

UNIVERSITATEA ECOLOGICĂ DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT

Program de studii universitare de master: INSTITUȚII DE DREPT PRIVAT

Suport de curs pentru disciplina:
Concepte și instituții fundamentale de drept civil

Titular de disciplină:
Conf.univ.dr. Victor MARCUSOHN

București
2024-2025

Capitolul I

CARACTERIZAREA GENERALĂ A DREPTULUI CIVIL

1.1.Noțiunea de drept civil

Dreptul civil reprezintă o ramură a dreptului privat care reglementează raporturile patrimoniale și personal nepatrimoniale stabilite între persoane fizice și/sau juridice aflate pe poziție de egalitate juridică¹.

Din definiție reținem următoarele *elemente esențiale*:

- ***dreptul civil este o ramură de drept privat.*** O primă mare diviziune a dreptului este aceea în drept public și drept privat. Dreptul public este alcătuit din ramurile de drept public cum ar fi: drept constituțional, drept administrativ, drept penal, drept financiar, drept fiscal, drept internațional public, ș.a. Dreptul privat este format din ramurile de drept privat cum ar fi: drept civil, drept comercial, dreptul muncii, drept internațional privat, dreptul familiei ș.a. Distincția între cele două mari diviziuni a dreptului se exprimă în ***criteriile de delimitare a ramurilor de drept*** (calitatea subiectelor, caracterul normelor, obiectul de reglementare, metoda de reglementare, specificul sancțiunilor și principiile care le guvernează). Astfel: unul din subiectele raportului juridic de drept public este întotdeauna statul sau organisme aparținând acestuia în timp ce în raporturile juridice de drept privat pot avea calitate de subiect persoanele fizice și/sau persoanele juridice; majoritare pentru ramurile de drept public sunt normele juridice imperative (care pot fi onerative sau prohibitive și se caracterizează prin aceea că nu se poate deroga de la acestea), spre deosebire de ramurile de drept privat unde majoritare sunt normele juridice dispozitive (care se împart în norme juridice supletive și norme juridice permissive, caracterizându-se prin aceea că permit derogarea); majoritare în ramurile de drept public sunt raporturile personal nepatrimoniale în timp ce pentru ramurile de drept privat majoritare sunt raporturile patrimoniale; sancțiunile sunt de natură diferită în funcție de ramura de drept căreia îi aparține raportul juridic concret. Astfel în dreptul civil, prin sancțiune se urmărește restabilirea dreptului subiectiv încălcat, în dreptul penal sancțiunea poate consta în amendă penală, pedeapsă privativă de libertate sau

¹ Iosif R. Urs, *Drept civil roman. Teoria generală*, Ed.Universității Titu Maiorescu, București, 2008, p.32 ;

detenție pe viață și exemplele pot continua. În ceea ce privește principiile precizăm că toate ramurile de drept sunt guvernate de principiile fundamentale ale dreptului, de principii fundamentale ale fiecărei ramuri de drept și principii specifice instituțiilor proprii fiecărei ramuri de drept;

- **obiectul de reglementare al dreptului civil** îl reprezintă raporturile patrimoniale și raporturile personal nepatrimoniale. **Raporturile patrimoniale** sunt raporturile ce pot fi exprimate pecuniar. Ele se clasifică în două categorii : **a) raporturile reale** care se caracterizează prin aceea că au în conținutul lor dreptul de proprietate sau un alt drept real (dreptul de uzufruct, dreptul de uz, dreptul de abitație, dreptul de superficiei, dreptul de servitute, ș.a.) **b) raporturile obligaționale** care se caracterizează prin aceea că au în conținutul lor un drept de creanță. **Raporturile personal nepatrimoniale** reprezintă acele raporturi ce nu pot fi exprimate pecuniar. Ele se clasifică în trei categorii: **a) raporturi privind existența și integritatea fizică și morală a persoanei fizice** care se caracterizează prin faptul că au în conținutul lor drepturi nepatrimoniale cum ar fi: dreptul la viață, dreptul la integritate fizică, ș.a.**b) raporturi privind identificarea persoanei fizice și/sau persoanei juridice** care se caracterizează prin aceea că au în conținutul lor drepturi cum ar fi: dreptul la nume, dreptul la domiciliu, etc. (pentru persoana fizică) dreptul la denumire, dreptul la sediu, etc (pentru persoana juridică) **c) raporturi ce decurg din creația intelectuală** , adică acele raporturi juridice care au în conținutul lor drepturi personal nepatrimoniale asupra creației intelectuale cum ar fi: dreptul la calitatea de autor al unei opere literare, artistice sau științifice, dreptul la calitatea de inventator ș.a.;
- **calitatea subiectelor**. Pot fi subiecte de drept civil **persoana fizică** - subiect individual, adică omul în individualitatea sa și **persoana juridică** – subiect colectiv;
- **metoda de reglementare a dreptului civil** o reprezintă egalitatea juridică a subiectelor raporturilor juridice civile, în sensul că voința nici uneia din părțile raportului juridic civil nu se subordonează voinței celeilalte părți.

Termenului de “drept civil” este susceptibil și de alte înțelesuri după cum urmează:

- **drept obiectiv** reprezintă totalitatea normelor juridice adoptate de organele statului în scopul reglementării relațiilor dintre oameni². Ansamblul acestor norme desemnează **dreptul civil ca ramură de drept**. **Dreptul obiectiv** se distinge de **dreptul pozitiv** în sensul că acesta din urmă este format din totalitatea normelor juridice în vigoare la un moment dat. Așadar distincția între cele două noțiuni este dată de dinamica dreptului;
- **drept subiectiv** reprezintă prerogative (posibilitatea) unei persoane de a avea o anumită conduită (în sensul de a-și exercita drepturile prevăzute și ocrotite de **dreptul obiectiv**) și de

² pentru dezvoltări a se vedea Iosif R.Urs, *op.cit.* pp.23-24 ;

a pretinde unei alte personae (persoana obligată) să aibă un comportament corespunzător dreptului său. În acest caz, dreptul este definit în raport cu subiectul său³;

- ***drept civil ca ramură a științei juridice*** care are ca obiect de cercetare dreptul civil ca ramură de drept (adică dreptul obiectiv);
- ***ramură de drept civil*** parte a sistemului de drept unitar din România.

1.2. Izvoarele dreptului civil.

Prin izvor de drept civil, în sens material se înțelege condițiile materiale de existență care generează normele acestei ramuri de drept.

În sens formal prin izvoare de drept civil, înțelegem legea, uzanțele și principiile generale ale dreptului (art.1 alin.1 C.civ.). Altfel spus izvoarele formale ale dreptului civil sunt ***actele normative***, adică actele ce emană de la organele de stat investite cu putere legislativă.

Prin ***lege în sens strict (stricto sensu)*** se înțelege actul normativ ce emană de la autoritatea legislativă în stat, adică Parlamentul (Constituția, legile constituționale, legile ordinare și legile organice)

Prin ***lege în sens larg (lato sensu)*** se înțelege alte acte normative cu putere de lege care însă nu emană de la Parlament (hotărârile Guvernului, ordonanțele Guvernului, ordine, instrucțiuni și regulamentele conducătorilor organelor centrale ale administrației publice centrale, precum și acte normative emise de autoritățile administrației locale – hotărârile Consiliului local, decizia primarului, etc.)

Așadar izvoarele formale ale dreptului civil sunt:

- Constituția,
- Legea;
- Actele normative care emană de la organele administrației centrale;
- Actele normative care emană de la organele administrației locale;
- Legi, decrete, hotărâri ale Consiliului de Miniștri edictate înainte de 1990 în măsura în care mai sunt în vigoare;
- Reglementările internaționale (convenții, tratate, pacte, acorduri) la care România este parte prin ratificare și care au devenit parte integrantă a dreptului nostru intern;
- Reglementările instituțiilor Uniunii Europene cu aplicabilitate directă și, după caz, efect direct în dreptul intern, dacă reglementează raporturi juridice civile. Potrivit art.5 C.civ. dreptul Uniunii Europene se aplică prioritar în materiile reglementate de C.civil, indiferent de calitatea și statutul părților.

³ Iosif R.Urs, *op.cit.* p.24 ;

- Convenția Europeană a Drepturilor Omului.
- **Uzanțele** înțelegând prin acestea **obiceiul** (cutuma adică o regulă de conduită impusă prin repetarea ei în timp) și **uzurile profesionale** (reguli care reglementează raporturile stabilite între membrii unei profesii sau , după caz, între membri și clienți în exercitarea profesiei. Uzanțele sunt izvoare de drept civil dacă:
 - nu contravin ordinii publice și bunelor moravuri (art.1 alin 4 C.civ.);
 - partea interesată face dovada existenței și conținutului lor (art.1 alin.5 teza I C.civ.). În teza aII a aceluiași articol se consacră o prezumție relativă în ce privește existența uzanțelor publicate în culegeri elaborate de organisme autorizate în domeniu.

Jurisprudența formată din totalitatea hotărârilor judecătorești, nu poate fi izvor formal de drept civil, deoarece judecătorul aplică legea nu o crează. Totuși pe cale de excepție este unanim admis că jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului constituie izvoare și pentru dreptul civil.

Deși doctrina nu este unitară, apreciem că și deciziile Curții Constituționale pronunțate pe excepțiile de neconstituționalitate, precum și deciziile Înaltei Curți de Casație și Justiție pronunțate în recursul în interesul legii pot fi izvoare de drept civil.

Doctrina formată din literatura de specialitate, deși formulează *propuneri de lege ferenda* care de cele mai multe ori devin *lege*, totuși nu poate fi izvor formal de drept civil.

1.3. Normele de drept civil

Norma juridică reprezintă o regulă de conduită generală, obligatorie și impersonală care poate fi impusă la nevoie prin forța de constrângere a statului.

Trăsăturile normei juridice:

- este generală (este aplicabilă la un număr nelimitat de cazuri);
- este impersonală (nu este edictată în considerarea unei anumite persoane);
- este obligatorie (prevederile sale pot fi impuse prin forța de constrângere a statului)

Structura normei juridice. Distingem între:

- **structura logico-juridică.** Din acest punct de vedere norma juridică este alcătuită din următoarele elemente:
 - *ipoteza* – descrie împrejurările, condițiile în prezența cărora se aplică dispoziția;
 - *dispoziția* – prescrie conduita pe care trebuie să o aibă o persoană în condițiile descrise de ipoteză;
 - *sanctiunea* – stabilește consecințele nerespectării dispoziției.

- **structura tehnico – legislativă.** Normele juridice sunt cuprinse în acte normative cu diferite denumiri (lege, decret, etc.) adoptate de organismele competente cu respectarea unei structuri tehnico-juridice speciale, care permite înțelegerea conținutului acestora în procesul de interpretare și aplicare. Astfel structura internă a unui act normativ cuprinde diferite diviziuni, în funcție de complexitatea acestuia și de metodologia tehnico-juridică folosită de legiuitor (cărți, părți, capitole, secțiuni, paragrafe, alineate, articole)

Clasificarea normelor juridice – criterii

- în funcție de **obiectul de reglementare** distingem: norme juridice constituționale, administrative, civile, penale, etc.
- în funcție de **caracterul conduitei** prescrise de dispoziție distingem între:
 - **norme imperative** (norme de la care părțile nu se pot abate) , care la rândul lor pot fi : **onerative** (prevăd obligația pentru părți de a săvârși o anumită acțiune) și **prohibitive** (interzic expres o anumită conduită a părților)
 - și **norme dispozitive** (norme de la care părțile pot deroga), care la rândul lor se impart în: **permissive** (permit subiectelor raportului juridic civil să dispună potrivit voinței lor) și **supletive** (stabilesc o anumită conduită, care este obligatorie pentru părți numai în cazurile în care acestea, prin voința lor, nu au stabilit o altă conduită).
- în funcție de **natura interesului ocrotit prin norma juridică civilă** distingem între:
 - **norma de drept civil de ordine privată** prin care se urmărește ocrotirea unui interes individual. Normele dispozitive sunt întotdeauna norme de ordine privată, însă nu toate normele juridice civile de ordine privată sunt și norme dispozitive.
 - **norma de drept civil de ordine publică** prin care se urmărește ocrotirea unui interes general, public. Normele de ordine publică sunt întotdeauna și norme imperative, dar nu toate normele imperative sunt de ordine publică.
- în funcție de **întinderea câmpului de aplicare** distingem:
 - **norme de drept civil generale** care se aplică în toate cazurile și în orice materie, dacă o dispoziție legală nu prevede altfel;
 - **norme de drept civil speciale** care se aplică numai în cazurile expres prevăzute de lege
- în funcție de **tehnica de elaborare** distingem:
 - **norme de drept civil determinate** care la rândul lor pot fi **complete** (conțin toate cele trei elemente-ipoteza, dispoziție și sancțiune) și
 - **norme de drept civil incomplete:**
 - *de trimitere* – se completează cu un alt act normativ în vigoare și
 - *în alb* - se completează cu un act normativ ce urmează a fi adoptat

1.4. Interpretarea și aplicarea legii civile

Interpretarea este o etapă premergătoare aplicării normei, al cărei conținut este dat de activitatea rațională de cunoaștere a voinței legiuitorului exprimată în norme și care are ca scop, încadrarea corectă a situațiilor de fapt și aplicarea corectă a legii civile.

Necesitatea interpretării rezultă din:

- dinamica vieții astfel încât oricât de perfectă ar fi norma juridică în formularea sa nu poate cuprinde toate cazurile la care urmează să se aplice;
- legiuitorul se exprimă, uneori, în termeni prea generali. Instanța de judecată nu poate refuza judecarea sub cuvânt că legea nu prevede sau că este întunecată ori neîndestulătoare, deoarece în caz contrar s-ar face vinovat de denegare de dreptate;
- termenii, cuvintele folosite de legiuitor în cuprinsul normei, au sensuri diferite, iar formulările sunt neclare, echivoce ;
- interpretarea este necesară și pentru a lămuri eventualele contradicții ce pot apărea între diferite acte normative sau chiar între dispozițiile aceluiași act normativ.

Clasificarea interpretării - criterii

a) în funcție de **organul sau persoana de la care provine** distingem între:

- *interpretarea oficială*: este aceea care provine de la însuși organul de stat care a edictat norma juridică supusă interpretării, concretizându-se în norme interpretative și are caracter general și obligatoriu.
- *Interpretarea jurisdicțională* este aceea care provine de la un organ de jurisdicție (instanță sau alt organ care, potrivit legii, are atribuții jurisdicționale). Dacă interpretarea provine de la instanțele judecătorești aceasta se numește *interpretare judiciară*, reprezentând principala componentă a interpretării jurisdicționale. O astfel de interpretare devine obligatorie numai pentru cauza în care s-a pronunțat cu excepția deciziilor asupra recursului în interesul legii pronunțate de Înalta Curte de Casație și Justiție, cât și deciziile pronunțate de Curtea Constituțională pe excepțiile de neconstituționalitate, cazuri în care aceste interpretări devin obligatorii pentru instanțe.
- *interpretarea neoficială (doctrinară)* este aceea care se dă normelor juridice civile în doctrină sau de către avocat, în pledoariile sale în fața instanței. Această interpretare nu are caracter obligatoriu dar poate fi însușită de organul căruia i se adresează.

b) în funcție de **rezultatul interpretării** distingem:

- *interpretarea literală (în litera legii)* – când există concordanță între textul legal și situațiile practice la care se aplică;
- *extensivă (în spiritul legii)* – dacă între textul legal interpretat și cazurile la care se aplică nu există concordanță în sensul că formularea legii este prea restrânsă raportat la cazurile practice, motiv pentru care se impune o extindere a textului legal și la alte cazuri care nu s-ar încadra în litera lui;
- *restrictivă (în sprijinul legii)* – formularea textului este prea largă în raport cu conținutul său real.

c) în funcție de **metoda de interpretare folosită** distingem:

- ***Interpretarea gramaticală*** constă în lămurirea conținutului unei norme juridice pe baza regulilor gramaticii;
- ***Interpretarea sistematică*** constă în lămurirea conținutului unei norme juridice , având în vedere legăturile sale cu alte norme juridice fie din același act normativ, fie dintr-un alt act normativ.
- ***Interpretarea istorico-teleologică*** constă în stabilirea sensului unei norme juridice, în funcție de finalitatea urmărită de legiuitor precum și de contextul istoric dat .
- ***Interpretarea prin metoda analogiei*** se bazează pe ideea că, unde există aceleași rațiuni, trebuie aplicate aceleași norme juridice, trebuie dată aceeași soluție.
- ***Interpretarea logică***: presupune desprinderea înțelesului unei norme juridice pe baza logicii formale. În timp s-au conturat anumite reguli și argumente de interpretare logică după cum urmează:

Reguli de interpretare logică:

- **excepțiile sunt de strictă interpretare și aplicare (*exceptio est strictissimae interpretationis et applicationes*)**; normele de excepție trebuie să-și găsească o aplicație numai la ipotezele la care se referă neputând fi extinse la alte cazuri. Pe baza acestei reguli se rezolvă raportul dintre legea generală și legea specială deoarece legea specială reprezintă excepția iar legea generală regula astfel încât legea specială derogă de la legea generală (*specialia generalibus derogant*)
- **unde legea nu distinge, nici noi nu trebuie să distingem (*ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*)**; generalitatea formulării unui text legal conduce la generalitatea aplicării lui .
- **norma juridică trebuie interpretată în sensul aplicării, iar nu în sensul neaplicării ei (*actus interpretandus est potius ut valeat quam ut pereat*)** ceea ce presupune că

norma juridică trebuie interpretată în sensul aplicării ei, iar nu în sensul în care să nu se aplice (art.1268 alin.3 C.civ.)

Argumente de interpretare:

- ***Per a contrario:*** acesta se bazează pe legea terțului exclus (atunci când se afirmă ceva se neagă contrariul);
- ***A fortiori rationae:*** argumentul justifică extinderea aplicării unei norme la un caz neprevăzut de ea, deoarece motivele avute în vedere la stabilirea acelei norme se regăsesc cu și mai multă tărie în cazul dat.
 - ***A majori ad minus*** (o particularizare a argumentului *A fortiori*) este expresia concentrată a raționamentului „Cine poate mai mult poate și mai puțin“ (***qui potest plus potest minus***).
- ***Argumentul reducerii la absurd (reductio ad absurdum)***, este procedeul prin care se ajunge la concluzia că o anumită soluție propusă prin interpretarea dată este singura posibilă, deoarece orice altă susținere ar duce la concluzii inadmisibile, absurde.

Realizarea și aplicarea normelor juridice civile

Activitatea de îndeplinire a dispozițiilor și opreliștilor cuprinse în norma juridică apare ca un proces complex, desemnat prin noțiunea de realizare a normelor de drept.

Aplicarea normelor de drept constă în activitatea desfășurată de organele de stat investite prin lege cu atribuții și competențe speciale pentru transpunerea în practică a dispozițiilor și sancțiunilor normelor juridice.

Formele juridice de realizare sunt:

- respectarea și executarea prescripției normei juridice de către destinatarii ei;
- aplicarea normei de către organele de stat competente.

Etapete de aplicare a normelor juridice sunt:

- ***stabilirea situației de fapt*** – actul de aplicare bazat pe o corectă stabilire a situației de fapt este un act temeinic;
- ***stabilirea situației de drept (calificarea juridică)*** – stabilirea corectă a situației de drept conferă actului de aplicare
- ***emiterea actului de aplicare*** (hotărârea judecătorească) cu respectarea condițiilor de fond și formă prevăzute de lege.

Temeinicia și legalitatea sunt condițiile de validitate ale actului de aplicare. Pentru valabilitatea acestuia este necesară respectarea cumulativă a acestor condiții.

Actul de aplicare a normei juridice, adică hotărârea judecătorească nu trebuie confundat nici cu actele normative (legea în sens larg) și nici cu actele juridice civile (acțiuni omenești facute cu intenția de a produce efecte juridice).

Aplicarea legii în timp

Din punct de vedere al timpului, legile se succed. Legea se aplică în intervalul de timp cuprins între momentul intrării și momentul ieșirii din vigoare a acesteia. Așadar aplicarea legii în timp presupune:

- intrarea în vigoare a legii. Legea devine obligatorie din momentul intrării ei în vigoare: legea intră în vigoare în trei zile de la data publicării ei în Monitorul Oficial sau la data stabilită prin dispozițiile sale finale;
- prezumția de cunoaștere a legii: de la data intrării în vigoare, nimeni nu se poate prevala de necunoașterea legii “*nemo censetur ignorare legem*”
- ieșirea din vigoare a legii: punctul final al acțiunii unei legi este cel al abrogării; abrogarea este: expresă sau tacită (implicită);totală sau parțială.
- un ultim aspect se referă la legile temporare și la desuetudine.În primul caz nu este necesară abrogarea, fiind suficientă scurgerea perioadei de timp pentru care actele normative au fost adoptate. *Desuetudinea* intervine în acele situații în care datorită dispariției rațiunilor pentru care actul normativ a fost adoptat; acesta nu mai este aplicat, fără a fi abrogat.

Aplicarea legii civile în timp este guvernată de 2 principii și anume:

- ***principiul neretroactivității legii*** noi și
- ***principiul aplicării imediate.***

Principiul neretroactivității reprezintă regula juridică potrivit căreia legea nouă produce efecte numai pentru viitor în sensul că o lege civilă se aplică numai situațiilor ivite după intrarea ei în vigoare nu și situațiilor anterioare.

Acest principiu este reglementat prin disp.art.6 alin.1 teza a II-a din noul C.civ. precum și prin disp.art.15 alin.2 din Constituție care stabilește:*legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile.*

Situația pare simplă în sensul că orice lege nouă reglementează numai situațiile juridice apărute după intrarea ei în vigoare iar legea veche se aplică situațiilor juridice apărute înainte de abrogarea ei. Această regulă este exprimată prin adagiul *tempus regit actum*.

Totuși în practică lucrurile sunt mai complicate în sensul că pot exista numeroase situații juridice care produc efecte succesive și îndepărtate, fiind posibil ca o situație juridică să producă unele efecte ori să se epuizeze sub imperiul unei legi noi, care a abrogat legea ce era în vigoare în momentul nașterii acelei situații juridice, punându-se problema de a determina care este legea aplicabilă.

Prin **principiul aplicării imediate a legii civile noi** se înțelege regula de drept potrivit cu care de îndată ce a fost adoptată, legea civilă nouă se aplică tuturor situațiilor ivite după intrarea ei în vigoare, excluzând aplicarea legii civile vechi. (art.6 alin.5, 6 C.civ.)

Excepția de la acest principiu este **ultraactivitatea sau supraviețuirea legii civile vechi**.

Această excepție își găsește aplicarea atât în cazul în care legea nouă prevede în mod expres aceasta cât și în cazul normelor juridice supletive deoarece în acest din urmă caz părțile care întocmesc un act juridic lasă pe seama normelor juridice supletive, în vigoare la acel moment, stabilirea unor condiții și efecte ale actului juridic respectiv, astfel încât abrogarea găsește legea veche încorporată, prin voința părților, în actele juridice încheiate sub imperiul ei. Prin urmare dacă s-ar aplica acestor acte juridice legea nouă, s-ar nesocoti voința părților, motiv pentru care este firesc ca legea care a guvernat actul juridic respectiv să se aplice tuturor efectelor acestuia, chiar și efectelor ce se vor produce după abrogarea ei.

Ținând cont de principiul neretroactivității cât și de posibilitatea legiuitorului de a opta între aplicarea imediată a legii noi și ultraactivitatea legii vechi deosebim trei categorii de situații juridice:

- *facta praeterita*, adică faptele constitutive, modificatoare sau extinctive de situații juridice, realizate în întregime înainte de intrarea în vigoare a legii noi, caz în care se aplică numai legea veche;

- *facta pendentia*, adică situațiile juridice în curs de formare, modificare sau stingere la data intrării ei în vigoare, caz în care se aplică legea nouă însă, legiuitorul poate opta pentru supraviețuirea legii vechi. Dacă elementele care determină constituirea, modificarea sau stingerea sunt distincte, atunci pentru fiecare element se aplică legea în vigoare la momentul la care s-a produs;

- *facta futura*, adică situațiile juridice în curs de formare, modificare sau stingere după intrarea în vigoare a legii noi, caz în care se aplică legea nouă.

Între neretroactivitatea legii și principiul aplicării imediate există deosebiri esențiale. Astfel, neretroactivitatea se referă la fapte și raporturi juridice consumate în trecut, iar aplicarea imediată se referă la fapte juridice și raporturi în curs de producere. Neretroactivitatea se opune retroactivității legii, iar aplicarea imediată a legii se opune supraviețuirii legii vechi.

Aplicarea legii civile în spațiu prezintă un aspect intern și un aspect internațional. Raportat la elementul spațiu, legiile coexistă.

Aspectul intern are în vedere raporturile juridice civile stabilite pe teritoriul României, care în de regulă sunt guvernate de **principiul teritorialității** legii. Astfel actele normative adoptate de autoritățile și instituțiile publice centrale se aplică pe întreg teritoriul țării cu excepția cazurilor când legea prevede altfel (Legea nr.315/2004 privind dezvoltarea regională a României, Legea

nr.84/1992 privind regimul zonelor libere,etc). În cazul actelor normative adoptate de autoritățile sau instituțiile locale, acestea se aplică numai în unitățile administrativ-teritoriale respective, fără ca prin aceasta să se încalce principiul teritorialității, în sensul că pentru aceste tipuri de acte normative, competența teritorială se extinde numai la unitatea administrativ-teritorială respectivă.

Aspectul internațional are în vedere situația raporturilor civile cu element de extraneitate, caz în care conflictul de legi (creat între legea română și legea străină atrasă în conflict prin elementul de extraneitate) se soluționează ținându-se seama de normele conflictuale ale dreptului internațional privat cuprinse în Cartea a VII-a a Codului civil.

Aplicarea legii civile asupra persoanelor

În funcție de destinatarii legii civile (pot fi persoane fizice sau persoane juridice) normele conținute în legile civile se împart în 3 categorii:

- norme de drept civil cu vocație generală, care se aplică atât persoanelor fizice cât și persoanelor juridice;
- norme de drept civil care se aplică numai persoanelor fizice;
- norme de drept civil care se aplică numai persoanelor juridice;

Capitolul II

RAPORTUL JURIDIC CIVIL

2.1.Noțiunea de raport juridic civil

Raportul juridic civil reprezintă o relație socială patrimonială sau nepatrimonială reglementată de normele de drept civil.

Caracterele raportului juridic civil:

- ***caracter social*** în sensul că raporturile de drept civil se stabilesc între oameni (persoane fizice și/sau persoane juridice);
- ***caracter dublu volitional*** în sensul că pe de o parte este reglementat de o normă juridică care exprimă voința legiuitorului iar pe de altă parte raporturile juridice civile se nasc, se modifică sau se sting prin voința părților. Așadar se poate spune că numai raporturile născute dintr-un act juridic civil se bucură de acest dublu caracter volitional⁴ ;
- ***egalitatea juridică a părților*** în sensul că părțile sunt egale în drepturi și obligații.

Premisele raportului juridic civil:

- o relație socială;
- o normă de drept care să reglementeze relația socială;

⁴ Gabriel Boroi, Carla Alexandra Anghelescu, *Curs de drept civil.Parte generală*, Ed. Hamangiu, București, 2011, pp.52

- un fapt sau un act juridic care determină nașterea, modificarea sau stingerea raportului juridic civil.

Izvoarele raportului juridic civil

Izvoarele raportului juridic civil sunt actele juridice și faptele juridice.

Clasificare - criterii

A. În raport de voința părților, izvoarele raportului juridic civil se împart în:

- ***evenimente*** sau fapte naturale, adică împrejurări care se produc independent de voința părților și de care legea, leagă nașterea de raporturi juridice civile. Ex. moartea, cutremur, inundația;
- ***acțiuni omenești*** adică fapte omenești săvârșite cu sau fără intenția de a produce efecte juridice. Acțiunile omenești săvârșite cu intenția de a produce efecte juridice poartă denumirea de ***acte juridice***, iar acțiunile omenești săvârșite fără intenția de a produce efecte juridice dar care se produc în temeiul legii, se numesc ***fapte juridice***. La rândul lor faptele juridice pot fi ***fapte juridice licite (quasi contracte)*** săvârșite cu respectarea dispozițiilor legale (gestiunea de afaceri, plata nedatorată, îmbogățirea fără justă cauză) și ***fapte juridice ilicite (delicte și quasidelicte)*** săvârșite cu nerespectarea dispozițiilor legale.

B. În raport de sfera de cuprindere distingem între:

- ***fapte juridice în sens larg (lato sensu)*** care cuprind evenimentele și actele juridice;
- ***fapte juridice în sens restrâns (stricto sensu)*** care cuprind evenimentele și acțiunile omenești săvârșite fără intenția de a produce efecte juridice.

Structura raportului juridic civil.

Elementele constitutive:

- subiectele sau părțile între care se leagă raportul juridic civil;
- conținutul raportului, alcătuit din drepturile și obligațiile subiectelor (părților);
- obiectul raportului format din acțiunile și inacțiunile la care sunt îndreptățite părțile ori la care sunt obligate; obiectul exprimă conduita pe care trebuie să o urmeze părțile.

Subiectele raportului juridic civil sunt oamenii care participă la raportul juridic, fie în mod individual ca **persoane fizice**, fie în cadrul unor organisme ca **persoane juridice**.

Titularul de drepturi se numește *subiect activ* iar persoana care se obligă în cadrul raportului juridic civil poartă denumirea de *subiect pasiv*.

În cadrul raporturilor obligaționale, subiectul activ este denumit **creditor**, iar subiectul pasiv este denumit **debitor**, denumiri ce se particularizează în funcție de denumirile raportului juridic la

care participă (într-un contract de vânzare-cumpărare, părțile se numesc **vânzător și cumpărător**; într-un contract de donație se numesc **donator și donatar**; într-un contract de depozit se numesc **deponent și depozitar**; într-un contract de furnizare de produse, **furnizor și beneficiar** etc.)

În cadrul raporturilor de obligații, părțile apar cu dublă calitate: de subiect activ și de subiect pasiv.

Individualizarea subiectelor.

În cazul **raporturilor civile reale** numai subiectul activ este determinat, individualizat, de la nașterea raportului juridic, **subiectul pasiv fiind nedeterminat**, deoarece obligația de a nu aduce atingerea dreptului subiectului activ, revine tuturor ca o obligație generală.

În raporturile juridice obligaționale atât **subiectul activ** cât și **subiectul pasiv** sunt întotdeauna **determinați** de la formarea raportului juridic.

Pluralitatea de subiecte.

Raportul juridic civil se stabilește de regulă între două persoane (raport juridic simplu).

Raportul juridic civil se poate lega între mai multe persoane, fie ca subiecte active, fie ca subiecte pasive, fie sub ambele aspecte.

Astfel, **în cazul raportul real** (de proprietate) subiectul activ poate fi o singură persoană sau, mai multe persoane caz în care există pluralitate activă (ex proprietatea comună pe cote părți, proprietatea devălmașă). Subiectul pasiv este întotdeauna nedeterminat fiind format din toate celelalte subiecte de drept civil obligate să respecte dreptul subiectului activ. Așadar în cazul raporturilor reale, pluralitatea pasivă există ab inițio.

În cazul **raporturilor nepatrimoniale**, pluralitatea activă este mai rar întâlnită, totuși este posibilă în cazul coautoratului.

În cazul **raporturilor obligaționale**, care se caracterizează prin faptul că au în conținutul lor drepturi de creanță) pot fi: mai mulți creditori (**pluralitate activă**); mai mulți debitori (**pluralitate pasivă**); ori mai mulți creditori și debitori existând (**pluralitate mixtă**). Pluralitatea de subiecte în această categorie de raporturi juridice poate îmbrăca trei forme :

- **obligația divizibilă** (numită și conjunctă) ; este regula în materia obligațiilor, în sensul că dacă părțile nu au convenit altfel, creanța respectiv datoria este divizibilă. Dacă nu există convenție nici cu privire quantum, fiecare parte va avea dreptul respectiv va fi obligată pentru părți egale ;
- **obligația solidară** este aceea în care fiecare creditor poate cere debitorului întreaga datorie (**solidaritate activă**) fie fiecare debitor este poate fi obligat la plata întregii datorii (**solidaritate pasivă**). În timp ce solidaritatea activă se poate naște numai dintr-un act juridic, solidaritatea pasivă se poate naște fie din lege fie dintr-un act juridic.

Solidaritatea funcționează numai față de cei între care s-a născut, față de succesori obligația transmițându-se divizată ;

- **obligația indivizibilă** este aceea care, prin voința părților ori datorită naturii obiectului obligației nesusceptibil, prin natura sa, de divizare materială și intelectuală, nu poate fi împărțită între creditori (**indivizibilitate activă**) sau între debitori (**indivizibilitate pasivă**).

Schimbarea subiectelor raportului juridic civil privește numai raporturile reale și cele obligaționale, deoarece în cazul raporturilor nepatrimoniale, subiectul activ este titularul unui drept intransmisibil, iar subiectul pasiv este nedeterminat.

În **cazul raporturilor reale**, se poate schimba numai subiectul activ deoarece subiectul pasiv este nedeterminat. Astfel schimbarea subiectului activ se poate realiza prin : convenție, moștenire, accesiune, uzucapiune, ocupațiune, tradițiune, hotărâre judecătorească, prin act administrativ dacă legea dispune în acest sens, precum și alte moduri stabilite prin lege.

În cazul **raporturilor obligaționale** se poate schimba atât subiectul activ cât și subiectul pasiv.

Subiectul activ poate fi schimbat prin : *cesiune de creanță*, *subrogația personală* numită și subrogație în drepturile creditorului prin plata creanței și *novație prin schimbare de creditor*, în timp ce subiectul pasiv poate fi schimbat prin : *cesiunea contractului*, *novație prin schimbare de debitor*, *stipulația pentru altul*, *poprire*, *moștenire* în cazul persoanei fizice, respectiv *fuziune*, *divizare și transformare* în cazul persoanei juridice.

Capacitatea civilă a subiectelor

Calitatea de subiect de drept civil presupune și **capacitatea civilă**, cu cele două elemente fundamentale: **capacitatea de folosință**, (aptitudinea de a avea drepturi și obligații) și **capacitatea de exercițiu**, (aptitudinea de a-și exercita drepturile și a-și asuma obligații, săvârșind acte juridice în nume propriu).

Conținutul raportului juridic civil este format din drepturile subiectului activ (formează latura activă) și obligațiile subiectului pasiv (formează latura pasivă)

Drepturile și obligațiile sunt **interdependente**, adică drepturilor subiectului activ le corespund obligațiile subiectului pasiv, iar obligațiilor subiectului pasiv le corespund drepturile subiectului activ.

Interdependența drepturilor și obligațiilor, este diferită în funcție de natura raportului civil.

Într-un raport juridic real, corelația este întotdeauna **simplă**: subiectul activ, determinat, are numai drepturi, iar subiectul pasiv, nedeterminat, are obligația generală de a nu face.

În raporturile obligaționale, obligația poate fi **simplă** (contract de împrumut, unde împrumutatul are obligația de restituire) sau **complexă**, deoarece subiectele au dubla calitate de

subiecte active și subiecte pasive, adică au drepturi și obligații interdependente (contractul de vânzare-cumpărare, contractul de antrepriză etc.).

Drept subiectiv civil.

Drept subiectiv civil este posibilitatea recunoscută subiectului activ în limitele normelor juridice civil de a avea, o anumită conduită și de a pretinde subiectului pasiv să aibă o conduită corespunzătoare, iar în caz de nevoie putând să apeleze la forța de constrângere a statului.

Dreptul subiectiv civil presupune așadar trei componente:

- posibilitatea subiectului activ de a avea o anumită conduită;
- posibilitatea subiectului activ de a pretinde, în limitele legii, subiectului pasiv o conduită corespunzătoare ce poate consta în *a da*, *a face* sau *a nu face ceva*;
- posibilitatea subiectului active de a apela la forța de constrângere a statului, în cazul în care dreptul său este încălcat.

Clasificarea drepturilor subiective civile

1. După cum titularul dreptului poate să și-l exercite fără sau cu concursul altei persoane distingem:

- ***dreptul subiectiv civil absolut*** este acel drept în virtutea căruia titularul său poate avea o anumită conduită, fără a fi nevoie de concursul altei persoane pentru a și-l exercita. Fac parte din această categorie atât drepturile nepatrimoniale cât și drepturile reale. ***Caractere juridice:*** numai titularul său este determinat, ca subiect activ, subiectul pasiv fiind nedeterminat; îi corespunde obligația generală și negativă de a nu i se aduce atingere; obligația este opozabilă erga omnes (revine tuturor celorlalte subiecte de drept civil);
- ***dreptul subiectiv civil relativ*** este acel drept potrivit cu care, titularul poate să pretindă subiectului pasiv o anumită conduită, în absența căreia dreptul nu se poate realiza. Fac parte din această categorie toate drepturile de creanță. ***Caractere juridice:*** este cunoscut atât subiectul activ cât și subiectul pasiv; îi corespunde o obligație corelativă ce poate consta în *a da*, *a face* sau *a nu face ceva*; este opozabil inter partes, în sensul că obligația corelativă incumbă numai subiectului pasiv.

2. După natura conținutului drepturilor subiective civile, distingem:

- ***dreptul subiectiv civil nepatrimonial*** – conținutul său nu poate fi exprimat în bani. Drepturile nepatrimoniale se subclasifică în trei categorii și anume: drepturi care privesc existența și integritatea fizică sau morală ale persoanei (dreptul la viață, sănătate, etc.); drepturi care privesc identificarea persoanei; drepturi nepatrimoniale ce decurg din creația intelectuală;

- ***dreptul subiectiv civil patrimonial*** - conținutul său poate fi exprimat în bani. Includem în această categorie ***drepturile subiective civile reale*** și ***drepturile de creanță***,

3. În funcție de corelația dintre ele drepturile subiective civile se clasifică în:

- ***dreptul subiectiv civil principal*** – acel drept care are o existență de sine stătătoare, soarta sa nu depinde de un alt drept. Sunt drepturi reale principale: dreptul de proprietate, drepturile reale, dreptul de administrare al regiilor autonome, sau după caz, autorităților administrației publice centrale și locale, dreptul de concesiune ș.a.
- ***dreptul subiectiv civil accesoriu*** - acel drept care nu are o existență de sine stătătoare, soarta sa depinde de un alt drept principal. Sunt drepturi reale accesorii: dreptul de ipotecă, dreptul de gaj, privilegiile, dreptul de retenție. Toate drepturile reale accesorii presupun ca drept principal un drept de creanță. Sunt drepturi de creanță accesorii: dobânda, dreptul născut din clauza penală, dreptul de a pretinde arvuna, ș.a.

4. În funcție de gradul de certitudine conferit titularilor, distingem între:

- ***dreptul subiectiv civil pur și simplu*** este acel drept care conferă titularului său un maxim de certitudine, deoarece nici existența, nici exercițiul său nu depind de vreo împrejurare viitoare;
- ***dreptul subiectiv civil afectat de modalități*** este acel drept care nu conferă titularului său deplină siguranță, deoarece existența sau exercitarea lui depinde de o împrejurare viitoare, certă sau incertă. Modalitățile sunt: termenul, condiția și sarcina.

Exercitarea dreptului subiectiv civil presupune respectarea următoarelor principii:

- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat cu respectarea legii și a moralei;
- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat în limitele sale externe atât de ordin material cât și de ordin juridic;
- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat în limitele sale interne;
- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat cu bună-credință

Abuzul de drept intervine numai în cazul nerespectării ultimelor două principii, astfel spus în situația în care titularul dreptului, cu rea-credință, îl deturneză de la finalitatea lui. Așadar abuzul de drept presupune îndeplinirea următoarelor cerințe:

- să existe un drept subiectiv civil;
- autorul abuzului să fie titularul dreptului;

- dreptul să fie orientat spre realizarea altui scop, decât acela pentru care a fost recunoscut;
- dreptul să fi fost exercitat cu rea-credință.

Sanctiunea care intervine în cazul constatării unui abuz de drept constă în obligarea autorului abuzului, dacă este cazul, la plata de despăgubiri pentru prejudiciul material sau moral creat.

Noțiunea de obligație civilă – triplă accepțiune.

- *obligația* sau obligații civile reprezintă o categorie de raporturi juridice ce conțin drepturi de creanță (*lato sensu*);
- *obligație* ca îndatorire ce revine subiectului pasiv într-un raport juridic civil, de a da, a face ceva, a nu face ceva (*stricto sensu*);
- *obligație* ca înscrisul care încorporează și constată existența unei creanțe (titlu de credit, obligații CEC).

Obligație civilă reprezintă îndatorirea subiectului pasiv de a avea o anumită conduită, corespunzătoare dreptului subiectiv corelativ, care poate consta în a da, a face ceva sau a nu face ceva, conduită care poate fi impusă la nevoie prin forța de constrângere a statului.

Clasificarea obligațiilor civile – criterii.

În raport de **obiectul** lor distingem:

- obligații de a da, a face, a nu face;
- obligații pozitive și negative;
- obligații de rezultat și de diligență.

În raport de **gradul de opozabilitate**, obligațiile civile se împart în:

- obligații obișnuite, opozabile părților;
- obligațiile opozabile și terților (*scriptae in rem*);
- obligații reale (*propter rem*)

În raport de **sanctiune**, obligațiile sunt:

- obligații perfecte;
- obligații imperfecte.

În raport de **structura** lor, obligațiile civile se subclasifică în:

- obligații pure și simple, care au un creditor, un debitor, un singur obiect și nu sunt afectate de modalități;
- obligațiile complexe, adică cu pluralitate de subiecte (activă, pasivă, mixtă) ori cu pluralitate de obiecte;
- obligații afectate de modalități, adică de termen sau condiție.

Obiectul raportului juridic civil constă în acțiunea sau abstențiunea la care este îndreptățit subiectul activ și este obligat subiectul pasiv.

Lucrurile la care se referă conduita părților constituie **obiect indirect, derivat** al raportului juridic civil.

Bunurile .

În **sensul restrâns** (*stricto sensu*) bunurile sunt lucruri utile, cu valoare economică care pot fi apropiate sub forma drepturilor patrimoniale.

În **sens larg** (*lato sensu*) prin bunuri se înțeleg atât lucrurile, ca obiecte ale drepturilor și obligațiilor patrimoniale, cât și drepturile asupra bunurilor.

Noțiunea de patrimoniu.

În *sens economic*, **patrimoniul** reprezintă totalitatea bunurilor unei persoane.

În **sens juridic**, **patrimoniul** poate fi definit ca fiind totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale (cu valoare economică) și a bunurilor la care se referă, aparținând unei persoane. Totalitatea drepturilor alcătuiesc activul patrimonial, iar totalitatea obligațiilor, pasivul patrimonial.

Între *bun* și *patrimoniu* există o relație de la parte la întreg. Bunul poate fi privit individual – *ut singuli* – sau ca parte din activul patrimonial.

Caractere:

- patrimoniul este o universalitate juridică fiindcă este format dintr-o masă de bunuri, de drepturi și obligații cu un anumit regim juridic, distincte de universalitate;
- patrimoniul ca universalitate nu se confundă cu conținutul său, adică cu bunurile și drepturile ori obligațiile asupra lor.
- patrimoniul este legat de persoană (fizică sau juridică);
- orice persoană are un patrimoniu;
- o persoană nu poate avea decât un singur patrimoniu; unicitatea de subiect și unicitatea de patrimoniu;

Patrimoniul explică și asigură ***dreptul de gaj general al creditorilor chirografari.***

De asemenea patrimoniul explică ***principiile transmisiunii universale, cu titlu universal și cu titlu particular.***

Clasificarea bunurilor:

1. În funcție de **natura bunurilor** și **calificarea dată de lege** (art.461 C.civ.) deosebim:

Bunurile mobile (mișcătoare) se clasifică astfel:

- **mobile prin natura lor** – se transportă de la un loc la altul, fie că se mișcă de la sine, fie cu ajutorul unei puteri străine;
- **mobile prin determinarea legii** – drepturi mobile și drepturi de creanță ce au ca obiect un bun mobil, acțiunile în justiție privind un drept mobilă;
- **mobile prin anticipație** – bunuri imobile prin natura lor dar pe care părțile unui act juridic le consideră anticipat mobile, având în vedere că ele vor deveni în viitor mobile.

Bunurile imobile (nemișcătoare) se clasifică în:

- **imobile prin natura lor** (art. 462 C. civ.);
- **imobile prin determinarea legii** – drepturi reale și drepturi de creanță care au ca obiect un imobil, acțiuni privind valorificarea drepturilor mobiliare;
- **imobile prin destinație** – bunuri mobile prin natura lor, dar care sunt considerate imobile fiind destinate ca accesorii pentru serviciul și exploatarea imobilului respectiv

2. În funcție de regimul circulației lor juridice sunt:

- **bunuri aflate în circuitul civil**, care pot face obiectul oricărui act juridic. În cadrul acestei categorii distingem pe de o parte *bunurile care pot circula liber, neângrădit* și pe de altă parte *bunuri care pot fi dobândite, deținute sau înstrăinate*, numai cu respectarea unor condiții (ex. armele de foc, muniția, etc.)
- **bunuri scoase din circuitul civil**, care nu pot face obiectul unor acte juridice civile (bunuri aparținând domeniului public).

3. După cum pot fi înlocuite sau nu în executarea unei obligații civile, deosebim:

- **bunuri fungibile** (*res genera* se individualizează prin însușiri specifice speciei din care fac parte) – acelea care se pot înlocui unele cu altele în executarea unor obligații;
- **bunuri nefungibile** (*res certa* sunt individualizate prin elemente specifice) – acelea care nu se pot înlocui unele cu altele, debitorul neputând fi liberat prin predarea altui bun;

4. După cum folosirea bunurilor implică sau nu consumarea lor, deosebim:

- **bunuri consumptibile** – își consumă substanța ori sunt înstrăinate la prima lor întrebuințare;
- **bunuri neconsumabile** – pot fi folosite repetat, fără a fi necesară consumarea substanței ori înstrăinarea lor.

5. După cum sunt sau nu producătoare de fructe, bunurile se divid în:

- **bunuri frugifere** – bunuri care produc periodic, fără consumarea substanței lor, alte bunuri, denumite fructe. Fructele sunt de trei feluri: fructe naturale sunt fructele care se produc fără intervenția omului, adică cele pe care pământul le produce de la sine (fructe de pădure, pășune nelucrată, precum și sporul animalelor.), fructe industriale (se obțin cu intervenția omului) și fructe civile prin care înțelegem veniturile obținute din folosirea bunului de către o altă persoană. Distincția între cele 3 categorii de fructe este dată de modul de dobândire. Astfel fructele natura și industriale se dobândesc prin percepere (culegere) în timp ce fructele civile se dobândesc zi cu zi (prin simpla trecere a timpului). Productele sunt produse ce se obțin dintr-un bun cu consumarea substanței acestuia (copacii dintr-o pădure, piatra dintr-o carieră)
- **bunuri nefrugifere** – bunuri care nu produc fructe.

6. După criteriul modului de percepere, bunurile pot fi:

- **bunuri corporale** – au existență materială;
- **bunuri incororale** – au existență abstractă, ideală.

7. După cum pot fi, ori nu divizate, fără a-și schimba destinația economică:

- **bunuri divizibile** – pot fi împărțite fără să-și schimbe destinația economică;
- **bunuri indivizibile** – nu pot fi împărțite fără să nu-și schimbe destinația economică

8. După corelația existentă între bunuri, acestea sunt:

- **bunuri principale** – pot fi folosite independent, neservind la utilitatea altui bun;
- **bunuri accesorii** – servesc la întrebuințarea unor bunuri principale.

9. După cum pot fi sau nu urmărite și supuse executării silite bunurile sunt:

- **bunuri sesizabile** – sunt susceptibile de a forma obiect al executării silite;
- **bunuri insesizabile** – nu pot fi urmărite silit.

Bibliografie

G.Boroi, C.A.Anghelescu, Curs de drept civil.Parte generală, editura Hamangiu, București, 2011, pg.1-104.

I.R.Urs, Drept civil român. Teoria generală, editura Oscar Print, București, 2001, pg.32-42; 113-115; 183-186;

I.R.Urs, Drept civil. Teoria generală. Persoanele – curs pentru I.D, editura Universității “Titu Maiorescu”, București, 2006, pg.21-23; 59-62;

I.R.Urs, Smaranda Angheni, Drept civil. Parte generală. Persoanele (vol.I), ediția a III-a, Editura Oscar Print, București, 2000, pg.26-31; 65-70;

Ghe. Beleiu, Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil, editura Șansa SRL, București, 1998, pg.31-34; 71-72, 109-111;

G.Boroi, Drept civil. Parte generală. Persoanele, editura All Beck, București, 2001, pg.3-6; 40-43.

Capitolul III

TEORIA ACTULUI JURIDIC CIVIL

Definiția actului juridic civil; accepțiuni.

Actul juridic civil reprezintă manifestarea de voință, expresă sau tacită, făcută cu intenția de a produce efecte juridice în sensul de a da naștere, modifica sau stinge un raport juridic civil concret.

Expresia *act juridic* este susceptibilă de două înțelesuri:

- ***negotium juris***, caz în care exprimă operațiunea juridică (ex. vânzare – cumpărare, donație, închiriere, etc);
- ***instrumentum probationes***, caz în care semnifică înscrisul constatator, suportul material care fixează operațiunea juridică.

Clasificarea actelor juridice civile – criterii

Actele juridice civile se clasifică în raport de mai multe criterii. Astfel:

1. În funcție de numărul părților distingem între:

- ***actul juridic civile unilateral*** reprezintă rezultatul unei singure voințe, al unei singure părți (testamentul, renunțarea la un drept, oferta);
- ***actul juridic civile bilateral*** reprezintă rezultatul acordului de voință a două părți (contractul de vânzare-cumpărare, contractul de locațiune, contractul de mandat, etc.);
- ***actul juridic civile multilateral*** este rezultatul acordului de voință a trei sau mai multe persoane (contractul de societate civilă dacă a fost încheiat de cel puțin 3 asociați, convenția de împărțeață atunci când sunt trei sau mai mulți copărtași, etc.).

Precizări:

- noțiunea de parte nu este totuna cu noțiunea de persoană, în sensul că o parte poate fi formată din una sau mai multe persoane;
- clasificarea actelor juridice în unilaterale și bilaterale (după criteriul numărului părților) nu trebuie confundată cu clasificarea contractelor în unilaterale (contractul de împrumut, donația fără sarcini, etc.) și bilaterale, criteriul în acest caz fiind conținutul lor. Toate contractele, deci și cele unilaterale sunt acte juridice bilaterale, în schimb actele juridice unilaterale nu sunt contracte, deoarece nu sunt rezultatul unui acord de voință ci rezultatul manifestării unilaterale de voință.

Clasificarea prezintă importanță practică sub următoarele aspecte:

- regimul juridic al viciilor de consimțământ este diferențiat;

- actele juridice bilaterale și multilaterale pot fi revocate de comun acord de către părți, printr-un act simetric celui de constituire (*mutus consensus-mutus dissensus*), în timp ce asupra actelor unilaterale nu se poate reveni prin manifestarea de voință în sens contrar a autorului actului, decât în cazurile prevăzute expres de lege.

2. După scopul urmărit la încheierea lor deosebim:

- **acte juridice civile cu titlu oneros** sunt acelea în care, în schimbul folosului patrimonial procurat de o parte celeilalte părți, se urmărește obținerea altui folos patrimonial. Acestea se împart în **acte comutative** (acte juridice cu titlu oneros în care părțile cunosc sau pot să cunoască, din chiar momentul încheierii lor, existența și întinderea obligațiilor ce le revin) și **acte aleatorii** (sunt acte juridice cu titlu oneros în care părțile au în vedere posibilitatea unui câștig și riscul unei pierderi, datorită unei împrejurări viitoare și incerte, de care depinde întinderea sau chiar existența obligațiilor lor ; ex. contractul de rentă viageră, contractul de asigurare, etc.); *Importanța distincției între aceste două categorii de acte juridice cu titlu oneros constă în următoarele:* resciziunea pentru leziune își găsește aplicabilitatea numai în cazul actelor comutative; actele juridice aleatorii care se referă la jocuri de noroc interzise de lege, sunt lovite de nulitate absolută pentru cauză ilicită.
- **actele juridice civile cu titlu gratuit** sunt acele acte în care se procură un folos patrimonial fără a se urmări obținerea altui folos patrimonial în schimb. Acestea se clasifică la rândul lor în **acte dezinteresate** – sunt acele acte juridice cu titlu gratuit prin care dispunătorul procură un avantaj patrimonial cuiva fără să-și micșoreze patrimoniul (mandatul gratuit, comodatul, depozitul neremunerat, etc.)- și **liberalități** – sunt acele acte juridice cu titlu gratuit prin care dispunătorul își micșorează patrimoniul cu folosul patrimonial procurat gratificatului (legatul, contractul de donație, mecenatul, etc.). *Importanța distincției între aceste două categorii de acte juridice cu titlu gratuit constă în următoarele:* condițiile de fond sunt mai restrictive în privința liberalităților; regulile prevăzute în materie succesorală în legătură cu reducțiunea și raportul se aplică numai liberalităților nu și actelor dezinteresate.

Importanța practică a clasificării actelor juridice în acte cu titlu oneros și acte cu titlu gratuit vizează următoarele aspecte:

- regim juridic diferit din punctul de vedere al capacității, legea fiind mai exigentă atunci când este vorba de acte juridice cu titlu gratuit (ex. actele cu titlu gratuit nu pot fi încheiate de persoane lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă și nici prin reprezentare sau după caz, nici cu autorizarea prealabilă a ocrotitorului legal);

- regim juridic diferit privind consimțământul; la actele cu titlu gratuit nu poate fi invocată leziunea;
- în cazul actelor cu titlu oneros obligațiile și răspunderea părților sunt reglementate cu mai multă severitate (de exemplu, garanția împotriva evicțiunii apare la actele cu titlu oneros și numai în mod excepțional la actele cu titlu gratuit);

3. După efectul lor deosebim:

- **acte juridice civile constitutive** sunt acele acte juridice care dau naștere unor drepturi subiective civile care nu au existat anterior (ex. convenția prin care se constituie un drept de gaj sau o garanție reală mobilă, convenția de ipotecă, etc.);
- **acte juridice civile translativ** sunt acele acte care au ca efect strămutarea unui drept subiectiv din patrimoniul unei persoane în patrimoniul altei persoane (ex. contractul de vânzare-cumpărare, donația, etc.);
- **acte juridice civile declarative** sunt acele acte care au ca efect consolidarea unui drept subiectiv civil preexistent (ex. convenția de partaj, actul confirmativ, tranzacția, etc.).

Importanța acestei clasificări se manifestă sub următoarele aspecte:

- actele juridice constitutive și cele translativ își produc efectele numai pentru viitor (*ex nunc*) în timp ce actele juridice declarative își produc efectele și pentru trecut (*ex tunc*);
- calitatea de având-cauza (*habentes causam*) o are numai dobânditorul unui drept printr-un act translativ sau constitutiv;
- în principiu numai actele constitutive și cele translativ sunt supuse publicității imobiliare;
- numai actele juridice translativ și constitutive, dacă sunt sinalagmatice, sunt supuse rezoluțiunii sau după caz, rezilierii nu și actele juridice declarative.

4. În funcție de importanța lor deosebim:

- **acte juridice civile de conservare** sunt acelea prin care se urmărește preîntâmpinarea pierderii unui drept subiectiv civil. Actul de conservare este întotdeauna un act avantajos pentru autorul său, întrucât presupune cheltuieli mult mai mici decât valoarea dreptului ce urmează a fi salvat (ex. întreruperea unei prescripții, înscrierea unei ipoteci, somația, etc.);
- **acte juridice civile de administrare** sunt acelea prin care se urmărește să se realizeze o normală punere în valoare a unui bun sau patrimoniu. Trebuie făcută distincția între actul de administrare a unui bun singular (*ut singuli*) și actul de administrare a unui patrimoniu. Primul are semnificația unui act de punere în valoare a unui bun, fără să se ajungă la înstrăinarea lui, cel de al doilea include însă și acte care, raportate la un anumit bun, reprezintă acte de înstrăinare dar, raportate la un patrimoniu, reprezintă măsuri de

normală exploatare, valorificare a patrimoniului respectiv (ex. culegerea fructelor, asigurarea unui bun, închirierea unui bun, etc.);

- **acte juridice civile de dispoziție** sunt acelea care au ca rezultat ieșirea din patrimoniu a unui drept sau grevarea cu sarcini a unui bun (ex. vânzarea, donația, renunțarea la un drept, constituirea dreptului de uzufruct, constituirea unei ipoteci, etc.).

Importanța acestei clasificări presupune următoarele aspecte:

- capacitatea de a încheia acte juridice civile, în sensul că actele de conservare pot fi încheiate și de cel lipsit de capacitate de exercițiu; actele de administrare, în măsura în care nu sunt lezionare, pot fi încheiate de minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă fără încuviințarea prealabilă a ocrotitorului legal, iar pentru cei lipsiți de capacitate de exercițiu, actele de administrare se încheie de reprezentantul legal; actele de dispoziție pot fi încheiate de cel cu capacitate de exercițiu deplină, de minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă dar numai cu încuviințarea prealabilă a ocrotitorului legal și a autorității tutelare. Cei lipsiți de capacitate de exercițiu pot încheia acte de dispoziție numai prin reprezentantul lor legal și cu încuviințarea prealabilă a autorității tutelare;
- în condițiile unui mandat general, mandatarul poate încheia numai acte de conservare și de administrare, pentru actele de dispoziție fiind necesar un mandat special;
- în materie succesorală, actele de conservare și actele de administrare cu caracter urgent nu pot fi considerate acte de acceptare tacită a moștenirii, în timp ce actele de administrare care nu au caracter urgent și angajează viitorul, precum și actele de dispoziție pot fi considerate acte de acceptare tacită a moștenirii.

5. În funcție de modul de formare deosebim:

- **acte juridice civile consensuale** sunt acelea care iau naștere în mod valabil prin simpla manifestare de voință a părții sau a părților, nefiind necesară îndeplinirea vreunei formalități;
- **acte juridice civile solemne (formale)** sunt acelea care pentru formarea lor valabilă presupun pe lângă manifestarea de voință și îndeplinirea unei anumite forme prescrisă de lege (ex. testamentul, donația, contractul de ipotecă, etc.);
- **acte juridice civile reale** sunt acelea care nu se pot forma valabil decât dacă manifestarea de voință este însoțită de reținerea (predarea) bunului (ex. comodatul, mutuum, darul manual, gajul cu depozitare, etc.).

Importanța clasificării privește următoarele aspecte:

- în cazul actelor solemne nerespectarea formei ad validitatem prescrisă de lege se sancționează cu nulitatea absolută;

- în cazul actului juridic solemn încheiat prin reprezentare, este necesar ca și procura să îmbrace forma solemnă;
- modificarea actului solemn nu se poate face decât tot prin formă solemnă;
- regimul probelor este diferit în cazul celor trei categorii de acte juridice.

6. În funcție de conținutul lor deosebim:

- **acte juridice civile patrimoniale** sunt acelea care au un conținut evaluabil în bani;
- **acte juridice civile nepatrimoniale** sunt acelea al căror conținut nu poate fi evaluat în bani (ex. înțelegerea părinților unui copil din afara căsătoriei ca acesta să ia numele unuia dintre ei sau numele lor reunite);

Această clasificare prezintă interes în materia nulității (nu se pune problema restituirilor în cazul actelor nepatrimoniale).

7. În funcție de momentul în care își produc efectele deosebim:

- **acte juridice civile între vii (inter vivos)** sunt acelea care își produc efectele necondiționat de moartea autorului sau autorilor lor;
- **acte juridice civile pentru cauză de moarte (mortis causa)** sunt acelea care deși se întocmesc în timpul vieții autorului lor, își produc efectele numai după moartea acestuia (ex. testamentul).

Clasificarea prezintă importanță sub următoarele aspecte:

- actele juridice *mortis causa* se bucură de o reglementare amănunțită, pe când nu toate actele juridice *inter vivos* au o asemenea reglementare;
- actele juridice *mortis causa* nu pot fi decât cele prevăzute de lege, deci sunt numai acte juridice numite în timp ce actele juridice *inter vivos* pot fi și nenumite;
- actele juridice *mortis causa* sunt acte juridice solemne, în vreme ce actele *inter vivos* sunt solemne numai ca excepție.

8. În raport de rolul voinței părților deosebim:

- **acte juridice civile subiective** sunt acelea al căror conținut este determinat prin voința autorului sau autorilor lor (majoritatea actelor juridice civile intră în această categorie);
- **acte juridice civile condiție** sunt acelea la a căror încheiere părțile își exprimă voința numai în privința nașterii actului, conținutul acestuia fiind predeterminat de norma de la care părțile nu pot deroga (ex. căsătoria).

Interesul acestei clasificări privește aprecierea condițiilor lor de valabilitate.

Astfel conținutul actului juridic condiție fiind stabilit prin norme juridice imperative, nu poate fi modificat de către părți, în timp ce în cazul actelor juridice subiective, părțile pot deroga de la normele juridice dispozitive, astfel încât aprecierea valabilității unor asemenea acte juridice se face în limite mai largi.

9. după legătura lor cu modalitățile (termen, condiție, sarcină) distingem:

- **acte juridice civile pure și simple** sunt acelea care nu cuprind o modalitate. Există acte juridice care sunt incompatibile cu modalitățile cum este cazul actului de opțiune succesorală (acceptare sau renunțare la moștenire) sau actul de recunoaștere a filiației;
- **acte juridice civile afectate de modalități** sunt acelea care cuprind o modalitate. Există însă acte civile esențialmente afectate de modalități cum ar fi contractul de împrumut (termen), contractul de donație cu sarcină, ș.a.

Importanța clasificării se manifestă pe tărâmul valabilității și pe acela al producerii efectelor juridice civile. Astfel în cazul actelor juridice a căror existență este esențialmente guvernată de modalități, lipsa acestora atrage ineficacitatea actului.

10. după raportul dintre ele deosebim:

- **acte juridice civile principale** sunt acelea care au o existență de sine stătătoare, soarta lor juridică nedepinzând de cea a altui act juridic. Cele mai multe acte juridice sunt principale;
- **acte juridice civile accesorii** sunt acelea care nu au o existență de sine stătătoare, soarta lor juridică depinzând de soarta altor acte juridice principale (ex. clauza penală, arvuna, ș.a.) Actul juridic accesoriu poate fi încheiat în același timp cu actul principal sau într-un moment diferit. De asemenea, el poate fi un act separat sau poate fi inclus în actul principal printr-o clauză.

Această clasificare prezintă importanță sub aspectul aprecierii valabilității și eficacității actelor juridice civile. Raportul dintre actul juridic accesoriu și actul juridic principal este guvernat de adagiul *accessorium sequitur principale* (soarta actului accesoriu depinde de soarta actului principal, în sensul că desființarea actului principal atrage desființarea și a actului accesoriu).

11. după legătura cu cauza deosebim:

- **acte juridice civile cauzale** sunt acelea a căror valabilitate implică analiza cauzei ori scopului lor; dacă scopul este imoral, ilicit sau lipsește, actul juridic este lovit de nulitate (ex. majoritatea actelor juridice civile);
- **acte juridice civile abstracte (necauzale)** sunt acelea a căror valabilitate nu implică analiza cauzei (ex. titlurile de valoare, care pot fi puse în executare fără o analiză a cauzei sau scopului. Ele pot fi la purtător (obligațiuni CEC, nominative sau la ordin).

12. în raport de modalitatea încheierii lor, deosebim:

- **acte juridice civile strict personale** sunt acelea care pot fi încheiate numai personal nu și prin reprezentare (ex. testamentul);

- **acte juridice civile ce pot fi încheiate prin reprezentare** sunt acelea care pot fi încheiate și personal și prin intermediul unui reprezentant (majoritatea actelor juridice civile pot fi încheiate prin reprezentare, excepție făcând doar acelea care potrivit legii pot fi încheiate numai personal).

Normele care reglementează actul strict personal sunt de strictă interpretare și aplicare. De aici și importanța acestei clasificări.

13. după reglementarea sau denumirea lor legală, deosebim:

- **acte juridice civile numite (tipice)** sunt acelea care au o denumire stabilită de legea civilă, precum și o reglementare proprie (ex. contractul de vânzare-cumpărare, contractul de donație, contractul de mandat, contractul de concesiune, contractul de sponsorizare, testamentul, ș-a.);
- **acte juridice nenumite (atipice)** sunt acelea care nu au o denumire și reglementare proprie.

Importanța acestei clasificări se manifestă în ceea ce privește determinarea regulilor aplicabile actelor nenumite. Astfel actele juridice nenumite vor fi guvernate de regulile stabilite de părți, iar pentru aspectele la care părțile nu au făcut referiri se vor aplica dispozițiile generale din materia obligațiilor, iar dacă acestea nu sunt suficiente se vor aplica regulile speciale care reglementează actul juridic civil cu care se aseamănă cel mai mult.

14. după modul de executare, deosebim:

- **acte juridice civile cu executare dintr-o dată (uno ictu, numit și act cu executare instantanee)** sunt acelea a căror executare presupune o singură prestație din partea debitorului (ex. darul manual);
- **acte juridice cu executare succesivă** sunt acelea a căror executare presupune mai multe prestații eșalonate în timp (ex. contractul de locațiune).

Importanța acestei clasificări privește următoarele aspecte:

- consecințele neexecutării culpabile a obligațiilor de către una dintre părțile contractante poate atrage rezoluțiunea (desființarea) contractului dacă este cu executare uno ictu sau rezilierea (desființarea) acestuia dacă este cu executare succesivă;
- efectele nulității sunt diferite. Astfel în cazul actelor juridice cu executare uno ictu, nulitatea produce efecte și pentru trecut și pentru viitor (*ex tunc, ex nunc*) în timp ce în cazul actelor juridice civile cu executare succesivă, nulitatea produce efecte numai pentru viitor (*ex nunc*);
- suspendarea executării pentru cauză de forță majoră este aplicabilă numai în cazul actelor juridice civile cu executare succesivă;

Condițiile actului juridic civil – definiție, criterii de clasificare

Condițiile actului juridic civil reprezintă acele componente care trebuie sau pot să intre în structura actului juridic civil, așadar elemente din care este format actul juridic civil.

Clasificare. Condițiile actului juridic civil se clasifică în funcție de mai multe criterii, după cum urmează:

1. în funcție de aspectul la care se referă, deosebim:

- ***condiții de fond (condiții intrinseci)*** sunt acelea care privesc conținutul actului juridic civil (ex. capacitatea, consimțământul, obiectul, cauza);
- ***condiții de formă (condiții extrinseci)*** sunt acelea care se referă la exteriorizarea voinței (ex. forma autentică, forma scrisă, etc.).

2. în funcție de obligativitatea sau neobligativitatea lor, deosebim:

- ***condiții esențiale*** sunt acelea cerute pentru însăși valabilitatea actului juridic, motiv pentru care ele trebuie îndeplinite în mod obligatoriu; nerespectarea lor se sancționează cu nevalabilitatea actului (ex. forma autentică în cazul contractului de donație, capacitatea, consimțământul, obiectul, cauza);
- ***condiții neesențiale (întâmplătoare)*** sunt acelea care pot fi prezente sau pot lipsi din actul juridic civil, fără să-i afecteze valabilitatea.

3. în funcție de sancțiunile ce intervin în cazul nerespectării lor, deosebim:

- ***condiții de validitate*** sunt acelea impuse pentru însăși valabilitatea actului juridic civil. În consecință, nerespectarea lor atrage nulitatea actului juridic civil (ex. formă autentică a contractului de donație);
- ***condiții de eficacitate*** sunt acelea a căror nerespectare nu atrage nulitatea actului juridic civil, ci alte sancțiuni cum ar fi de exemplu inopozabilitatea față de terți (sancționează actul pentru care nu s-au respectat condițiile de publicitate imobiliară).

4. în funcție de vocația lor, deosebim:

- ***condiții generale*** sunt acelea pe care trebuie să le îndeplinească orice act juridic civil (ex. condiții referitoare la capacitate, obiect, consimțământ, cauză);
- ***condiții speciale*** sunt acelea care se cer a fi îndeplinite numai pentru anumite categorii de acte juridice civile;

5. în funcție de izvorul lor, deosebim:

- ***condiții legale*** sunt acelea stabilite prin lege;
- ***condiții convenționale*** sunt acelea stabilite de părțile actului juridic civil;

Precizare: fiecare condiție a actului juridic civil poate fi calificată în funcție de

toate criteriile mai sus analizate. Astfel “capacitatea de a încheia un act juridic civil” este în același timp o condiție de fond, esențială, de validitate, generală și legală. Forma solemnă însă este o condiție de formă, esențială și de validitate pentru actele solemne dar nu și pentru cele consensuale și reale.

Condițiile de fond ale actului juridic civil

Condițiile de fond ale actului juridic civil sunt, :

- capacitatea de a contracta;
- consimțământul valabil al părții ce se obligă;
- un obiect determinat;
- o cauză licită.

1. Capacitatea de a încheia actul juridic civil

Capacitatea de a încheia actul juridic civil reprezintă acea condiție de fond, esențială, de validitate și generală care constă în aptitudinea subiectului de drept civil de a deveni titular de drepturi și obligații civile prin încheierea actelor juridice civile.

Regula capacității de a încheia acte juridice civile

În această materie, regula este capacitatea de a încheia acte juridice civile, incapacitatea fiind excepția. Acest principiu este reglementat fragmentar în art.1180, art.987 alin.1 precum și în art.1652 din Codul civil., precum și dispozițiile art.1C.civ potrivit căruia “nimeni nu poate fi îngrădit în capacitatea de folosință sau lipsit în tot sau în parte, de capacitatea de exercițiu, decât în cazurile și în condițiile stabilite de lege”.

Pentru corecta înțelegere a regulii capacității se impun următoarele precizări:

- în timp ce capacitatea este o stare de drept, discernământul este o stare de fapt astfel încât există posibilitatea ca o persoană deplin capabilă potrivit legii, să fie lipsită temporar de discernământ (stare de beție, hipnoză, sub influența stupefiantelor) după cum există și posibilitatea ca discernământul să fie prezent, izolat chiar la o persoană incapabilă. Lipsa discernământului la încheierea actului juridic civil se sancționează cu nulitatea relativă;
- pentru persoanele juridice, regula este capacitatea de a dobândi orice drepturi și obligații civile, cu excepția celor care, prin natura lor sau potrivit legii, nu pot aparține decât persoanelor fizice (art. 206 alin.1 C.civ.). În ceea ce privește persoanele juridice fără scop lucrativ, regula capacității de a încheia acte juridice se subordonează principiului specialității (art.206 alin2 C.civ.)

Excepția incapacității de a încheia acte juridice civile, ca orice excepție este prevăzută expres de lege și este de strictă interpretare și aplicare.

După natura lor, deosebim ***incapacități de folosință*** și ***incapacități de exercițiu***.

În funcție de întinderea lor, deosebim ***incapacități generale*** și ***incapacități speciale***.

După sursa lor, distingem ***incapacități stabilite de legea civilă*** (incapacități de exercițiu și majoritatea incapacităților de folosință) și ***incapacități civile stabilite de legea penală*** (interzicerea drepturilor părintești și interzicerea de a fi tutore sau curator, precum și alte măsuri de siguranță luate de instanța penală sau de procuror, de ex. măsura de siguranță ce constă în interzicerea dreptului de a se afla în anumite localități afectează dreptul la libera circulație ca drept subiectiv nepatrimonial).

În funcție de modul în care operează, deosebim: ***incapacități ce acționează de drept*** și ***incapacități ce acționează ca efect al unei hotărâri judecătorești*** (ex. decăderea din drepturile părintești).

În funcție de opozabilitatea lor, deosebim: ***incapacități absolute*** și ***incapacități relative***.

În funcție de finalitate lor se deosebesc: ***incapacități cu caracter de sancțiune*** și ***incapacități cu caracter de protecție***.

Nerespectarea dispozițiilor privind incapacitatea de a încheia acte juridice civile se sancționează cu nulitatea actului respectiv.

2. Obiectul actului juridic civil

Obiectul actului juridic civil reprezintă conduita părților stabilită prin acel act, respectiv acțiunile sau inacțiunile la care părțile sunt îndreptățite sau de care sunt ținute.

Obiectul actului juridic civil nu trebuie confundat cu conținutul său, acesta din urmă fiind alcătuit din totalitatea drepturilor și obligațiilor civile la care dă naștere actul juridic civil.

Ori de câte ori conduita părților se referă la un bun, acesta este privit ca un obiect derivat al actului juridic civil. Prin ***bun*** în sensul dreptului civil, înțelegem un lucru care îndeplinește cumulativ două condiții și anume: să fie destinat a satisface o nevoie socială și să fie susceptibil de apropiere (subiectul de drept civil să poată dispune de acel bun în sensul de a putea încheia acte juridice civile cu privire la acel bun).

Condiții de validitate

Pentru a fi valabil, obiectul actului juridic civil, în sensul de obiect derivat, trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiții:

- ***obiectul actului juridic civil trebuie să existe***; dacă bunul a existat dar nu mai există la data încheierii actului, condiția nu este îndeplinită; bunul prezent în momentul încheierii actului juridic civil îndeplinește condiția “să existe”; un bun viitor poate forma obiect valabil al actului juridic civil, cu excepția succesiunii nedeschise;

- ***obiectul actului juridic civil trebuie să fie în circuitul civil***; în sens larg (lato sensu) prin “circuit civil” înțelegem totalitatea actelor și faptelor juridice, în virtutea cărora se nasc raporturi de drept civil, în sens restrâns (stricto sensu) prin expresia “circuit civil” înțelegem doar actele și faptele juridice menite să conducă la înstrăinarea sau dobândirea valabilă a unui drept sau bun. În analiza acestei condiții de validitate a actului juridic civil ne raportăm la sensul strict al expresiei “circuit civil”. În general bunurile aflate în circuitul civil pot fi dobândite sau înstrăinate prin acte juridice civile. Aceste bunuri numite și bunuri alienabile formează regula. În consecință, în lipsa unei interdicții exprese, sunt considerate a fi în circuitul civil, toate bunurile de apropiere privată. Per a contrario bunurile ce aparțin domeniului public sunt scoase din circuitul civil. La rândul lor bunurile din circuitul civil se împart în două categorii: *a) bunuri care pot circula liber, neângrădit* (bunurile alienabile) și *b) bunuri care pot circula în condiții restrictive* (armele și munițiile, materialele explozibile, produsele și substanțele stupefiante, deșeurile toxice, metalele și pietrele prețioase și semiprețioase, obiectele de cult);
- ***obiectul actului juridic civil trebuie să fie determinat sau determinabil***; dacă bunul este individual determinat (*res certa reprezintă acele bunuri care potrivit naturii lor sau voinței exprimate de părți în actul juridic, se individualizează prin însușiri proprii, specifice* – ex. unicatele, o casă indicată prin locația sa, stradă, nr, localitate), condiția este îndeplinită prin ipoteză; dacă bunul este generic (*res genera reprezintă acele bunuri care se individualizează prin însușirile categoriei din care fac parte. Aceste bunuri se indică în vederea individualizării prin număr, greutate, măsură, etc* – ex. o tonă de grâu, zece cămăși, etc) condiția este îndeplinită fie prin stabilirea precisă a cantității, calității, valorii, fie prin stabilirea numai a unor criterii de determinare, ce vor fi utilizate în momentul executării actului;
- ***obiectul actului juridic civil trebuie să fie posibil***; obiectul nu este posibil doar în cazul unei imposibilități absolute (adică pentru oricine). În cazul unei imposibilități relative (doar pentru debitor) obiectul actului juridic civil este valabil, iar în caz de neexecutare culpabilă din partea debitorului se angajează răspunderea sa civilă. Imposibilitatea poate fi de natură juridică sau materială. Evident aprecierea acestei condiții se face în funcție de progresul tehnico-științific pentru că ceea ce astăzi nu este posibil, mâine poate deveni posibil;
- ***obiectul actului juridic civil trebuie să fie licit și moral*** în sensul că acțiunea sau inacțiunea părților actului juridic civil să fie în concordanță cu legea și morala. Dacă

obiectul actului juridic civil este în contradicție cu legea sau morala, condiția nu este valabilă.

În afara acestor condiții generale de valabilitate a obiectului actului juridic civil, pentru anumite acte juridice se cer a fi respectate și anumite **condiții speciale** după cum urmează:

- **obiectul să fie o faptă personală a celui care se obligă**- potrivit noilor reglementări, această condiția este cerută numai în cazul în care obiectul actului juridic constă într-o faptă și o consecință firească a principiului potrivit căruia o persoană nu poate fi obligată decât prin voința sa;
- **în actele intuitu personae, se cere ca obiectul să conștie într-un fapt personal al debitorului**; condiția se justifică prin caracterul intuitu personae al unor acte precum antrepriza, mandatul, în care însușirile debitorului sunt determinante pentru încheierea actului din punctul de vedere al cocontractantului;
- **când legea prevede, este necesară și autorizația administrativă**; ex. împrumutul sau înstrăinarea armelor sau munițiilor nu se poate face dacă nu se obține autorizația administrativă prevăzută de lege.

3. Cauza actului juridic civil

Potrivit art.1235 C.civ. **Cauza actului juridic civil** reprezintă motivul care determină fiecare parte să încheie contractul. Motivul determinant poate fi: însușirile unei prestații sau calitățile unei persoane și se caracterizează prin faptul că este concret și variabil de la o categorie de acte juridice la alta și chiar în cadrul aceleiași categorii.

Cauza este o condiție de fond, esențială, de validitate și generală a actului juridic civil. Ea nu trebuie confundată cu consimțământul, împreună cu care formează voința juridică, nici cu obiectul actului juridic și nici cu izvorul raportului juridic civil concret.

Condițiile de valabilitate a cauzei actului juridic civil

Pentru a fi valabilă, cauza actului juridic civil trebuie să îndeplinească cumulativ, următoarele condiții:

- **să existe**. Cauza nu există atunci când lipsește discernământul. Lipsa cauzei include și ipoteza în care cauza este falsă. Existența cauzei se apreciază la momentul încheierii actului juridic civil.
- **să fie licită** . potrivit art.1236 alin 2. C.civ., cauza este ilicită atunci când este contrară legii și ordinii publice. Cauza este ilicită și în ipoteza fraudei la lege (cazul în care actul este un mijloc de a eluda aplicarea unei norme juridice imperative. Cauza ilicită se sancționează cu nulitatea absolută a actului juridic civil.
- **să fie morală**; cauza este imorală când contravine bunelor moravuri (art.1236 alin.3 C.civ.) În acest caz sancțiunea este nulitatea absolută.

Proba cauzei

Prin dispozițiile art. 1239 alin.1 și 2 Cod civil, se instituie două prezumții:

- ***prezumția de valabilitate a cauzei***, indiferent dacă acest element este menționat sau nu în înscrisul constatator;
- ***prezumția de existență a cauzei*** ceea ce înseamnă că nu trebuie dovedită cauza, existența ei fiind prezumată de lege.

Ambele prezumții sunt relative (*juris tantum*) ceea ce înseamnă că pot fi răsturnate prin dovada contrarie. Prezumțiile sunt consecințele pe care legea sau magistratul le trage dintr-un fapt cunoscut la un fapt necunoscut. Prezumțiile sunt un mijloc de probă, care în funcție de puterea doveditoare se clasifică în **prezumții relative – *juris tantum*** – (ce pot fi combătute prin proba contrarie) și **prezumții absolute – *jure et de jure*** – (ce nu pot fi răsturnate prin dovada contrară).

Sarcina probei revine celui care invocă lipsa ori nevalabilitatea cauzei și poate fi făcută prin orice mijloc de probă (fiind vorba de un fapt juridic *stricto sensu*)

4. Consimțământul

Corelația dintre consimțământ și voința juridică

Actul juridic este manifestarea de *voință* săvârșită cu intenția de a produce efecte juridice.

Voința este de natură psihologică, fiind un obiect special de preocupare pentru psihologie.

Sub aspect juridic, voința se prezintă ca un fenomen complex în structura căruia identificăm două elemente: *consimțământul și cauza (scopul)*. Prin urmare corelația dintre consimțământ și voința juridică este de tipul parte-întreg.

Voința juridică se formează pornind de la nevoia simțită de om, care se reflectă în mintea acestuia unde se reflectează asupra mijlocului de satisfacere a acelei nevoi, primind contur dorința satisfacerii nevoii. Urmează un proces de deliberare, întrucât dorința nu rămâne singură, ea se întâlnește și cu alte dorințe, în care se analizează avantajele și dezavantajele pe care le prezintă dorințele și mijloacele de realizare a acestora. Odată cu stabilirea motivului determinant se trece de la deliberare la luarea hotărârii de a încheia actul juridic civil, act care devine astfel un mijloc de realizare a scopului propus.

Principiile voinței juridice

Voința juridică este guvernată de două principii:

- ***Principiul libertății actelor juridice civile***, numit și ***principiul autonomiei de voință***, care presupune că dacă se respectă legea și bunele moravuri, subiectele de drept civil sunt libere să încheie convenții ori acte unilaterale. Acest principiu comportă limite și anume: a) *ordinea publică* (normele care reglementează ordinea economică, socială și

politică din stat); *b) morala* (bunele moravuri); *c) normele imperative civile* (normele de la care nu se poate deroga).

- ***Principiul voinței interne sau reale.*** Voința juridică presupune două elemente; un element intern (psihologic - voința internă sau reală) și un element extern (social – voința exteriorizată). Dacă există concordanță între cele două elemente, voința este aceeași, deci nu se pune nici o problemă teoretică sau practică. Alta este situația în cazul în care între cele două elemente nu există concordanță. Problema care se pune într-o astfel de situație este de a determina care dintre cele două voințe produce efecte juridice. Cu privire la această problemă s-au conturat două concepții: *concepția subiectivă* potrivit căreia voința internă, reală produce efecte, concepție consacrată de Codul civil francez și aplicată și în sistemul nostru de drept și *concepția obiectivă* potrivit căreia voința externă este cea care produce efecte. Această concepție este împărtășită de sistemul german de drept.

Definiția și condițiile de valabilitate ale consimțământului

Consimțământul reprezintă acea condiție esențială, de fond și generală a actului juridic civil care constă în hotărârea de a încheia un act juridic civil, manifestată în exterior.

Pentru a fi valabil, consimțământul trebuie să îndeplinească cumulativ, următoarele condiții:

- ***Să provină de la o persoană cu discernământ.*** Capacitatea este o stare de drept în timp ce discernământul este o stare de fapt, astfel încât este posibil ca o persoană deplin capabilă să fie lipsită temporar de discernământ (legea prezumă existența discernământului la o persoană cu capacitate de exercițiu deplină; prezumția este însă relativă ceea ce presupune că ea poate fi răsturnată prin dovada contrarie). Lipsa discernământului în momentul încheierii actului juridic civil se sancționează cu nulitatea relativă a actul;
- ***Consimțământul trebuie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice.*** Condiția nu este îndeplinită dacă manifestarea de voință a fost făcută în glumă (*jocandi causa*); când s-a făcut sub condiție suspensivă pur potestativă din partea celui care se obligă (mă oblig dacă vreau); când este prea vagă sau s-a făcut cu o rezervă mentală (*reservatio mentalis*) cunoscută de cocontractant – cum este cazul actului fictiv , ca varietate a simulației;
- ***Consimțământul trebuie să fie exteriorizat.*** Consimțământul poate fi exteriorizat în scris, verbal și prin gesturi sau fapte concludente. În ceea ce privește valoarea juridică a tăcerii, precizăm că ea poate valora consimțământ dacă: *a) legea prevede expres acest lucru; b) părțile, prin voința lor expresă, atribuie tăcerii o anumită semnificație; c) tăcerea are valoare de consimțământ, potrivit obiceiului;*

- **Consimțământul trebuie să nu fie alterat printr-un viciu de consimțământ** (eroare, dol, violență și leziune).

Viciile de consimțământ

Viciile de consimțământ sunt :

- eroarea;
- dolul;
- violența;
- leziunea.

Eroarea – viciu de consimțământ

Eroarea reprezintă acel viciu de consimțământ care constă în falsa reprezentare a realității la încheierea actului juridic civil.

Clasificare

1. în funcție de consecințele care intervin, eroarea este de două feluri:

- **eroare este esențială :**
 - atunci când falsa reprezentare privește natura actului, operațiunea juridică (o parte crede că încheie un contract de vânzare-cumpărare în timp ce cealaltă parte crede că este vorba de o donație) **error in negotio**
 - atunci când falsa reprezentare cade asupra identității obiectului (o parte negociază cu privire la un anumit bun în timp ce cealaltă parte are în vedere alt bun) **error in corpore**
 - atunci când falsa reprezentare cade fie asupra calităților substanțiale ale obiectului actul, caz în care poartă denumirea de **error in substantiam**, fie asupra persoanei cocontractantului, caz în care poartă denumirea de **error in personaem**.
- **eroarea neesențială (indiferentă)** există atunci când falsa reprezentare cade asupra unui element mai puțin important al actului juridic civil. Din acest motiv, prezența erorii indiferente nu afectează valabilitatea actului juridic civil. Sancțiunea care intervine poate consta într-o diminuare a prestației. Dar este posibil și să nu intervină nici o sancțiune întrucât este vorba de o ușoară reprezentare falsă a realității .

2. în funcție de natura realității fals reprezentate, distingem:

- **eroare de fapt** este falsa reprezentare a unei situații de fapt la încheierea actului juridic civil (poate privi obiectul actului, valoarea, persoana cocontractantului);
- **eroare de drept** este falsa reprezentare a existenței sau conținutului unei norme de drept civil. Eroarea de drept este esențială atunci când privește o normă juridică determinantă, pentru încheierea actului juridic civil (art.1207 alin.4 C.civ.) și care potrivit art.1208 alin 2 C.civ. nu este accesibilă și previzibilă. .

Structura erorii

Eroarea, ca viciu de consimțământ este alcătuită dintr-un singur element, de natură psihologică și anume: falsa reprezentare a realității, motiv pentru care proba erorii este mai dificilă. Fiind un fapt juridic *stricto sensu*, eroarea poate fi probată prin orice mijloc de probă.

Condițiile erorii

Pentru a constitui viciu de consimțământ, eroarea trebuie să îndeplinească cumulativ două condiții:

- ***elementul asupra căruia cade falsa reprezentare să fie determinant pentru încheierea actului juridic civil***, ceea ce presupune că dacă s-ar fi cunoscut realitatea, actul nu s-ar mai fi încheiat;
- ***în cazul actelor bilaterale sau plurilaterale, cu titlu oneros, este necesar ca partea cocontractantă să fi știut că elementul asupra căruia cade falsa reprezentare este hotărâtor pentru încheierea actului juridic civil***. Precizăm că în ceea ce privește actele bilaterale nu este necesar ca ambele părți să fie în eroare pentru a fi în prezența erorii ca viciu de consimțământ. În cazul în care ambele părți sunt în eroare, fiecare dintre ele poate cere anularea actului pentru eroarea a cărei victimă este. Această cerință nu se aplică în cazul actelor juridice unilaterale, deoarece nu există cocontractant.

Sanctiune : eroarea esențială se sancționează cu nulitatea relativă, indiferent de forma sa.

Dolul - viciu de consimțământ

Dolul sau viclenia reprezintă acel viciu de consimțământ care constă inducerea în eroare a unei persoane, prin mijloace viclene sau dolosive, pentru a o determina să încheie un act juridic. Dolul este o eroare provocată.

Structura dolului

Dolul, ca viciu de consimțământ presupune două elemente:

- ***un element obiectiv, material***, ce constă în folosirea de mijloace viclene (mașinațiuni, șiretenii, manopere dolosive) pentru a induce în eroare. Acest element poate consta atât într-o acțiune (*fapt comisiv*) cât și dintr-o inacțiune (*fapt omisiv, cunoscut și sub denumirea de dol prin reticență* , adică ascunderea sau necomunicarea celeilalte părți a unei împrejurări ce i-ar fi trebuit făcută cunoscută). Faptul comisiv se concretizează în “sugestie” sau “captație” dacă intervine în cazul unei liberalități (ex. se speculează afecțiunea sau pasiunea unei persoane pentru a o determina să facă o donație sau un legat).

- ***un element subiectiv, intențional***, ce constă în intenția de a induce în eroare o persoană pentru a o determina să încheie un act juridic civil. Cu privire la acest element se impun următoarele precizări:
 - provocarea unei erori din neglijență, fără rea voință nu constituie dol;
 - lipsa discernământului și dolul, sub forma captației, se exclud;
 - nu există dol dacă cealaltă parte cunoștea împrejurarea pretins ascunsă.

Condițiile dolului

Pornind de la dispozițiile art. 1214 alin.2 C.civ. potrivit cu care *partea al cărei consimțământ a fost viciat prin dol poate cere anularea contractului, chiar dacă eroarea în care s-a aflat nu a fost esențială* pentru a fi viciu de consimțământ, dolul trebuie să îndeplinească o singură condiție:

- ***să provină de la cealaltă parte, de la reprezentantul, prepusul ori gerantul afacerilor celeilalte părți sau de la un terț, însă în acest din urmă caz numai dacă partea cocontractantă a cunoscut sau ar fi trebuit să cunoască existența dolului.*** Condiția se desprinde din dispozițiile art.1214-1215 C.civ. Totuși ea nu exclude existența dolului și în categoria actelor unilaterale (ex. dolul sub forma “sugestiei” poate fi întâlnit în cazul testamentului, care este un act juridic unilateral). Potrivit art.1039 alin.2 C.civ. *dolul poate atrage anularea testamentului chiar dacă manoperele dolosive nu au fost săvârșite de beneficiarul testamentului și nici nu au fost cunoscute de către acesta.* În ceea ce privește actele bilaterale, doctrina este unanim de acord că dacă dolul provine de la un terț, dar cocontractantul cunoștea această împrejurare (complicitate la dol) sau dacă dolul provine de la reprezentantul cocontractantului, condiția este îndeplinită.

Proba dolului

Potrivit art.1214 alin.4 Cod civil, dolul nu se presupune, ceea ce înseamnă că persoana care invocă existența dolului, trebuie să-l dovedească. Dolul este un fapt juridic, prin urmare poate fi dovedit prin orice mijloc de probă, inclusiv martori. Spre deosebire de eroare, dolul este mai ușor de dovedit datorită elementul său obiectiv.

Sanctiunea în cazul dolului este nulitatea relativă.

Violența-viciu de consimțământ

Violența reprezintă acel viciu de consimțământ ce constă în amenințarea unei persoane cu un rău care îi produce o temere ce o determină să încheie un act juridic, pe care altfel nu l-ar fi încheiat.

Clasificare-criterii

1. **după natura răului cu care se amenință, distingem:**

- **violența fizică (vis)** există atunci când amenințarea cu răul privește integritatea fizică sau bunurile persoanei;
- **violența morală (metus)** există atunci când amenințarea cu răul privește onoarea, demnitatea sau sentimentele persoanei.

2. după caracterul amenințării, deosebim:

- **amenințare legitimă** cu un rău, care nu este viciu de consimțământ (ex. creditorul îl amenință pe debitor că îl va da în judecată dacă nu-și execută obligațiile asumate);
- **amenințare nelegitimă, injustă** cu un rău, care poate fi viciu de consimțământ.

Structura violenței

Violența ca viciu de consimțământ este alcătuită din două elemente:

- **un element obiectiv, exterior** care constă în amenințarea cu un rău;
- **un element subiectiv** care constă în provocarea unei temeri persoanei amenințată.

Condițiile violenței

Pentru a fi viciu de consimțământ, violența trebuie să îndeplinească cumulativ, următoarele condiții:

- **să fie determinantă pentru încheierea actului juridic civil**, în sensul că temerea provocată persoanei amenințate să o determine să încheie actul juridic. În aprecierea caracterului determinant al amenințării se va ține seama de vârsta, sexul, “condiția” persoanei amenințată, criteriul aprecierii fiind așadar, subiectiv. Amenințarea poate privi și pe soțul, soția, descendentul (copil) sau ascendentul (părinte, bunic) persoanei amenințate. În plus, doctrina admite că poate fi asimilată acestor persoane și persoana de care cel amenințat este legat printr-o puternică legătură afectivă (prieten, prietenă);
- **să fie injustă** adică nelegitimă, ilicită.
- **Să provină de la cealaltă parte, sau dacă provine de la un terț, cocontractantul cunoștea sau ar fi trebuit să cunoască violența săvârșită de către terț.**

Sanctiune: violența ca viciu de consimțământ se sancționează cu nulitatea relativă a actului juridic civil.

Leziunea-viciu de consimțământ

Leziunea reprezintă acel viciu de consimțământ care constă în prejudiciul material suferit de una dintre părți ca urmare a încheierii contractului. Așadar leziunea constă în disproporția vădită de valoare între două contraprestații ce există în momentul încheierii contractului.

Leziunea se aplică, potrivit noilor reglementări atât minorului cât și majorelui. În cazul minorului, leziunea este tot un viciu de consimțământ iar restituirea intervine nu ca efect al minorității ci al pagubei materiale suferite de cel cu capacitate de exercițiu restrânsă. Totuși în acest

caz, paguba se apreciază nu numai raportat la contraprestații ci și la patrimoniul său ori alte circumstanțe.

Structura leziunii

Structura leziunii este diferită în funcție de concepția care stă la baza ei. Astfel :

- ***în concepția subiectivă***, leziunea presupune două elemente: ***unul obiectiv*** constând în disproporția vădită de valoare între prestații și ***unul subiectiv*** constând în profitarea de starea de nevoie în care se află cocontractantul;
- ***în concepția obiectivă***, leziunea presupune un singur element, ***paguba (prejudiciul material) care este egală cu disproporția de valoare între contraprestații.***

Prin urmare, leziunea în cazul minorului are la bază concepția obiectivă – cel ce invocă leziunea trebuie să dovedească numai paguba suferită de minor, iar în cazul majorelui leziunea se fundamentează pe concepția subiectivă, fiind necesar pe lângă disproporția vădită de valoare între prestații, ca una dintre părți să profite la încheierea actului de starea de nevoi, lipsa de experiență sau de cunoștințe a celeilalte părți.

Domeniul de aplicare

În ceea ce privește ***persoanele, leziunea în cazul minorului*** își găsește aplicabilitate numai în privința ***minorilor cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani*** (persoanele cu capacitate de exercițiu restrânsă).

Cât privește ***actele*** ce pot fi susceptibile de anulare pentru leziune, reținem că ele trebuie să întrunească cumulativ următoarele condiții:

- *să fie acte juridice civile de administrare;*
- *să fie acte juridice bilaterale, cu titlu oneros și comutative;*
- *actele să fi fost încheiate de minorul între 14 și 18 ani singur, fără încuviințarea ocrotitorului legal;*
- *să fie păgubitoare pentru minor.*

În cazul leziunii majorelui, pot fi atacate actele juridice bilaterale, cu titlu oneros și comutative, indiferent dacă sunt de administrare sau de dispoziție. În acest caz , acțiunea în anulare este admisibilă numai dacă paguba depășește jumătate din valoarea pe care o avea, la momentul încheierii contractului iar disproporția se menține până la data cerrii de anulare.

Nu pot fi atacate pentru leziune (atât în cazul minorului cât și al majorelui) , contractele aleatorii, tranzacția precum și alte contracte prevăzute de lege (art.1224 C.civ.).

Sanctiune.

În cazul leziunii devin incidente două sancțiuni alternative:

- nulitatea relativă;
- reducerea sau după caz, mărirea uneia dintre prestații.

Comparație între viciile de consimțământ

Eroarea, dolul, violența și leziunea, ca vicii de consimțământ se caracterizează prin următoarele asemănări:

- toate reprezintă împrejurări de fapt care împiedică manifestarea liberă și conștientă a consimțământului;
- elementul asupra căruia poartă viciul, trebuie să fie determinant pentru încheierea actului juridic, cerință ce se apreciază de la caz la caz;
- sancțiunea este în principiu aceeași, nulitatea relativă a actului juridic civil;
- în cazul actelor bilaterale sau multilaterale nu este necesar ca viciul să fie comun;
- sarcina probării viciului, revine celui ce-l invocă,; dovada viciului se impune întrucât acesta nu se prezumă.

Între viciile de consimțământ există și deosebiri care privesc următoarele aspecte:

- dolul și violența au în structura lor două elemente (unul obiectiv și unul subiectiv) în timp ce eroarea este alcătuită dintr-un singur element (subiectiv);
- cel mai greu se probează eroarea și cel mai ușor leziunea;
- spre deosebire de eroare care este spontană, dolul și violența pot atrage și răspunderea civilă delictuală, fiind fapte ilicite;
- în cazul leziunii se poate cere fie anularea actului, fie reducerea unei prestații sau sporirea celeilalte, în timp ce în cazul celorlalte vicii de consimțământ se poate cere doar anularea actului juridic civil.

Forma actului juridic civil (condițiile de formă)

Definiție și terminologie

Forma actului juridic civil reprezintă acea condiție ce constă în modalitatea de exteriorizare a manifestării de voință, făcută cu intenția de a crea, modifica sau stinge un raport juridic civil concret⁵.

Sub aspect terminologic, expresia *forma actului juridic civil*, este susceptibilă de două înțelesuri, după cum urmează:

- *stricto sensu*, prin forma actului juridic civil se înțelege modalitatea de exteriorizare a voinței juridice;

⁵ Raportul juridic civil concret apare prin mijlocirea unui act sau fapt juridic de care legea leagă nașterea, modificarea ori stingerea unor efecte juridice, pornind de la un raport juridic civil abstract. Raportul social, ca efect al reglementării juridice devine un raport juridic abstract, virtual. Pentru dezvoltări vezi I.R.Urs, *Drept civil român. Teoria generală*, editura Oscar Print, București, 2001, pg.113-114;

- *lato sensu*, prin forma actului juridic civil desemnăm trei cerințe de formă și anume:
 - *forma ad validitatem*;
 - *forma ad probationem*;
 - *forma cerută pentru opozabilitatea actului față de terți*.

Principiul consensualismului

În sensul ei restrâns, forma actului juridic civil este guvernată de principiul consensualismului, care la rândul său reprezintă o aplicare a principiului libertății actelor juridice civile⁶.

Principiul consensualismului reprezintă acea regulă de drept potrivit căreia simpla manifestare de voință este nu numai necesară dar și suficientă pentru ca actul juridic civil să i-a naștere în mod valabil, fără a mai fi necesară îndeplinirea vreunei formalități. Așadar potrivit acestei reguli, manifestarea de voință nu trebuie să îmbrace o formă specială pentru a produce efecte juridice.

De lege lata, există o consacrare expresă, cu caracter general a acestui principiu în art. 1178 C.civ. De asemenea acest principiu este consacrat în mod expres pentru anumite acte juridice civile cum ar fi contractul de vânzare-cumpărare (art.1674 alin.1 Cod civil), iar în sens mai larg în privința contractelor translativ de drepturi reale (art.1273 alin.1 teza I Cod civil). Pe de altă parte fiind vorba de un principiu, excepțiile trebuie să fie expres și limitativ prevăzute de lege.

Clasificarea condițiilor de formă ale actului juridic civil

În doctrină s-au conturat două criterii în funcție de care pot fi clasificate, condițiile de formă ale actului juridic civil. Acestea sunt:

1. criteriul consecințelor juridice care se produc în cazul nerespectării acestor condiții, în funcție de care distingem între:

- *forma cerută pentru valabilitatea* actului juridic civil, cunoscută și sub denumirea de forma cerută ***ad validitatem*** sau ***ad solemnitatem***, a cărei nerespectare se sancționează cu nulitatea actului juridic civil;
- *forma cerută pentru probarea* actului juridic civil, cunoscută și sub denumirea de forma cerută ***ad probationem***, a cărei nerespectarea nu atrage nevalabilitatea actului juridic civil ci imposibilitatea dovedirii cu alt mijloc de probă;
- *forma cerută pentru opozabilitatea actului față de terți*, a cărei nerespectare se sancționează cu inopozabilitatea⁷.

⁶ Principiul libertății actelor juridice civile cunoscut și sub denumirea de principiul autonomiei de voință, reprezintă regula de drept potrivit căreia dacă se respectă legea și morala, subiectele de drept civil sunt libere să încheie convenții ori să facă acte juridice unilaterale. Acest principiu împreună cu principiul voinței interne (reale) guvernează voința juridică. Pentru dezvoltări vezi Gabriel Boroș, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, editura All Beck, București, 2001, pg.155-156;

2. criteriul sursei sau izvorului care cere o anumită formă pentru actul juridic civil, în funcție de care distingem între:

- *forma legală*, care reprezintă forma impusă de legea civilă;
- *forma voluntară sau convențională*, care reprezintă forma stabilită de părți.

Forma cerută ad validitatem

Forma cerută ad validitatem reprezintă acea condiție de validitate, esențială și specială, care constă în obligativitatea îndeplinirii formalităților stabilite de lege, în lipsa cărora actul juridic civil nu s-ar putea naște în mod valabil.

Rațiunile pentru care legea a instituit această formă ca fiind necesară pentru însăși valabilitatea actului juridic civil sunt în principiu următoarele:

- atenționarea părților cu privire la importanța deosebită pe care o au anumite acte juridice civile pentru patrimoniul celui/ celor care le fac (ex. donația, constituirea unei ipoteci, renunțarea expresă la succesiune);
- asigurarea libertății și certitudinii consimțământului, cum este în cazul testamentului;
- exercitarea unui control al statului, prin organele statului, cu privire la actele juridice civile care prezintă o importanță ce depășește cadrul strict al intereselor părților (ex. înstrăinări de terenuri, constituirea unei societăți comerciale).

Caracterele juridice ale formei cerută ad validitatem

Forma cerută pentru valabilitatea actului juridic civil prezintă următoarele caractere juridice:

- ✓ reprezintă un element constitutiv, esențial al actului juridic civil, motiv pentru care nerespectarea ei atrage nulitatea absolută a actului juridic civil;
- ✓ este incompatibilă cu manifestarea tacită de voință;
- ✓ este exclusivă, în sensul că pentru un anumit act juridic solemn se cere a fi îndeplinită o anumită formă, de regulă autentică (excepție face testamentul).

Pentru asigurarea formei ad validitatem se impun a fi respectate, următoarele cerințe:

- forma cerută ad validitatem trebuie să îmbrace în întregime actul juridic;
- dacă actul solemn se află în interdependență cu un alt act, și acest din urmă act va trebui să îmbrace forma solemnă impusă de lege (procura dată pentru încheierea unui act solemn trebuie întocmită în formă autentică);
- actul care determină ineficiența unui act solemn trebuie, în principiu să îmbrace și el formă specială, solemnă (excepție face legatul care poate fi revocat și tacit).

⁷ “Inopozabilitatea presupune că terța persoană este în drept să ignore, să facă abstracție de actul juridic care trebuia adus la cunoștința altor persoane prin îndeplinirea formalității impuse de lege în acest scop” Ghe. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil, subiectele dreptului civil*, editura Șansa SRL, București, 1998, pg.161;

- actul juridic prin care se modifică un act juridic solemn trebuie să îmbrace și el forma solemnă.

Aplicații

De lege lata, principalele acte juridice pentru care legea pretinde forma ad validitatem, sunt următoarele:

- ✓ contractul de donație (art.1011 alin.1 C. civ.);
- ✓ testamentul (art.1040 C. civ.);
- ✓ revocarea expresă a unui legat (art.1051 alin.1 C. civ.);
- ✓ renunțarea expresă la succesiune (art.1120 alin.2 C.civ.);
- ✓ convenția de constituire a unui drept de ipotecă imobiliar (art.2378 alin.1 C.civ.);
- ✓ actul de voluntariat, care, sub sancțiunea nulității absolute, trebuie încheiat în formă scrisă (art.8 alin.1 din Legea nr.195/2001 a voluntariatului, republicată);
- ✓ contractul de cesiune a drepturilor asupra mărcii, care, sub sancțiunea nulității, trebuie încheiat în formă scrisă (art.40 alin.1 din Legea nr.84/1998 privind mărciile și indicațiile geografice); ș.a.

Forma cerută ad probationem

Forma cerută ad probationem reprezintă acea cerință, impusă de lege sau de părți, care constă în întocmirea unui înscris cu scopul de a dovedi actul juridic civil.

Forma cerută pentru probarea actului juridic civil se justifică, pe de o parte, de importanța anumitor acte juridice civile, iar pe de altă parte, de avantajul practic, în sensul că prin redarea exactă a conținutului actului juridic, contribuie fie la prevenirea litigiilor, fie la ușurarea sarcinii organului de jurisdicție în ceea ce privește stabilirea situației de fapt. Nerespectarea acestei forme se sancționează cu inadmisibilității dovedirii actului juridic civil cu un alt mijloc de probă.

Aplicații

Deși Codul civil nu cuprinde dispoziții privitoare la cazurile în care se cere forma ad probationem, totuși există norme legale care fac aplicație acestei cerințe, remarcându-se, din acest punct de vedere două procedee tehnico-juridice:

- ✓ instituirea formei ad probationem pentru o anumită categorie de acte juridice civile (cele al căror obiect are o valoare mai mare de 250 lei – art.1191 alin.1 C.civ. din 1864; aceste acte nu pot fi dovedite prin proba cu martori;
- ✓ instituirea formei ad probationem, cu caracter particular, pentru anumite acte juridice cum ar fi:
 - ✓ contractul de societate (art.1884 alin.1 C.civ.);
 - ✓ contractul de depozit (art.2104 C.civ.)
 - ✓ contractul de comision (art.2044 C.civ.);

- ✓ tranzacția (art.2272 C.civ.);
- ✓ contractul de cesiune a drepturilor patrimoniale de autor și contractul de reprezentare teatrală sau execuție muzicală (Legea nr.8/1996 modificată, privind dreptul de autor și drepturile conexe dreptului de autor);
- ✓ contractul de sponsorizare (art.1 alin.2 din Legea nr. 32/1994 privind sponsorizările, cu modificările ulterioare, ș.a.

Forma cerută pentru opozabilitate față de terți

Forma cerută pentru opozabilitate față de terți a actului juridic civil, reprezintă acele formalități care sunt necesare, potrivit legii, pentru a face actul juridic opozabil și persoanelor care nu au participat la încheierea lui, în scopul ocrotirii intereselor sau drepturilor lor.

Prin această cerință se justifică idea de protecție a terților față de eventualele efecte prejudiciabile ale unor acte juridice civile, expres prevăzute de lege.

Nerespectarea acestei forme se sancționează cu inopozabilitatea actului juridic, în sensul că terțul interesat are posibilitatea să ignore un astfel de act.

Aplicații

Forma cerută pentru opozabilitatea actului față de terți devine aplicabilă în următoarele situații:

- ✓ publicitatea constituirii gajului bunurilor mobile corporale prin înscrierea în Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare (art. 2482 alin.1 C.civ.);
- ✓ înregistrarea operațiunilor privind ipotecile mobiliare, a operațiunilor asimilate acestora, precum și a altor drepturi prevăzute de lege în Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare (art. 2413 alin.1 C.civ.);
- ✓ data certă a înscrisului sub semnătură privată, dobândită prin una din cele 4 modalități prevăzute în art.1182 C-civ.din 1864;
- ✓ mențiunile cu caracter de protecție, precum și înregistrările în materia dreptului de autor, ș.a.

Modalitățile actului juridic civil

Modalitățile actului juridic civil sunt: termenul, condiția și sarcina.

Termenul

Termenul (dies) reprezintă un eveniment, viitor și sigur ca realizare, până la care este amânată fie începerea, fie încetarea exercițiului drepturilor subiective și executării obligațiilor civile.

Clasificare și efecte:

- 1. după criteriul efectului său, deosebim:**

- **termenul suspensiv** reprezintă acel termen care amână începutul exercițiului dreptului subiectiv și executării obligației corelative, până la împlinirea lui;

efecte: până la împlinirea termenului se amână exercițiul dreptului și executarea obligației, prin urmare creditorul nu poate pretinde executarea obligației iar debitorul nu este obligat să-și execute obligația asumată; după împlinirea termenului efectul constă în aceea că drepturile subiective pot fi exercitate iar obligațiile civile pot fi executate, prin urmare creditorul poate pretinde executarea obligației de către debitor iar debitorul este obligat să-și execute obligațiile asumate;

- **termenul extinctiv** reprezintă acel termen care amână stingerea exercițiului dreptului subiectiv și executării obligației corelative, până la împlinirea lui.

efecte: până la împlinirea lui, actul se comportă ca și când ar fi pur și simplu, prin urmare creditorul poate pretinde executarea obligației de către debitor iar debitorul este obligat să-și execute obligațiile asumate; după împlinirea termenului extinctiv dreptul subiectiv civil și obligația civilă se sting.

2. în funcție de titularul beneficiarului termenului, distingem:

- **termen în favoarea debitorului** (care reprezintă regula);
- **termen în favoarea creditorului** (cum este cazul depozitului, în care termenul este în favoarea deponentului, ca regulă);
- **termen în favoarea atât a debitorului cât și a creditorului** (ex. termenul dintr-un contract de asigurare).

3. în funcție de izvorul său, distingem:

- **termen voluntar sau convențional** reprezintă termenul stabilit de părți;
- **termen legal** - cel stabilit de lege;
- **termenul judiciar** - cel stabilit de instanța de judecată.

4. în funcție de criteriul cunoașterii sau nu, a datei împlinirii sale, deosebim:

- **termen cert**, este acel termen a cărui împlinire este cunoscută, ca dată calendaristică (ex. A îl împrumută pe B cu 1000 lei până la data de 1.01.2008);
- **termen incert** – este cel a cărui împlinire nu este cunoscută ca dată calendaristică (ex. data morții credentierului în contractul de rentă viageră)

Condiția

Condiția, ca modalitate a actului juridic civil reprezintă un eveniment viitor și nesigur ca realizare de care depinde nașterea sau desființarea actului juridic civil.

Clasificare și efecte:

1. după criteriul efectului, deosebim între:

- **condiția suspensivă** este acea condiție de a cărei îndeplinire depinde nașterea actului juridic civil;

efecte: până la realizarea condiției suspensive actul nu-și produce nici un efect, practic el nu există; după realizarea condiției suspensive, se consideră, retroactiv, că actul juridic civil a fost pur și simplu; în cazul în care condiția nu se realizează, efectul care se produce constă în aceea că părțile se găsesc în situația în care nu ar fi încheiat nici un act juridic;

- **condiția rezolutorie** care este acea condiție de a cărei îndeplinire depinde desființarea actului juridic civil;

efecte: până la realizarea condiției rezolutorii actul juridic civil se comportă ca pur și simplu; după îndeplinirea condiției rezolutorii, actul juridic civil se desființează retroactiv; dacă nu se realizează condiția rezolutorie, actul juridic civil se consolidează retroactiv;

2. după criteriul legăturii cu voința părților în realizarea sau nerealizarea condiției, deosebim între:

- **condiția causală** este acea condiție a cărei realizare depinde de hazard;
- **condiția mixtă** este acea a cărei realizare depinde de voința uneia dintre părți și de voința unei alte persoane, nedeterminată (ex. vând casa dacă primesc aprobare de transfer în altă localitate);
- **condiția potestativă** care poate fi de două feluri: **condiția potestativă pură** este acea condiție a cărei realizare depinde exclusiv de voința uneia dintre părțile actului juridic civil și **condiția potestativă simplă** este acea condiție a cărei realizare depinde de voința uneia dintre părți și de un fapt exterior nedeterminat (îți împrumut cortul meu, dacă nu plec eu însumi în excursie) .

Sarcina

Sarcina, ca modalitate a actului juridic civil, reprezintă obligația de a da, a face sau a nu face ceva, impusă de dispunător gratificatului în actele cu titlu gratuit – liberalități.

Reglementare: art. 828 – 830 C.civ.

Clasificare și efecte

1. în funcție de persoana beneficiarului, distingem:

- **sarcină în favoarea dispunătorului** (ex. dispunătorul îi impune gratificatului să-i plătească o datorie a sa față de un terț);
- **sarcină în favoarea gratificatului** (ex. dispunătorul impune gratificatului să folosească suma donată pentru a-și plăti studiile);

- **sarcină în favoarea unei terțe persoane** (ex. se lasă prin testament o casă unei persoane, cu sarcina acesteia de a plăti o rentă viageră soției supraviețuitoare a testatorului);
- **sarcina mai poate fi licită sau ilicită; morală și imorală; posibilă și imposibilă.**

Efecte: sarcina nu afectează valabilitatea actului juridic civil în caz de neexecutare a ei, ci numai eficacitatea acestuia, în sensul că neexecutarea sarcinii poate fi sancționată cu revocarea actului juridic civil cu titlu gratuit prin care a fost instituită.

Efectele actului juridic civil

Prin efectele actului juridic civil se înțeleg drepturile subiective și obligațiile civile la care dă naștere, pe care le modifică sau stinge un asemenea act.

Efectele actului juridic civil sunt guvernate de următoarele principii:

- **principiul forței obligatorii** (*pacta sunt servanda*);
- **principiul irevocabilității actului juridic civil;**
- **principiul relativității** (*res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodere potest*).

Principiul forței obligatorii

Principiul forței obligatorii este acea regulă a efectelor actului juridic civil potrivit căreia actul juridic civil legal încheiat, se impune autorului sau autorilor săi întocmai ca legea (art.969 C.civ.).

Excepțiile de la acest principiu sunt cazurile în care efectele nu se produc așa cum au dorit părțile la încheierea lor, în sensul că efectele pot fi mai restrânse sau mai întinse, independent de voința părților.

Cazuri de restrângere a forței obligatorii:

- **încetarea contractului de mandat** în cazul morții, interdicției, insolvabilității și falimentului mandatarului sau mandantului;
- **încetarea contractului de locațiune** când bunul închiriat a pierit în totalitate sau s-a făcut netrebnic de obișnuita sa întrebuințare.

Cazuri de extindere a forței obligatorii:

- **prelungirea (prorogare) efectelor actului juridic civil, prin efectul legii;**
- **prelungirea efectelor actului cu executare succesivă datorită suspendării temporare a executării lui pe tot timpul cât durează cauza de suspendare.**

Principiul irevocabilității

Principiul irevocabilității reprezintă acea regulă de drept potrivit căreia actului bilateral nu i se poate pune capăt prin voința numai a uneia dintre părți, iar actului unilateral nu i se poate pune capăt prin manifestarea de voință, în sens contrar, din partea autorului actului.

Excepțiile de la irevocabilitate sunt acele cazuri în care actului bilateral i se poate pune capăt prin voința numai a uneia dintre părți, iar actului unilateral prin voința autorului său.

Excepții de la irevocabilitate în categoria actelor bilaterale:

- **revocarea donației între soți;**
- **încetarea contractului de depozit la cererea deponentului;**
- **contractul de locațiune fără termen,** poate fi denunțat de oricare dintre părți;
- **contractul de societate civilă** poate înceta prin voința unuia sau a mai multor asociați;
- **contractul de concesiune** poate înceta prin renunțarea concesionarului;
- **ș.a.**

Excepții de la irevocabilitate în categoria actelor juridice unilaterale:

- **testamentul;**
- **retractarea renunțării la moștenire** dacă sunt îndeplinite condițiile: a) dreptul de opțiune al renunțătorului să nu fie stins prin împlinirea termenului de prescripție de șase luni de la data deschiderii succesiunii; b) moștenirea să nu fi fost acceptată între timp de către un alt succesibil;
- **oferta de a contracta** poate fi revocată până în momentul ajungerii ei la destinatar.

Principiul relativității efectelor actului juridic civil

Principiul relativității efectelor actului juridic civil reprezintă acea regulă de drept potrivit căreia acest act produce efecte numai față de autorii sau autorul actului, nu și față de terți (art.973 C-civ.).

Parte reprezintă persoana care încheie actul juridic civil, fie personal, fie prin reprezentare, și în patrimoniul ori persoana căreia se produc efectele actului juridic, a exprimat un interes personal în acel act.

Terții sunt persoanele străine de actul juridic (*penitus extranei*).

Avânzi-cauză sunt acele persoane care, deși nu au participat la încheierea actului juridic civil, totuși, suportă efectele acestuia, datorită legăturii lor juridice cu părțile actului.

Există trei categorii de avânzi-cauză:

- **succesorii universali** sunt persoanele care dobândesc un patrimoniu, o universalitate (ex.moștenitorul unic) și **succesorii cu titlu universal** care sunt persoanele ce dobândesc o fracțiune dintr-un patrimoniu (ex. mai mulți moștenitori legali);
- **succesorii cu titlu particular** sunt persoanele ce dobândesc un bun individual determinat (ex.cumpărătorul unui autoturism);

- **creditorii chirografari** sunt acei creditori care nu au o garanție reală pentru creanța lor (gaj, ipotecă) dar se bucură de un drept de gaj general asupra întregului patrimoniu al debitorului lor.

Excepțiile de la principiul relativității sunt cazurile în care actul juridic civil ar produce efecte și față de alte persoane decât părțile, prin voința părților actului. Excepțiile pot fi aparente și reale.

Excepții aparente de la principiul relativității:

- **situația avânzilor-cauză** reprezintă o excepție aparentă de la principiul relativității, deoarece succesorii universali sau cu titlu universal sunt continuatori firești ai părților; succesorii cu titlu particular devin părți cu acordul lor, iar creditorii chirografari au dreptul de a promova acțiuni împotriva debitorului lor, în temeiul legii, iar nu din voința unor părți;
- **promisiunea faptei altuia (convenția de porte-fort)** este convenția prin care o parte numită promitent se obligă față de cealaltă parte numită creditorul promisiunii să determine o terță persoană să încheie un act juridic. Este o excepție aparentă pentru că încheierea actului juridic de către terț depinde exclusiv de voința acestuia;
- **reprezentarea** este procedeul tehnico-juridic prin care o persoană numită reprezentant, încheie un act juridic în numele și pe seama altei persoane, numită reprezentat, astfel încât efectele actului juridic astfel încheiat se produc direct în persoana celui reprezentat. Reprezentarea poate fi convențională (izvorâtă din voința părților), legală (își are izvorul în lege) și judiciară (își are izvorul în împuternicirea dată de instanță). Este o excepție aparentă de la principiul relativității deoarece în cazul reprezentării convenționale, reprezentatul este parte în contractul încheiat; în cazul reprezentării legale, puterile derivă din lege, iar în cazul reprezentării judiciare, împuternicirea este dată de instanța judecătorească;
- **simulația** este operațiunea juridică prin care, printr-un act aparent public-ostensibil, dar neadevărat- se crează o situație juridică diferită de cea adevărată, care este cuprinsă în actul secret (ascuns). Simulația poate îmbrăca trei forme: a) *actul fictiv* este actul juridic aparent, încheiat numai de formă, a cărei existență este contrazisă de actul secret, numit contraînscriș (ex. pentru a sustrage un bun de la urmărirea creditorului său, debitorul încheie aparent un contract de vânzare-cumpărare, prin care bunul este vândut altei persoane, cu care încheie un contract secret (contraînscriș) prin care părțile stabilesc că proprietatea bunului nu se transmite cumpărătorului; b) *actul deghizat* este acela prin care se ascunde adevărata natură juridică a actului (ex. părțile au încheiat un contract de donație, în realitate ele ascund, deghizează aceasta printr-un contract de vânzare-

cumpărare, aparent, dar neadevărat);c) *interpunerea de persoane* în sensul că în actul secret (contraînscriș) se arată adevăratele părți ale actului. Între părți produce efecte juridice actul secret iar față de terți produce efecte actul aparent, public dar neadevărat. Simulația este o excepție aparentă de la principiul relativității, deoarece dreptul terților de a se prevala de actul public (aparent) ori de a opta între actul public și cel secret derivă din lege, nu din convenția părților actului simulat;

- ***acțiunile directe în justiție.*** Desemnează acele situații în care, potrivit legii, o persoană (reclamantul) cheamă în judecată o altă persoană (pârâtul) cu care nu se află în raporturi contractuale, reclamantul fiind în raporturi contractuale cu o altă persoană cu care pârâtul se află în raporturi contractuale. Ex. a) în cazul contractului de antrepriză de clădiri, se recunoaște dreptul lucrătorilor angajați de antreprenor de a acționa în justiție direct pe beneficiarul construcției, pentru plata remunerațiilor ce li se cuvin (art.1856 C.civ.); b) în cazul contractului de mandat, i se recunoaște mandantului o acțiune în justiție împotriva submandatarului, substituit de mandatar, cu toate că mandantul este terț față de contractul dintre mandatar și submandatar (art.2023 alin.6 C.civ.). Acțiunile directe sunt excepții aparente de la principiul relativității efectelor actului juridic civil, deoarece dreptul la acțiune izvorăște din lege.

Singura ***excepție reală de la principiul relativității efectelor actului juridic civil*** este ***stipulația pentru altul*** care reprezintă convenția prin care o parte numită *stipulant* convine cu cealaltă parte, numită *promitent*, ca aceasta din urmă să efectueze o prestație în favoarea unei a treia persoane numită *terț beneficiar*, care nu participă la încheierea actului, nici direct, nici prin reprezentare. Stipulația pentru altul este o excepție reală de la principiul relativității deoarece dreptul terțului beneficiar se naște direct în patrimoniul acestuia în puterea convenției dintre stipulant și promitent.

Nulitatea actului juridic civil

Sediul materiei: Nulitatea este reglementată în Cartea a V-a - Despre obligații, Titlul II – Izvoarele obligațiilor, Capitolul I – Contractul, Secțiunea a 4-a - Nulitatea contractului (art.1246-1265) C.civ. precum și în alte izvoare formale ale dreptului civil. Noul cod civil spre deosebire de vechea reglementare dedică acestei instituții o secțiune, stabilind în acest fel cadrul general privind

nulitatea. De lege lata până la intrarea în vigoare a noului Cod civil, nu exista o reglementare compactă a nulității actului juridic civil⁸.

Potrivit art. 6 alin.3 C.civ. “ Actele juridice nule, anulabile sau afectate de alte cauze de ineficacitate la data intrării în vigoare a legii noi sunt supuse dispozițiilor legii vechi, neputând fi considerate valabile ori, după caz, eficace potrivit dispozițiilor legii noi” Așadar în materie de nulitate, dispozițiile noului C.civ. se aplică numai situațiilor juridice născute după intrarea lui în vigoare. Este firesc să fie așa întrucât cauza de nulitate care există la momentul încheierii actului juridic, este cea care determină legea aplicabilă (legea în vigoare la momentul încheierii actului juridic civil).

Conceptul de nulitate: În esență, nulitatea reprezintă acea sancțiune de drept civil, care lipsește actul juridic civil de efectele contrarii normelor juridice edictate pentru încheierea sa valabilă. Ori de câte ori actul juridic civil este încheiat cu nerespectarea normelor juridice edictate pentru încheierea sa valabilă, acesta va fi lipsit de efecte juridice ca urmare a intervenției sancțiunii nulității. Așadar deși actul juridic civil există în materialitatea lui, totuși efectele juridice ale acestuia nu se mai produc⁹. În acest sens dispune art.1246 alin.1 din noul Cod civil¹⁰.

Nulitatea¹¹ actului juridic civil îndeplinește următoarele funcții: preventivă (inhibitorie), represivă (sanționatorie) și mijloc de garanție a principiului legalității¹²

Nulitatea, cauză de ineficacitate a actului juridic se deosebește de celelalte cauze de ineficacitate după cum urmează:

- **Rezoluțiunea**¹³ ce constă în desființarea unui contract sinalagmatic, cu executare uno ictu, pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor de către una dintre părți, presupune un act valabil încheiat spre deosebire de nulitatea care presupune un act juridic încheiat cu nerespectarea unei condiții de validitate; cauza de nulitate există în momentul încheierii actului juridic civil în timp ce rezoluțiunea intervine pentru o cauză ulterioară acestui moment; nulitatea se aplică tuturor actelor juridice în timp ce rezoluțiune intervine numai în cazul contractelor sinalagmatice; începutul prescripției extinctive este diferit în cazul acțiunii în rezoluțiune față de acțiunea în nulitate relativă. De asemenea sub aspect

⁸ În acest sens a se vedea **Ghe.Beleiu**, *Drept civil roman. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ediția a V-a revăzută și adăugită de Marian Nicolae și Petrica Trușcă, Casa de editură și presă ȘANSA SRL, București, 1998, pp.192-193

⁹ **Carmen Tamara Ungureanu**, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ed. Hamangiu, București, 2012, p.222;

¹⁰ Art.1246 alin.1 Cod civil dispune: “Orice contract încheiat cu încălcarea condițiilor cerute de lege pentru încheierea sa valabilă este supus nulității, dacă prin lege nu se prevede o altă sancțiune”

¹¹ pentru conceptual de nulitate în material dreptului internațional public a se vedea **Dumitra Popescu, Felicia Maxim**, *International public law, volume 2, university course*, Lumina Lex Publishing, Bucharest, 2012, p.74; **Felicia Maxim**, *Theoretical and practical issues of the treaty/ main source of public international law*, Universul Juridic Publishing, Bucharest, 2012, p.112;

¹² pentru dezvoltări vezi **Ghe.Beleiu**, *op.cit.*, p.193;

¹³ în materia contractului de vânzare cumpărare vezi **Manuela Tăbăraș**, “ *Contractul de vânzare cumpărare* ”, Ed.CH Beck, 2012 ;

procesual dacă în cazul unui contract sinalagmatic se ridică atât problema rezoluțiunii cât și a nulității, aceasta din urmă va fi analizată cu prioritate¹⁴.

- **Rezilierea**¹⁵ prin care se desființează un contract sinalagmatic cu executare succesivă în cazul neexecutării culpabile a obligațiilor de către una dintre părți se deosebește de nulitate întocmai ca și rezoluțiunea;
- **Caducitatea** care constă în lipsirea actului juridic civil de orice efecte datorită intervenirii unor cauze ulterioare încheierii sale și independent de voința autorului spre deosebire de nulitate presupune un act juridic valabil încheiat, o cauză ulterioară momentului încheierii actului juridic și independentă de voința autorului său și produce efecte numai pentru viitor;
- **Revocarea** ce constă în înlăturarea efectelor actului juridic civil datorită ingratitudinii gratificatului ori neexecutării culpabile a sarcinii spre deosebire de nulitate, presupune un act juridic valabil încheiat, în principiu liberalități și o cauză ulterioară încheierii actului juridic; de asemenea prescripția extinctivă este supusă unor reguli diferite;
- **Inopozabilitatea** intervine în cazul nerespectării unor forme de publicitate sau a lipsei ori depășirii puterii de a reprezenta și constă în lipsirea de efecte ale actului juridic față de terți. Altfel spus actul juridic produce efecte numai față de părți. Această cauză de ineficacitate spre deosebire de nulitate presupune un act juridic valabil încheiat, că efectele actului juridic se produc față de părți însă nu pot fi opuse terților, cauze ulterioare momentului încheierii actului juridic. De asemenea spre deosebire de nulitatea relativă care poate fi acoperită prin confirmare, inopozabilitatea poate fi înlăturată prin ratificare;
- **Reducțiunea** ca sancțiunea civilă presupune pe de o parte reducțiunea liberalităților excesive în cazul în care se încalcă rezerva succesorală iar, pe de altă parte reducțiunea unei prestații pentru leziune sau un alt viciu de consimțământ precum și în cazul impreviziunii și spre deosebire de nulitate sfera de aplicabilitate este mai restrânsă, în sensul că se aplică fie liberalităților excesive, fie contractelor cu titlu oneros și comutative, acte valabile.

Categorii de nulități și regimul lor juridic

Nulitățile pot fi clasificate în funcție de mai multe criterii după cum urmează:

1. În funcție de **natura interesului ocrotit** prin norma juridică încălcată la încheierea actului juridic civil nulitatea poate fi¹⁶ :

¹⁴ **Gabriel Boroș, Carla Alexandra Anghelescu**, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. Hamangiu, București 2011, p.221

¹⁵ în materia asigurărilor vezi **Manuela Tăbăraș** „Contractul de asigurare, contract de adeziune sau negociat?” – în *Curierul Judiciar* nr. 11/2006, Ed. CH Beck, București, 2006, anul LVII, serie nouă, ISSN1582-7526, pagini 70-106; **Manuela Tăbăraș** „Dreptul Asigurărilor” – Ed. Renaissance, București, 2010, ISBN 978-606-8321-44-8, 111 pagini

- **nulitate absolută** înțelegând prin aceasta sancțiunea de drept civil care intervine în cazul nerespectării, la încheierea actului juridic a unei norme juridice ce ocrotește un interes general. Aceste “norme juridice sunt imperative de ordine publică și reglementează o condiție de valabilitate a actului juridic civil”¹⁷ (art.1247 alin 1 Cod civil¹⁸);
- **nulitate relativă** care sancționează, nerespectarea la încheierea actului juridic a unei norme juridice ce ocrotește un interes personal, individual (art.1248 alin 1 Cod civil¹⁹). În acest caz “normele juridice sunt imperative de ordine privată și privesc o condiție de validitate la încheierea actului juridic civil”²⁰;

Calificarea nulității ca absolută sau relativă²¹ se face după următoarele reguli:

- în primul rând se are în vedere indicația legiuitorului. În acest sens potrivit noului Cod civil, nulitatea absolută este indicată prin expresia “constatarea nulității, iar nulitatea relativă prin expresia “act anulabil”;
- în al doilea rând dacă, din formularea textului de lege ce face referire la nulitate, nu poate fi identificat felul acesteia sau textul de lege reglementează o condiție de validitate a actului juridic civil fără să stabilească și sancțiunea în cazul nerespectării ei, calificarea nulității se face pe baza criteriului naturii interesului ocrotit prin norma legală încălcată;
- în al treilea rând în cazul în care apelarea la criteriul mai sus arătat nu rezolvă problema calificării nulității fie ca nulitate absolută fie ca nulitate relativă, devine incidentă prezumția de nulitate relativă instituită de legiuitor prin dispozițiile art.1252 Cod civil²².

Așa cum deja am arătat, nulitatea sancționează nerespectarea dispozițiilor legale care reglementează condițiile sale de validitate.

Așadar nevalabilitatea actului juridic civil este consecința nevalabilității condițiilor sale esențiale adică a însăși condițiilor sale de valabilitate.

Pornind de la aceste precizări se poate spune că sunt cauze de nulitate a actului juridic civil următoarele:

- încălcarea dispozițiilor legale privind capacitatea civilă;
- lipsa ori nevalabilitatea consimțământului;
- nevalabilitatea obiectului actului juridic;

¹⁶ potrivit art.1246 alin.2 Cod civil *Nulitatea poate fi absolută și relativă*

¹⁷ **Gabriel Boroi, Carla Alexandra Anghelescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. Hamangiu, București, 2011, p.225**

¹⁸ “Este nul contractul încheiat cu încălcarea unei dispoziții legale instituite pentru ocrotirea unui interes general”

¹⁹ “Contractul încheiat cu încălcarea unei dispoziții legale instituite pentru ocrotirea unui interes particular este anulabil”

²⁰ **Gabriel Boroi, Carla Alexandra Anghelescu, op.cit.,p.226**

²¹ pentru aspecte practice vezi **Manuela Tăbăraș** și alții în „*Buletinul Jurisprudenței Înaltei Curți de Casație sau Justiție (Curtea Supremă de Justiție)*” – Ed. All Beck, 2004, CD. ISBN: 973-655-379-5,

²² “În cazurile în care natura nulității nu este determinată ori nu reiese în chip neîndoielnic din lege, contractul este anulabil”

- nevalabilitatea cauzei (scopului) actului juridic;
- nerespectarea formei cerute ad validitatem;
- nesocotirea limitelor libertății actelor juridice (normele imperative, ordinea publică și bunele moravuri);
- nerespectarea altor condiții speciale, instituite pentru încheierea valabilă a anumitor acte juridice civile.

Unele dintre aceste cauze atrag nulitatea absolută, altele pe cea relativă. În cazul în care legea nu precizează felul nulității, revine interpretului, rolul de a stabili acest aspect după regulile mai sus arătate.

Prin urmare atrag nulitatea absolută a actului juridic civil următoarele cauze²³:

- încălcarea regulilor privind capacitatea civilă a persoanelor în cazul nerespectării unei incapacități speciale de folosință a persoanei fizice impusă pentru ocrotirea unui interes general sau lipsa capacității de folosință a persoanei juridice ori nerespectarea principiului specialității capacității de folosință a persoanei juridice fără scop lucrativ (art.206 alin.2 și 3 C.civ.);
- lipsa totală a consimțământului, cu excepția cazului în care legea prevede sancțiunea nulității relative;
- nevalabilitatea obiectului actului juridic civil sau a obiectului obligației;
- nevalabilitatea cauzei (scopului) actului juridic civil, dar numai atunci când cauza este ilicită (inclusive fraudă la lege) sau imorală, dacă legea nu dispune altfel;
- nerespectarea formei cerute ad validitatem;
- încălcarea dreptului de preemțiune în cazurile expres și limitative prevăzute de lege (ex.art 45alin.5 din Legea Codului silvic nr.46/2008²⁴).

Sunt cauze de nulitate relativă:

- viciile de consimțământ (eroarea, dolul violența și leziunea);
- lipsa discernământului la momentul încheierii actului juridic civil;
- nerespectarea regulilor privind capacitatea civilă a persoanei numai dacă: a) actul juridic de administrare sau de dispoziție este încheiat de persoana lipsită de capacitate de exercițiu - minorul sau interzisul judecătoresc; b) actul juridic de administrare s-a încheiat fără încuviințarea ocrotitorului legal și este lezionar pentru minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă (minorul cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani); c) actul juridic de dispoziție s-a încheiat fără încuviințarea prealabilă a ocrotitorului legal și a instanței de tutelă; d) actul juridic s-a încheiat pentru persoana juridică, de persoane

²³ pentru exemple a se vedea **Gabriel Boroș, Carla Alexandra Anghelescu**, op.cit.,pp.235-237;

²⁴ pentru alte exemple vezi **Gabriel Boroș, Carla Alexandra Anghelescu**, op.cit.,p.238;

fizice incapabile, incompatibile sau numite în organele de administrare și de control ale persoanei juridice cu nesocotirea dispozițiilor legale și produce o vătămare persoanei juridice respective (art.211 alin.1 C.civ.);e) actul juridic s-a încheiat cu nerespectarea unei incapacități speciale de folosință, creată pentru asigurarea unor interese individuale.

- lipsa cauzei (art.1205 alin.1 C.civ) ;
- nerespectarea dreptului de preemțiune în cazurile expres și limitative prevăzute de lege (art.15 alin.2 și art.30 alin.3 din Legea nr.16/1996 a Arhivelor naționale, art.42 alin.2 și 3 din Legea nr.10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989).

Regimul juridic al nulității absolute și nulității relative:

Prin “regimul juridic al nulității” înțelegem ansamblul regulilor care guvernează nulitatea absolută și nulitatea relativă, prin prisma a trei aspecte:

- cine poate invoca nulitatea;
- cât timp poate fi invocată nulitatea;
- dacă poate fi sau nu acoperită prin confirmare.

Soluțiile cu privire la aceste aspecte sunt diferite după cum este vorba de nulitate absolută sau nulitate relativă.

Astfel ***regimul juridic al nulității absolute*** se exprimă în următoarele reguli:

- nulitatea absolută poate fi invocată de orice persoană interesată: părțile actului juridic, avânzii – cauză ai părților, terți dacă justifică un interes, procurorul, instanța din oficiu precum și alte organe prevăzute de lege²⁵;
- acțiunea în nulitate absolută este imprescriptibilă extinctiv, exercitarea ei nefiind condiționată de un termen;
- în principiu, nulitatea absolută nu poate fi acoperită prin confirmare. În acest sens art. 1247 alin.4 C.civ. dispune: Contractul lovit de nulitate absolută nu este susceptibil de confirmare decât în cazurile prevăzute de lege. Din teza finală rezultă că în cazurile expres prevăzute de lege este admisă și confirmarea actelor juridice lovite de nulitate absolută²⁶.

La rândul său ***regimul juridic al nulității relative*** este stabilit prin următoarele reguli:

- nulitatea relativă poate fi invocată, în principiu numai de persoana al cărei interes a fost nesocotit la încheierea actului juridic, adică: de reprezentantul legal al celui lipsit de capacitate de exercițiu, de ocrotitorul legal al minorului cu capacitate de exercițiu

²⁵ pentru dezvoltări a se vedea **Gabriel Boroi, Carla Alexandra Anghelescu**, op.cit.,p.245

²⁶ în acest sens este art.1010 C.civ, art. 303 C.civ. În materia persoanei juridice potrivit art.192 alin.2 C.civ., nulitatea absolută sau relativă a persoanei juridice se acoperă în toate cazurile, dacă , până la încheierea dezbaterilor în fața primei instanțe de judecată, cauza de nulitate a fost înlăturată. Totuși chiar și în aceste cazuri nu este vorba de o confirmare propriu-zisă - **Gabriel Boroi, Carla Alexandra Anghelescu**, op.cit.,p.238

restrânsă, de succesorii părții ocrotite prin norma juridică încălcată la încheierea actului juridic civil, cu excepția acțiunilor intuitu personae, de creditorii chirografari ai părții ocrotite, de procuror în condițiile art.45 C.civ., precum și în cazul în care actul juridic a fost încheiat fără autorizarea instanței de tutelă, necesară potrivit legii (art.45 C.civ.);

- nulitatea relativă este prescriptibilă pe cale de acțiune și imprescriptibilă pe cale de excepție;
- nulitatea relativă poate fi acoperită prin confirmare, expresă sau tacită.

Confirmarea reprezintă actul juridic prin care se renunță la dreptul de a invoca nulitatea relativă.

Pentru a produce efecte juridice, actul de confirmare expresă trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- să provină de la cel îndreptățit să invoce nulitatea relativă ;
- în cazul viciilor, este necesar ca acesta să fi încetat în momentul confirmării;
- să cuprindă obiectul, cauza și natura obligației precum și mențiunea despre motivul acțiunii în anulare și intenția de a repara viciul pe care se întemeiază acțiunea (art.1263 alin.1 C.civ.

Confirmarea tacită rezultă din fapte care nu lasă nici o îndoială cu privire la intenția de a renunța la dreptul de a invoca nulitatea relativă; persoana al cărui interes a fost încălcat la încheierea actului juridic civil execută voluntar un astfel de act.

2.În funcție de **întinderea efectelor sale** distingem două categorii de nulități:

- **nulitate parțială** reprezintă regula²⁷ și constă în desființarea numai în parte a efectelor actului juridic civil, menținându-se celelalte efecte deoarece nu contravin legii. Evident că nulitatea parțială se poate constata numai în categoria actelor juridice complexe, care presupun mai multe clauze și implicit mai multe efecte. Potrivit art.1255 alin.2,3 Cod civil, clauzele nule și cele considerate nescrise²⁸ sunt înlocuite de drept cu dispozițiile legale aplicabile. În privința contractelor încheiate între mai multe părți, când prestația fiecărei părți se face în considerarea unui scop comun, nulitatea contractului cu privire la una dintre părți nu afectează întregul contract, decât în cazul în care participarea acesteia este determinantă pentru existența contractului. Așadar în acest caz devine aplicabilă nulitatea parțială. Nulitatea parțială nu trebuie confundată cu :situația în care există mai multe acte juridice aflate în strânsă legătură și anularea privește doar unul dintre acestea; conversiunea actelor juridice; confirmarea; cazul în care, deși actul juridic este lovit de nulitate absolută, aceasta este înlăturată prin îndeplinirea, ulterioară, a cerinței legale

²⁷ **Iosif R.Urs**, *Drept civil român. Teoria generală*, ed. Oscar Print, București 2001, p304-305; **Ghe.Beleiu**, op.cit.,pp.193-194;

²⁸ deoarece contravin unor dispoziții legale imperative

nerespectate la încheierea actului juridic; situația în care forma cerută ad probationem nu este îndeplinită, însă actului juridic civil în sens de negotio iuris este valabil.

- **nulitate totală** reprezintă excepția și odată constatată duce la desființarea actului juridic civil în întregime.

Clasificarea nulităților în totale și parțiale nu trebuie confundată cu clasificarea acestora în absolute și relative, deoarece criteriile sunt diferite, în primul caz fiind vorba de întinderea efectelor și în cel de al doilea de natura interesului ocrotit, astfel încât în concordanță cu aceste criterii putem identifica nulități absolute și parțiale, nulități absolute și totale, nulități relative și totale respectiv nulități relative și parțiale²⁹.

3.În funcție de **natura condiției de valabilitate nerespectată** la încheierea actului juridic civil, distingem între :

- **nulitatea de fond** care intervine în cazul lipsei sau nevalabilității unei condiții de fond a actului juridic (capacitate, consimțământ, obiect și cauză)³⁰;
- **nulitatea de formă** care intervine în cazul nerespectării formei cerute ad validitatem³¹

4.În funcție de **modul de valorificare** unii autori disting între **nulitatea judiciară** și **nulitatea absolută** iar alții³² între **nulitatea judiciară** și **nulitatea de drept**³³:

- **nulitate judiciară**, ce formează regula în sensul că în principiu, nulitățile presupun constatarea lor prin hotărâri ale unui organ jurisdicțional, fiind deci judiciare și nu de drept;
- **nulitate amiabilă**, este aceea constatată sau declarată prin acordul părților, dacă prin lege nu se prevede altfel³⁴;
- **nulitatea de drept** este aceea care operează de plin drept, instanța fiind chemată doar să o constate dacă a intervenit un litigiu între părți, pe acest aspect³⁵.

Așadar în cadrul acestei clasificări distingem între situația în care părțile convin cu privire la nulitatea actului juridic civil încheiat, fără să mai fie necesară intervenția organului de jurisdicție competent (nulitatea amiabilă) și cazul în care fie părțile nu se înțeleg în acest sens fie este vorba despre un act juridic civil care nu poate înceta printr-un act simetric celui prin care a luat naștere (cum ar fi de exemplu recunoașterea de filiație, căsătoria) situații în care nulitatea actului juridic civil poate fi declarată numai pe cale judecătorească (nulitatea judiciară).

²⁹ pentru exemplificare vezi **Gabriel Boroș, Carla Alexandra Anghelescu**, op.cit.,p.228

³⁰ pentru dezvoltări vezi **Iosif R.Urs**, op.cit.,pp.208-243;

³¹ în acest sens vezi **Gabriel Boroș, Carla Alexandra Anghelescu**, op.cit.,p.229

³² **D.Coza, Teoria generală a actului juridic civil**, Ed. Științifică, București, 1969, pp.331-333

³³ pentru opinie contrară în sensul că distincția dintre nulitatea de drept și nulitatea judiciară nu există a se vedea **Gabriel Boroș, Carla Alexandra Anghelescu**, work cited.,pp.230-234

³⁴ art.1246 alin.3 C.civ.

³⁵ **Carmen Tamara Ungureanu**, work cited, p.229;

În ceea ce privește clasificarea nulităților în nulități judiciare și nulități de drept, majoritatea autorilor o consideră artificială, deoarece în toate cazurile nulitatea trebuie pronunțată de judecător. Prin urmare acțiunea în declararea nulității unui act juridic civil nu este o acțiune în constatare ci o acțiune în realizare, indiferent dacă nulitatea este absolută sau relativă³⁶.

5.În funcție de **modul de consacrarea legislativă** distingem între:

- **nulitatea expresă** prin care se înțelege acea nulitate care este prevăzută într-o dispoziție legală;
- **nulitatea virtuală** sau implicită (tacită) este aceea care nu este reglementată expres de lege dar existența ei rezultă din modul în care este reglementată o anumită condiție de validitate a actului juridic civil sau potrivit art.1253 C.civ. “sanctiunea nulității trebuie aplicată pentru ca scopul dispoziției legale încălcate să fie atins”.

Precizăm că această clasificare nu trebuie confundată cu clasificarea nulităților în absolute și relative având în vedere criteriile diferite care stau la baza acestor distincții. Astfel pot exista nulități virtuale și absolute, nulități virtuale și relative, nulități exprese și absolute precum și nulități exprese și relative.

Efectele nulității

Efectele nulității reprezintă consecințele juridice ale aplicării sancțiunii nulității.

Așa cum se desprinde din chiar definiția nulității, esența efectelor constă în lipsirea actului juridic civil de efectele contrarii normelor edictate pentru încheierea lor valabilă. Odată constatată, nulitatea conduce la desființarea raportului juridic generat de actul juridic civil lovit de nulitate.

Efectele pot fi mai întinse sau mai restrânse după cum nulitatea este totală sau parțială.

Efectele nulității sunt însă diferite în funcție de ceea ce s-a întâmplat după încheierea actului juridic civil. Rațiunea acestei analize își găsește izvorul în faptul că deși cauzele de nulitate există în momentul încheierii actului juridic civil, constatarea nulității intervine după acest moment astfel încât în perioada cuprinsă între momentul încheierii actului juridic și cel al constatării nulității să ne aflăm în prezența următoarelor ipoteze:

- actul nu a fost executat încă, caz în care aplicarea nulității duce la desființarea actului care nu mai poate fi executat;
- actul a fost executat total sau parțial, până la hotărârea de anulare. În acest caz efectele nulității vor consta în desființarea retroactivă a actului și restituirea prestațiilor efectuate în temeiul actului anulat;
- actul a fost executat iar dobânditorul de drepturi le-a transmis la rândul său unor terți subdobânditori, până la hotărârea de anulare a actului. În această ipoteză efectele

³⁶ **Carmen Tamara Ungureanu**, work cited, p.230;

nulității presupun desființarea actului executat; restituirea prestațiilor efectuate în temeiul actului anulat; desființarea și a actului subsecvent.

Efectele nulității se exprimă, în esență, în adagiul “*quod nullum est, nullum producit effectum*” .

Trei principii guvernează efectele nulității, în funcție de ipoteza în care se încadrează actul juridic civil anulabil și anume:

1. **Principiul retroactivității** care se exprimă în regula potrivit căreia nulitatea produce efecte nu numai pentru viitor (ex nunc) ci și pentru trecut (ex tunc).

De la acest principiu reținem următoarele **excepții**, adică acele situații în care nulitatea produce efecte numai pentru viitor:

- cazul căsătoriei putative (art.304 alin.1 C.civ.);
 - cazul copiilor dintr-o căsătorie anulată (art.305 alin.1 C.civ.);
 - cazul minorului de bună credință la încheierea căsătoriei, care păstrează capacitatea deplină de exercițiu dobândită prin căsătorie și ulterior anulării căsătoriei (art.39 alin.2 C.civ.).
2. **Principiul repunerii în situația anterioară (*restitutio in integrum*)** care reprezintă regula de drept potrivit cu care tot ce s-a executat în baza unui act anulat trebuie restituit astfel încât părțile raportului juridic să ajungă în situația în care se aflau înainte de încheierea actului.

Excepțiile de la acest principiu sunt:

- Păstrarea de către posesorul de bună credință a fructelor culese cât timp a fost de bună credință;
- cazul celui lipsit de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă care este ținut să restituie prestațiile primite numai în limita folosului realizat;
- cazul aplicării principiului “*nemo auditur propriam turpitudinem allegans*” (nimănu nu îi este îngăduit să se prevaleze de propria incorectitudine pentru a obține protecția unui drept).
- Cazul când dobânditorul dintr-un act juridic prin care s-a transmis ori constituit un drept de proprietate sau alt drept real principal, lovit de nulitate poate invoca uzucapiunea;
- Cazul în care a intervenit prescripția extinctivă a acțiunii în restituirea prestațiilor executate în temeiul actului juridic lovit de nulitate.

3. **Principiul anulării actului subsecvent ca efect al anulării actului inițial – “*resoluto jure dantis resolvitur jus accipientis*”** poate fi definit ca fiind acea regulă de drept în temeiul căreia, anularea actului inițial atrage anularea și a actului subsecvent, datorită legăturii sale cu primul.

Excepțiile de la acest principiu sunt:

- cazul actelor de conservare sau de administrare a bunului;
- cazul locatarului de bună-credință (art.1819 alin.2 C.civ.)
- cazul aplicării art.937 alin.1 Cod civil, cazul subdobânditorului de bună credință și cu titlu oneros a unui imobil;
- cazul aplicării art.54 alin.2 teza a II-a C.civ.– anularea hotărârii declarative de moarte nu duce la desființarea actelor juridice cu titlu oneros dacă subdobânditorul a fost de bună credință;
- și altele.

O altă categorie de principii care guvernează instituția nulității o reprezintă acele principii de drept care înlătură regula *quod nullum este, nullum producit effectum*. Acestea sunt:

- **principiul conversiunii actului juridic** care exprimă în esență, înlocuirea actului nul cu un act juridic valabil;
- **principiul error communis facit jus**. Acest principiu înlătură nulitatea unui act în caz de eroare comună, obștească;
- **principiul răspunderii delictuale** care îl privește pe incapabilul minor. Între principiul ocrotirii minorului și cel al răspunderii civile delictuale este ales cel din urmă, echivalând practic cu menținerea actului anulabil, ca fiind cea mai bună reparare a prejudiciului pricinuit cocontractantului prin fapta ilicită a minorului.

Bibliografie

G.Boroi, C.A.Anghelescu, op cit., pg.105 si urm.

I.R.Urs, op. cit., pg.187-335;

I.R.Urs, op. cit., pg.87-164;

I.R.Urs, Smaranda Angheni, op. cit., pg.118-173;

Ghe. Beleiu, op. cit., pg.125-213;

G.Boroi, op.cit., pg.138-254.

Capitolul 4

Contractul de vânzare. Noțiunea, caracterele juridice, condițiile de validitate și efectele contractului de vânzare

Noțiunea și caracterele juridice ale contractului de vânzare

Contractul de vânzare ocupă o poziție privilegiată în cadrul sistemului de drept românesc, datorită frecvenței sale utilizări în practică, constituind principalul mijloc de înstrăinare, respectiv dobândire a dreptului de proprietate și a dezmembrămintelor acestuia.

Contractul de vânzare-cumpărare este reglementat de Codul civil la Titlul IX, Capitolul I, art. 1.650-1.762, precum și de alte acte normative speciale.

Astfel, potrivit art. 1.650 C. civ., vânzarea este „*contractul prin care vânzătorul transmite sau, după caz, se obligă să transmită cumpărătorului proprietatea unui bun în schimbul unui preț pe care cumpărătorul se obligă să îl plătească*”. Conform alin.2 al aceluiași articol, poate fi, de asemenea, transmis prin vânzare și un dezmembrământ al dreptului de proprietate, sau orice alt drept real.

Contractul de vânzare-cumpărare nu poate avea ca obiect drepturi personale nepatrimoniale și nici drepturi patrimoniale care au caracter strict personal (de exemplu, dreptul temporar de abitație al soțului supraviețuitor), nici alte drepturi prevăzute de lege (pensii, ajutoare ori indemnizații materiale) ori rezultate din acte unilaterale sau convenite prin contracte *intuitu personae* (de exemplu, dreptul de întreținere).

a. Contractul de vânzare-cumpărare este un contract **consensual**, întrucât conform principiului libertății formei prevăzut de art. 1.178 C.civ., încheierea contractului se realizează prin simplul acord de voință al părților, dacă legea nu impune o anumită formalitate pentru încheierea sa valabilă. De la principiul consensualismului este prevăzută și o *excepție*, în materia vânzării de bunuri imobile. Astfel, conform art. 1.676 C. civ., în materie de vânzare a unor imobile, strămutarea proprietății de la vânzător la cumpărător este supusă dispozițiilor de carte funciară.

b. Contractul de vânzare-cumpărare este un contract **sinalagmatic** (bilateral), deoarece prin încheierea sa dă naștere la obligații reciproce între părțile contractante, prestația uneia dintre părți, fiind cauza obligației asumate de cealaltă parte.

c. Vânzarea este un contract cu **titlu oneros**, ambele părți urmărind realizarea unor interese patrimoniale, respectiv obținerea unei prestații echivalente în schimbul celei la care se obligă.

d. Contractul de vânzare este un contract **comutativ**, deoarece existența drepturilor și obligațiilor reciproce ale părților este certă, fiind cunoscută de către acestea din momentul încheierii contractului.

e. Contractul de vânzare-cumpărare este un contract **translativ de proprietate**, această obligație principală a vânzătorului, fiind prevăzută în mod distinct la art. 1.673 alin. 1 C. civ., alături de obligația de a preda bunul vândut și de a-l garanta pe cumpărător contra evicțiunii și viciilor bunului.

Condițiile de validitate ale contractului de vânzare-cumpărare

Capacitatea părților contractante

Art. 1.652 C. civ. consacră principiul capacității, în materia contractului de vânzare, principiu conform căruia „*pot cumpăra sau vinde toți cei cărora nu le este interzis prin lege*”. Acest principiu se coroborează cu dispozițiile art. 1.180 C. civ. care prevede că „*poate contracta orice persoană care nu este declarată incapabilă de lege și nici oprită să încheie anumite contracte*”.

Întrucât contractul de vânzare-cumpărare constituie un act de dispoziție, pentru încheierea sa valabilă este necesară capacitatea deplină de exercițiu a ambelor părți. Astfel, în ceea ce privește actele juridice încheiate de persoanele cu capacitate de exercițiu restrânsă, respectiv minorul care a împlinit vârsta de 14 ani, acestea pot fi încheiate personal, cu încuviințarea părinților sau, după caz, a tutorelui, iar în cazurile prevăzute de lege, și cu autorizarea instanței de tutelă. Încuviințarea sau autorizarea poate fi dată, cel mai târziu, în momentul încheierii actului. În cazul persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu, așa cum sunt minorul care nu a împlinit 14 ani și interzisul judecătoresc, actele juridice se încheie, în numele acestora, de reprezentanții lor legali, în condițiile legii.

Excepții de la regula capacității

Potrivit art. 1.653 alin. 1 C. civ., vor fi incapabili de a cumpăra, direct sau prin persoane interpușe, drepturi litigioase de competența instanței judecătorești în a cărei circumscripție își desfășoară activitatea, judecătorii, procurorii, grefierii, executorii, avocații, notarii publici, consilierii juridici și practicienii în insolvență. Încălcarea unor contracte de vânzare-cumpărare cu nesocotirea acestor dispoziții legale, se sancționează cu nulitatea absolută a actelor juridice astfel încheiate.

Legea permite totuși, în mod excepțional, ca aceste persoane pot să dobândească drepturi litigioase, prin încheierea unor contracte de vânzare-cumpărare, în următoarele trei ipoteze: când au ca obiect cumpărarea unor drepturi succesoriale ori a unor cote-părți din dreptul de proprietate de la comostenitori sau coproprietari, după caz; când au ca obiect cumpărarea unui drept litigios în vederea îndeplinirii unei creanțe care s-a născut înainte ca dreptul să fi devenit litigios; când au ca obiect o cumpărare care s-a făcut pentru apărarea drepturilor celui ce stăpânește bunul în legătură cu care există dreptul litigios.

Persoanele prevăzute la art. 1.653 alin.1 pot cumpăra orice alte bunuri, cu excepția drepturilor litigioase care sunt de competența instanței judecătorești în a cărei circumscripție își desfășoară activitatea, iar orice alte persoane care nu dețin vreuna din calitățile prevăzute la art. 1.653 alin.1 C.civ. pot cumpăra drepturi litigioase, cu excepția situațiilor prevăzute prin legi speciale.

Sunt, de asemenea, incapabili de a cumpăra, direct sau prin interpuși, chiar și prin licitație publică: mandatarii, pentru bunurile pe care sunt însărcinați să le vândă, cu excepția situației prevăzută la art. 1.304 alin.1. C.civ., referitoare la contractul cu sine însuși și dubla reprezentare, sancțiunea în acest caz fiind nulitatea relativă; părinții, tutorele, curatorul, administratorul provizoriu, pentru bunurile persoanelor pe care le reprezintă, de asemenea sub sancțiunea nulității relative; funcționarii publici, judecătorii-sindici, practicienii în insolvență, executorii, precum și alte asemenea persoane, care ar putea influența condițiile vânzării făcute prin intermediul lor sau care are ca obiect bunurile pe care le administrează ori a căror administrare o supraveghează, de data aceasta sub sancțiunea nulității absolute.

Conform prevederilor art. 1.655 C. civ., persoanele prevăzute la art. 1.654 alin.1 C.civ. nu pot să vândă bunurile proprii pentru un preț care constă într-o sumă de bani provenită din vânzarea ori exploatarea bunului sau patrimoniului pe care îl administrează ori a cărui administrare o supraveghează. Aceste dispoziții se aplică și în situația contractelor în care, în schimbul unei prestații promisă de persoanele prevăzute la art. 1.654 alin.1 C.civ., cealaltă parte se obligă să plătească o sumă de bani.

Consimțământul părților

Pentru a produce efecte juridice, consimțământul trebuie să fie serios, liber și exprimat în cunoaștință de cauză, respectiv să nu fie viciat prin eroare, dol, violență sau leziune.

Sub aspectul specific al manifestării de voință la încheierea contractului, se pune problema *pactului de opțiune*, a *promisiunii bilaterale de vânzare*, a *promisiunii unilaterale de vânzare sau de cumpărare*, precum și a *dreptului de preempțiune*.

Pactul de opțiune intervine, conform prevederilor art. 1.278 alin. 1 C. civ., „atunci când părțile convin ca una dintre ele să rămână legată de propria declarație de voință, iar cealaltă să o

poată accepta sau refuza”, situație în care respectiva declarație capătă caracterul unei oferte irevocabile, așa cum este aceasta prevăzută la art. 1.191 C.civ.

Deși Codul civil nu conține o definiție expresă a promisiunii de a contracta, din coroborarea art. 1.279 și 1.327 C.civ., rezultă că, spre deosebire de pactul de opțiune, *promisiunea bilaterală de vânzare-cumpărare* este un acord prin care ambele părți se obligă să încheie în viitor un contract de vânzare-cumpărare, urmând ca fiecare să aibă atât calitatea de promitent, cât și pe aceea de beneficiar.

Promisiunea bilaterală de vânzare-cumpărare trebuie să conțină toate clauzele contractului care urmează a se încheia, în lipsa cărora părțile nu ar putea executa promisiunea.

Ca natură juridică, promisiunea de vânzare nu reprezintă o vânzare, întrucât nu transferă dreptul de proprietate sau alt drept real, ci poate fi caracterizată drept un antecontract care dă naștere la un drept de creanță și la o obligație corelativă de a face, întrucât promitentul se obligă să vândă în viitor un anumit bun către beneficiarul promisiunii, care poate opta între a-l cumpăra sau nu.

Potrivit art. 1.669 C. civ., atunci când una dintre părțile care au încheiat o promisiune bilaterală de vânzare refuză, nejustificat, să încheie contractul promis, cealaltă parte poate cere pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract, dacă toate celelalte condiții de validitate sunt îndeplinite. Dreptul la acțiune se prescrie în termen de 6 luni de la data la care contractul trebuia încheiat.

Dreptul de preempțiune este reglementat de art. 1.730-1.740 Cod civil, aceste dispoziții constituind dreptul comun în materie, fiind aplicabile în situația în care nu s-a stabilit altfel, fie prin lege, fie de către părți prin contract. Conform prevederilor art. 1.730 alin.1 C.civ, dreptul de preempțiune este acel drept stabilit fie prin lege, fie prin contract, în temeiul căruia titularul dreptului, denumit preemptor, poate să cumpere cu prioritate un anumit bun.

Potrivit alin. 3 al art. 1.730, preemptorul care a respins o ofertă de vânzare nu își mai poate exercita acest drept cu privire la contractul care i-a fost propus. Oferta se consideră respinsă dacă nu a fost acceptată în termen de cel mult 10 zile, în situația vânzării unor bunuri mobile, sau de cel mult 30 de zile, atunci când are ca obiect bunuri imobile, în ambele situații termenul curgând de la data comunicării ofertei către preemptor.

Ca urmare a exercitării dreptului de preempțiune, contractul de vânzare-cumpărare se consideră încheiat între preemptor și vânzător în aceleași condiții ca cele cuprinse în contractul încheiat cu terțul, acesta din urmă desființându-se retroactiv. Cu toate acestea, vânzătorul răspunde față de terțul de bună-credință pentru evicțiunea ce rezultă din exercitarea preempțiunii, cu atât mai mult cu cât clauzele contractului încheiat cu terțul având drept scop să împiedice exercitarea dreptului de preempțiune nu produc efecte față de preemptor.

Codul civil prevede, de asemenea, la art. 1.734 alin.1, ordinea de preferință, în cazul în care există o pluralitate de preemptori, care și-au exercitat preempțiunea asupra aceluiași bun. Astfel, contractul de vânzare se consideră încheiat: cu titularul dreptului legal de preempțiune, atunci când se află în concurs cu titulari ai unor drepturi convenționale de preempțiune; cu titularul dreptului legal de preempțiune ales de vânzător, când se află în concurs cu alți titulari ai unor drepturi legale de preempțiune; dacă bunul este imobil, cu titularul dreptului convențional de preempțiune care a fost mai întâi înscris în cartea funciară, atunci când acesta se află în concurs cu alți titulari ai unor drepturi convenționale de preempțiune; dacă bunul este mobil, cu titularul dreptului convențional de preempțiune având data certă cea mai veche, atunci când acesta se află în concurs cu alți titulari ai unor drepturi convenționale de preempțiune. Aceste dispoziții legale sunt imperative, sens în care orice clauză contrară este considerată nescrisă.

Dreptul de preempțiune este **indivizibil** și **incesibil**.

Obiectul contractului

Ca o precizare prealabilă, trebuie menționat că actualul Cod civil face distincție între obiectul contractului și cel al obligației. Astfel, dacă potrivit art. 1.225 alin.1 C.civ., „*obiectul contractului îl reprezintă operațiunea juridică, precum vânzarea, locațiunea, împrumutul și altele*

asemenea, convenită de părți, astfel cum aceasta reiese din ansamblul drepturilor și obligațiilor contractual”, obiectul obligației este definit la art. 1.226 alin.1 C.civ. ca fiind “prestația la care se angajează debitorul”.

Conform alineatului 2 al art. 1.225 C.civ., obiectul contractului trebuie în mod obligatoriu să fie *determinat și licit*, pe când obiectul obligației poate fi *determinat sau cel puțin determinabil* și, de asemenea, *licit*, sancțiunea care intervine în caz de nerespectare a acestor obligații fiind aceeași, respectiv nulitatea absolută.

Bunul vândut. Pentru ca bunul vândut să poată constitui obiectul material al prestației vânzătorului, acesta trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiții: ***să se afle în circuitul civil; să existe la momentul încheierii contractului sau să poată exista cu certitudine în viitor; să fie determinat sau cel puțin determinabil; să fie posibil și licit.***

Prețul reprezintă obiectul obligației cumpărătorului, constând într-o sumă de bani care reprezintă echivalentul valoric al lucrului vândut. În lipsa prețului, vânzarea este lovită de nulitate absolută, întrucât obligația cumpărătorului este lipsită de obiect, iar obligația vânzătorului este lipsită de cauză.

Pentru validitatea contractului de vânzare-cumpărare, prețul, obiect al obligației cumpărătorului, trebuie să îndeplinească următoarele condiții: ***să fie stabilit într-o sumă de bani; să fie determinat sau cel puțin determinabil; să fie sincer și serios.***

Cauza contractului de vânzare reprezintă un element constitutiv în structura sa și o condiție de validitate a acestuia, reprezentând conform art. 1.235 C.civ. „motivul care determină fiecare parte să încheie contractul”

Pentru validitatea contractului de vânzare, legiuitorul a prevăzut, la art. 1.236 alin.1 C.civ., următoarele condiții referitoare la cauză: ***trebuie să existe; trebuie să fie licită; trebuie să fie morală.***

Bibliografie recomandată

- a. V. Marcusohn, *Contracte speciale*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2023;
- b. F. Moțiu, *Contractele speciale*, ediția a VIII-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2020;
- c. Fr. Deak, L. Mihai, R. Popescu, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, ediția a-V-a actualizată și completată, vol. I, II, III, IV, Ed. Universul Juridic, București, 2018;
- d. D. Chirică, *Tratat de drept civil. Contracte speciale. Vol.1 : vânzarea și schimbul*, ediția a-2-a revizuită, Ed. Hamangiu, București, 2017;
- e. L. Stănciulescu, *Dreptul contractelor civile. Doctrină și jurisprudență*, ediția a-3-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, 2017.

Capitolul 5.

Contractul de vânzare. Efectele contractului de vânzare

Efectele contractului de vânzare

Prin însăși încheierea sa, contractul de vânzare produce anumite efecte, urmărite de către părțile contractante. Efectele contractului desemnează, până la urmă, însăși conținutul acestuia, adică totalitatea drepturilor subiective și a obligațiilor corelative născute în sarcina părților.

Ca o regulă generală, clauzele contractuale trebuie interpretate în mod sistematic unele prin altele, dând fiecăreia înțelesul ce rezultă din ansamblul contractului.

În ceea ce privește clauzele îndoielnice, care sunt susceptibile de mai multe înțelesuri, acestea se interpretează în sensul ce se potrivește cel mai bine naturii și obiectului contractului, ținând seama, între altele, de natura contractului, de împrejurările în care a fost încheiat, de interpretarea dată anterior de părți, de sensul atribuit în general clauzelor și expresiilor în domeniu și de uzanțe. Clauzele se interpretează în sensul în care pot produce efecte, iar nu în acela în care nu ar putea produce niciunul, iar contractul nu cuprinde decât lucrul asupra căruia părțile și-au propus a contracta, oricât de generali ar fi termenii folosiți. Clauzele destinate să exemplifice sau să înlăture orice îndoială asupra aplicării contractului la un caz particular nu îi restrâng aplicarea în alte cazuri care nu au fost expres prevăzute.

Obligațiile vânzătorului

Potrivit dispozițiilor art. 1.672 C. civ., vânzătorului îi revin următoarele obligații principale:

a. Obligația de a transmite proprietatea bunului sau a dreptului vândut

Pornind de la dispozițiile art. 1.672 cod civil, rezultă că una din principalele obligații ale vânzătorului constă din a transmite proprietatea asupra bunului sau, respectiv, a dreptului vândut, însă legiuitorul nu precizează cu exactitate în ce moment dar trebui executată această obligație, în condițiile în care și predarea bunului constituie o obligație distinctă.

Potrivit dispozițiilor art. 1.673 alin. 1 și 2 Cod civil, vânzătorul este obligat să transmită cumpărătorului proprietatea bunului vândut, iar odată cu proprietatea cumpărătorul dobândește toate drepturile și acțiunile accesorii ce au aparținut vânzătorului.

Ca regulă generală această obligație se execută imediat, transferul dreptului de proprietate producându-se în continuare de drept, însă nefiind de ordine publică, poate comporta anumite excepții, fie impuse prin lege, fie stabilite de către părți. În fine, art. 1.673 alin.3 Cod civil prevede că “dacă legea nu dispune altfel, dispozițiile referitoare la transmiterea proprietății se aplică în mod corespunzător și atunci când prin vânzare se transmite un alt drept decât dreptul de proprietate”.

b. Obligația de a preda bunul vândut

Potrivit dispozițiilor art. 1.685 Cod civil „predarea se face prin punerea bunului vândut la dispoziția cumpărătorului, împreună cu tot ceea ce este necesar, după împrejurări, pentru exercitarea liberă și neîngrădită a posesiei.” Prin urmare, obligația de

predare a bunului nu este sinonimă cu aceea de transmitere a dreptului de proprietate asupra acestuia, ci este complementară cu aceasta, semnificând doar transmiterea atributului posesiei asupra bunului.

Tot în cadrul obligației de predare, intră și obligația de a preda *fructele* bunului vândut și ale accesoriilor, în condițiile în care vânzătorul le-a cules după momentul transferului dreptului de proprietate sau a altui drept care conferă prerogativa folosinței, în condițiile în care, dacă părțile nu au convenit altfel, *fructele bunului vândut se cuvin cumpărătorului din ziua dobândirii proprietății*.

În ceea ce privește modalitățile efective de predare, în cazul *bunului imobil* predarea se face prin punerea acestuia la dispoziția cumpărătorului, liber de orice bunuri ale vânzătorului, pe când predarea *bunurilor mobile* se poate face fie prin remiterea materială, fie prin remiterea titlului reprezentativ ori a unui alt document sau lucru care îi permite cumpărătorului preluarea în orice moment.

În ceea ce privește *locul* predării, legiuitorul a prevăzut, la art. 1.689 Cod civil, că „predarea trebuie să se facă la locul unde bunul se afla în momentul încheierii contractului, dacă nu rezultă altfel din convenția părților ori, în lipsa acesteia, din uzanțe”.

În ceea ce privește *cheltuielile de predare* a bunului, respectiv măsurare, cântărire și eventual, individualizare a bunului prin numărare, acestea revin vânzătorului, în calitate de debitor al acestei obligații¹, pe când cheltuielile legate de ridicarea și transportul bunului de la locul executării obligației revin cumpărătorului, dacă părțile nu au convenit altfel prin convenția lor.

Cu privire la *momentul* predării bunului, legiuitorul a prevăzut că „în lipsa unui termen, cumpărătorul poate cere predarea bunului de îndată ce prețul este plătit.

c. Obligația de garanție contra evicțiunii

Obligația de garanție decurge din principiul conform căruia vânzătorul care primește un preț în schimbul transmiterii unui drept, trebuie să facă tot ceea ce îi stă în putință pentru a-i asigura cumpărătorului o posesie liniștită și utilă.

Prin evicțiune se înțelege pierderea în tot sau în parte a proprietății asupra lucrului sau tulburarea cumpărătorului în exercitarea prerogativelor de proprietar al lucrului cumpărat, ca urmare a valorificării de către vânzător sau de către o terță persoană a unui drept asupra acelui lucru.

În acest sens, potrivit dispozițiilor art. 1.695 alin.1 C.civil, “*Vânzătorul este de drept obligat să îl garanteze pe cumpărător împotriva evicțiunii care l-ar împiedica total sau parțial în stăpânirea netulburată a bunul vândut*”.

Art. 1.706 C.civil prevede că „*Vânzătorul este obligat să garanteze contra evicțiunii față de orice dobânditor subsecvent al bunului, fără a deosebi după cum dobândirea este cu titlu oneros ori cu titlu gratuit*”.

Evicțiunea poate proveni atât de la un terț, cât și din fapta proprie a vânzătorului.

În acest sens, legiuitorul a prevăzut la art. 1.695 alin.3 C.civ. că „*De asemenea, garanția este datorată împotriva evicțiunii ce provine din fapte imputabile vânzătorului, chiar dacă acestea s-au ivit ulterior vânzării*”.

Faptele imputabile vânzătorului pot fi anterioare vânzării, dar tănuite față de cumpărător sau ulterioare vânzării, însă neprevăzute în contract și, în același timp, pot consta dintr-o tulburare de fapt sau dintr-o tulburare de drept.

Obligația de garanție contra evicțiunii există și în ipoteza în care tulburările cauzate cumpărătorului provin de la terți. În acest sens, art. 1.695 alin.2 C.civ. prevede că *„Garanția este datorată împotriva evicțiunii ce rezultă din pretențiile unui terț numai dacă acestea sunt întemeiate pe un drept născut anterior datei vânzării și care nu a fost adus la cunoștința cumpărătorului până la acea dată”*.

Așadar, pentru a opera obligația de garanție contra evicțiunii izvorâtă din fapta unui terț este necesară îndeplinirea a trei condiții cumulative, și anume: *să fie vorba despre o tulburare de drept; cauza evicțiunii să fie anterioară încheierii contractului de vânzare. cauza evicțiunii să nu fi fost cunoscută de către cumpărător.*

Dacă evicțiunea nu s-a produs, contractul fiind valabil încheiat, vânzătorul va avea o *obligație negativă, de a nu face*, mai precis de a se abține de la orice act sau fapt care l-ar putea tulbura pe cumpărător în liniștita folosință a bunului. În cazul în care vânzătorul nu-și respectă această obligație, atunci cumpărătorul se va putea apăra invocând excepția de garanție împotriva acestuia:

Dacă evicțiunea deși nu s-a produs, *este însă pe cale de a se produce*, atunci vânzătorul este dator să-l apere pe cumpărător împotriva pretențiilor terțului.

Astfel, dacă un terț invocă anumite drepturi cu privire la bunul vândut, chemându-l în judecată pe cumpărător, acesta din urmă îl va putea chema în garanție pe vânzător în baza obligației acestuia de garanție contra evicțiunii. Așadar, avea de-a face cu o *obligație de a face* din partea vânzătorului, acesta trebuind ca în cadrul procesului în care a fost chemat în garanție, să exercite toate apărările necesare pentru apărarea drepturilor și intereselor cumpărătorului și respingerea pretențiilor terțului.

În cazul în care evicțiunea s-a consumat și cumpărătorul a fost evins, vânzătorul va răspunde, în temeiul obligației de garanție contra evicțiunii, drepturile cumpărătorului fiind diferite, după cum evicțiunea este totală sau parțială.

Deși obligația de garanție contra evicțiunii, constituie o garanție de drept, fiind prevăzută ca atare prin dispoziții ale Codului civil, regulile care o guvernează nu sunt imperative, ci dispozitive, sens în care părțile au posibilitatea de a deroga de la acest regim juridic prin contractul încheiat între ele.

d. Obligația de garanție contra viciilor ascunse ale lucrului vândut

Așa cum am arătat, conform art. 1.672 alin.3 C.civ., vânzătorul nu este obligat să-l garanteze pe cumpărător numai împotriva evicțiunii, ci și împotriva eventualelor vicii ascunse ale lucrului vândut. Obligația de garanție a vânzătorului subzistă cu privire la orice vicii ascunse care fac bunul vândut impropriu întrebuințării la care este destinat sau care îi micșorează în asemenea măsură întrebuințarea sau valoarea încât, dacă le-ar fi cunoscut, cumpărătorul nu ar fi cumpărat sau ar fi dat un preț mai mic.

Condițiile angajării răspunderii pentru vicii ascunse : viciul să fie ascuns ; **viciul să fi existat la momentul predării bunului ; viciul să fie grav**

În ceea ce privește efectele garanției pentru viciile ascunse ale lucrului vândut, legiuitorul prevede, la art. 1.710 alin.1 C.civ., posibilitatea cumpărătorului de a obține, după caz :

- înlăturarea viciilor de către vânzător sau pe cheltuiala acestuia;
- înlocuirea bunului vândut cu un bun de același fel, însă lipsit de vicii;
- reducerea corespunzătoare a prețului;
- rezoluțiunea vânzării.

Acțiunea prin care cumpărătorul solicită rezoluțiunea contractului de vânzare pentru vicii ascunse se numește **acțiune redhibitorie** (*action redhibitoria*).

În situația în care cumpărătorul nu dorește rezoluțiunea contractului de vânzare, acesta va putea solicita o reducere de preț proporțională cu diminuarea valorii bunului vândut datorită viciilor ascunse. Această acțiune în reducerea prețului se numește **acțiune estimatorie** (*actio estimatoria* sau *actio quanti minoris*), întrucât deprecierea valorii bunului se calculează prin intermediul unei expertize.

Atât acțiunea redhibitorie, cât și acțiunea estimatorie, fiind acțiuni personale, cu caracter patrimonial, născute în baza contractului de vânzare, sunt supuse prescripției extinctive. În această situație, întrucât legea nu prevede un alt termen, se va aplica termenul general de prescripție de 3 ani.

Obligațiile cumpărătorului

Potrivit dispozițiilor art. 1.719 C.civ., obligațiile principale ale cumpărătorului sunt *să preia bunul vândut și să plătească prețul vânzării*.

Pe lângă aceste obligații, cumpărătorul mai trebuie *să suporte și cheltuielile pentru încheierea contractului de vânzare*, în lipsa unei stipulații contrare.

Desigur, pe lângă aceste obligații principale, părțile contractului de vânzare pot stabili și alte obligații în sarcina cumpărătorului.

Bibliografie recomandată

1. V. Marcusohn, *Contracte speciale*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2023;
2. F. Moțiu, *Contractele speciale*, ediția a VIII-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2020;
3. Fr. Deak, L. Mihai, R. Popescu, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, ediția a-V-a actualizată și completată, vol. I, II, III, IV, Ed. Universul Juridic, București, 2018;
4. D. Chirică, *Tratat de drept civil. Contracte speciale. Vol.1 : vânzarea și schimbul*, ediția a-2-a revizuită, Ed. Hamangiu, București, 2017;
5. L. Stănciulescu, *Dreptul contractelor civile. Doctrină și jurisprudență*, ediția a-3-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, 2017.

Capitolul 6

Contractul de vânzare. Pactul de opțiune, promisiunea de vânzare, dreptul de preempțiune. Varietăți de vânzare

Pactul de opțiune

Pactul de opțiune intervine, conform prevederilor art. 1.278 alin. 1 C. civ., „atunci când părțile convin ca una dintre ele să rămână legată de propria declarație de voință, iar cealaltă să o poată accepta sau refuza”, situație în care respectiva declarație capătă caracterul unei oferte irevocabile, așa cum este aceasta prevăzută la art. 1.191 C.civ.

Pactul de opțiune trebuie să conțină toate elementele contractului pe care părțile urmăresc să îl încheie, astfel încât acesta să se poată încheia prin simpla acceptare a beneficiarului opțiunii.

Promisiunea de vânzare și promisiunea de cumpărare

Deși Codul civil nu conține o definiție expresă a promisiunii de a contracta, din coroborarea art. 1.279 și 1.327 C.civ., rezultă că, spre deosebire de pactul de opțiune, promisiunea bilaterală de vânzare-cumpărare este un acord prin care ambele părți se obligă să încheie în viitor un contract de vânzare-cumpărare, urmând ca fiecare să aibă atât calitatea de promitent, cât și pe aceea de beneficiar.

Promisiunea bilaterală de vânzare-cumpărare trebuie să conțină toate clauzele contractului care urmează a se încheia, în lipsa cărora părțile nu ar putea executa promisiunea.

Dreptul de preempțiune

Dreptul de preempțiune este reglementat de art. 1.730-1.740 Cod civil, aceste dispoziții constituind dreptul comun în materie, fiind aplicabile în situația în care nu s-a stabilit altfel, fie prin lege, fie de către părți prin contract. În doctrină se consideră că forța juridică a dreptului de preempțiune va fi diferită, după cum acesta este instituit prin contract, ori prin lege, în interes public sau în interes privat. Astfel, dacă dreptul de preempțiune este instituit prin lege, pentru a ocroti în mod direct un interes public, atunci dispozițiile respective vor fi considerate imperative, de ordine publică. Dacă dreptul de preempțiune este instituit prin lege pentru a ocroti în mod direct un interes privat, atunci dispozițiile art. 1.730-1.740 C.civ. vor avea natura unor dispoziții imperative de ordin privat. În fine, dacă aceste dispoziții se vor aplica în legătură cu un drept de preempțiune stabilit convențional, prin contract de către părți, acestea vor avea natura unor dispoziții supletive. Conform prevederilor art. 1.730 alin.1 C.civ, dreptul de preempțiune este acel drept stabilit fie prin lege, fie prin contract, în temeiul căruia titularul dreptului, denumit preemptor, poate să cumpere cu prioritate un anumit bun.

Potrivit alin. 3 al art. 1.730, preemptorul care a respins o ofertă de vânzare nu își mai poate exercita acest drept cu privire la contractul care i-a fost propus. Oferta se consideră respinsă dacă nu a fost acceptată în termen de cel mult 10 zile, în situația vânzării unor bunuri mobile, sau de cel mult 30 de zile, atunci când are ca obiect bunuri imobile, în ambele situații termenul curgând de la data comunicării ofertei către preemptor.

Varietăți de vânzare
Vânzarea bunurilor de gen
Vânzarea în bloc a bunurilor
Vânzarea după mostră sau model
Vânzarea pe încercate
Vânzarea pe gustate
Vânzarea cu plata prețului în rate și rezerva proprietății
Vânzarea moștenirii
Vânzarea cu opțiune de răscumpărare

Bibliografie recomandată

- f. V. Marcusohn, *Contracte speciale*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2023;
- g. F. Moțiu, *Contractele speciale*, ediția a VIII-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2020;
- h. Fr. Deak, L. Mihai, R. Popescu, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, ediția a-V-a actualizată și completată, vol. I, II, III, IV, Ed. Universul Juridic, București, 2018;
- i. D. Chirică, *Tratat de drept civil. Contracte speciale. Vol.1 : vânzarea și schimbul*, ediția a-2-a revizuită, Ed. Hamangiu, București, 2017;
- j. L. Stănciulescu, *Dreptul contractelor civile. Doctrină și jurisprudență*, ediția a-3-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, 2017.

Capitolul 7

Noțiunea și caracterele juridice ale contractului de schimb. Noțiunea, caracterele juridice, condițiile de validitate și efectele contractului de furnizare

CONTRACTUL DE SCHIMB

Potrivit dispozițiilor art. 1.763 C.civ., contractul de schimb este acel contract „prin care fiecare dintre părți, denumite copermutanți, transmite sau, după caz, se obligă să transmită un bun pentru a dobândi un altul”.

Acest contract prezintă aceleași caractere juridice ca și cel de vânzare.

Conform art. 1.764 alin.1 C.civ., contractului de schimb i se aplică în mod corespunzător, dispozițiile privitoare la contractul de vânzare.

CONTRACTUL DE FURNIZARE

Legiuitorul definește contractul de furnizare la art. 1.766 alin.1 C.civ., ca fiind contractul „prin care o parte, denumită furnizor, se obligă să transmită proprietatea asupra unei cantități determinate de bunuri și să le predea, la unul sau mai multe termene ulterioare încheierii contractului ori în mod continuu, sau să presteze anumite servicii, la unul sau mai multe termene ulterioare ori în mod continuu, iar cealaltă parte, denumită beneficiar, se obligă să preia bunurile sau să primească prestarea serviciilor și să plătească prețul lor”.

Contractul de furnizare are, în principiu, aceleași caractere juridice ca și contractul de vânzare. Fiind un contract sinalagmatic, care dă naștere la drepturi și obligații reciproce și interdependente în sarcina ambelor părți, în cadrul contractului de furnizare obiectul material al obligației furnizorului va consta din transmiterea dreptului de proprietate asupra anumitor bunuri și servicii, pe când obiectul principal al obligației beneficiarului va consta din plata prețului către furnizor.

Și în privința efectelor juridice ale contractului de furnizare se vor aplica în mod corespunzător dispozițiile de la contractul de vânzare, sens în care ne vom apleca numai asupra anumitor reguli specifice aplicabile efectelor juridice ale contractului de furnizare. Astfel, în ceea ce privește obligațiile principale ale furnizorului, din interpretarea art. 1.766-1.767 C.civ., rezultă că acestea sunt:

- obligația de transmite proprietatea asupra unei cantități determinate de bunuri ;
- obligația de a preda bunurile ce fac obiectul contractului, la unul sau mai multe termene ulterioare încheierii contractului ori în mod continuu, în cantitatea și calitatea în care acestea sunt prevăzute prin contract ;
- obligația de a presta anumite servicii, la unul sau mai multe termene ulterioare ori în mod continuu.

În cazul furnizării de bunuri, ca accesoriu al obligației principale, furnizorul se poate obliga să presteze beneficiarului acele servicii necesare pentru furnizarea bunurilor.

În ceea ce privește obligațiile beneficiarului, acestea sunt reglementate de dispozițiile art. 1.766-1.768 c.civ., respectiv:

- obligația de a prelua bunurile furnizate, la termenele și în condițiile prevăzute în contract ;

Preluarea bunurilor se face prin recepția de către beneficiar, ocazie cu care se identifică și se constată cantitatea și calitatea acestora.

- obligația de a primi prestarea serviciilor convenite prin contract;

- obligația de plată a prețului, așa cum este acesta prevăzut în lege sau prin convenția părților.

Bibliografie recomandată

- a. V. Marcusohn, *Contracte speciale*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2023;
- b. F. Moțiu, *Contractele speciale*, ediția a VIII-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2020;
- c. Fr. Deak, L. Mihai, R. Popescu, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, ediția a-V-a actualizată și completată, vol. I, II, III, IV, Ed. Universul Juridic, București, 2018;
- d. D. Chirică, *Tratat de drept civil. Contracte speciale. Vol. 1 : vânzarea și schimbul*, ediția a-2-a revizuită, Ed. Hamangiu, București, 2017;
- e. L. Stănciulescu, *Dreptul contractelor civile. Doctrină și jurisprudență*, ediția a-3-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, 2017.

Capitolul 8

Noțiuni generale, caractere juridice ale transmisiunii moștenirii, deschiderea moștenirii, condițiile generale ale dreptului la moștenire

Noțiune. Felurile moștenirii. Caracterele juridice ale transiterii moștenirii

Principalele dispoziții normative care reglementează moștenirea sunt cuprinse în noul Cod civil (art. 953 - 1163) și în unele legi speciale. Astfel, în conformitate cu dispozițiile art. 953 din noul Cod civil, *moștenirea este transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă*.

Regulile care guvernează moștenirea se aplică numai în cazul morții unei persoane fizice, nu și în cazul încetării existenței unei persoane juridice.

Pe de altă parte, în locul noțiunii de "moștenire" se mai utilizează și noțiunea de "succesiune", care în materia dreptului de moștenire are același înțeles. De asemenea, același termen de "moștenire" sau de "succesiune" este întrebuințat pentru a desemna însuși patrimoniul persoanei fizice decedate, care se transmite *mortis causa* moștenitorilor săi, adică masa succesorală lăsată de defunct.

Persoana decedată, despre a cărei moștenire este vorba, se numește *defunct* sau *de cujus*. Se mai utilizează și termenul de "autor" (autorul comun al moștenitorilor), iar în cazul moștenirii testamentare, de "testator". Persoanele care dobândesc patrimoniul defunctului se numesc "moștenitori" sau "succesori", iar în cazul moștenirii testamentare "moștenitori testamentari" sau "legatari".

Potrivit art. 955 alin.1 din noul Cod civil, *"patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a dispus altfel prin*

testament ". Prin urmare, ca și în sistemul vechiului Cod civil român, moștenirea este de două feluri: *legală sau testamentară*.

a) Moștenirea este *legală* atunci când patrimoniul defunctului se transmite în temeiul legii, către persoanele, în ordinea și în cotele stabilite de lege. Ea are loc atunci când defunctul nu a dispus de patrimoniul său prin testament sau, deși a dispus, testamentul său nu produce efecte, în total sau în parte. De asemenea, moștenirea este legală și atunci când defunctul a lăsat testament, însă acesta nu cuprinde dispoziții referitoare la transmiterea patrimoniului său, ci numai alte dispoziții (de exemplu, referitoare la funeralii, numirea unui executor testamentar etc.). Persoanele care dobândesc moștenirea *ab intestat* (legală) sunt moștenitori universali, adică au vocație la întregul patrimoniu succesoral chiar dacă, în concret, există o pluralitate de moștenitori. Moștenitorii legali nu pot avea vocație numai la bunuri singulare, privite izolat (ut singuli), deci nu pot exista moștenitori legali cu titlu particular.

b) Moștenirea este *testamentară* atunci când patrimoniul defunctului se transmite în temeiul voinței defunctului, exprimată în cuprinsul unui testament, către persoanele desemnate (instituite) de el ca legatari.

c) Coexistența moștenirii *legale* cu cea *testamentară*. Cele două feluri de moștenire nu se exclud reciproc, putând coexista, aspect ce rezultă din dispozițiile art. 955 alin.2: "*O parte din patrimoniul defunctului se poate transmite prin moștenire testamentară, iar cealaltă parte prin moștenire legală*" (de exemplu : dacă defunctul a dispus prin testament numai de o parte din bunurile sale, cealaltă parte, de care el nu a dispus, se va atribui moștenitorilor legali ; atunci când legatele instituite depășesc cotitatea disponibilă, dacă există moștenitori rezervatari aceștia vor culege rezerva succesorală în temeiul legii, iar legatari vor dobândi cotitatea disponibilă, în temeiul testamentului).

În dreptul nostru, moștenirea legală este regula, însă aceasta poate fi înlăturată, în tot sau în parte, prin testamentul lăsat de defunct. Moștenirea testamentară înlătură pe cea legală numai dacă nu există moștenitori rezervatari, iar defunctul a instituit prin testament legatari cu vocație la întreaga moștenire.

Transmiterea succesorală are anumite particularități care o deosebesc de celelalte moduri de transmitere a drepturilor și obligațiilor.

Astfel, transmiterea succesorală este o *transmisiune*:

a) *pentru cauză de moarte (mortis cauza)* deoarece produce efecte numai la moartea persoanei fizice. Prin urmare, normele dreptului succesoral nu se aplică în cazul transmisiunilor prin acte între vii și nici în cazul încetării existenței unei persoane juridice.

b) *universală*, deoarece privește totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale care au aparținut defunctului, respectiv întregul său patrimoniu, privit ca universalitate. Prin caracterul universal, transmisiunea succesorală se deosebește de transmisiunile prin acte între vii, acestea din urmă neputând avea ca obiect un patrimoniu.

c) *unitară*, deoarece moștenirea se transmite la moștenitori după aceleași norme juridice, indiferent de natura (mobile sau imobile), proveniența (de pe linie maternă sau paternă) sau originea bunurilor (moștenite sau achiziționate). Prin excepție de la acest caracter, în lipsa descendenților, mobilierul și obiectele de uz casnic, care au fost afectate folosinței comune a soților, revin exclusiv soțului supraviețuitor, cu excluderea celorlalți moștenitori.

d) *indivizibilă*, căci acceptarea sau renunțarea nu se poate limita doar la o parte din moștenire, ci trebuie să privească totalitatea ei (sau totalitatea părții la care moștenitorul are vocație). Prin excepție de la acest caracter, succesibilul care cumulează calitatea de moștenitor legal cu aceea de legatar poate opta diferit cu privire la moștenirea legală și respectiv la legat (art.1102).

Bibliografie recomandată

- a. V. Marcusohn, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Universul Juridic, București, 2020;
- b. Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral*, vol. I, II, III, ediția a-3-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2014;
- c. D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, ediția a-2-a, Ed. Hamangiu, 2017;
- d. L. Stănciulescu, *Moștenirea. Doctrină și jurisprudență*, Ed. Hamangiu, București, 2017;
- e. G.Boroi, M.M. Pivniceru, C.A. Anghelescu, B.Nazat, I. Nicolae, T.V. Rădulescu, *Fișe de drept civil*, ediția a-3-a, Ed. Hamangiu, 2018.

Capitolul 9

Deschiderea moștenirii, condițiile generale ale dreptului la moștenire

Deschiderea moștenirii. Condițiile generale ale dreptului de a moșteni

Potrivit art. 954 alin.1 Cod civil, *moștenirea unei personae se deschide în momentul decesului acesteia*. Prin urmare, deschiderea moștenirii are loc fie prin moartea fizică constatată, fie prin declararea judecătorească a morții.

Pe dealtă parte simpla dispariție a unei persoane nu produce acest efect, întrucât cel dispărut este socotit a fi în viață, dacă nu a intervenit o hotărâre definitivă declarativă de moarte (art. 53 Cod civil).

Data deschiderii succesiunii reprezintă momentul morții persoanei fizice despre a cărei moștenire este vorba. Dovada morții se face, în principiu, cu orice mijloc de probă, moartea fiind un fapt juridic. De obicei, dovada morții rezultă, după caz, fie din certificatul de deces, fie din hotărârea declarativă de moarte, acte care, în această privință, fac dovada deplină, până la proba contrară, putând fi combătute sau completate prin orice mijloc de probă.

Deschiderea moștenirii nu se confundă cu deschiderea procedurii succesorale notariale conform Legii nr.36/1995.

Interesul stabilirii exacte a datei deschiderii moștenirii constă în faptul că, în funcție de această dată:

- se determină capacitatea de a moșteni și vocația succesorală, compunerea și stabilirea valorii masei succesorale;
- se determină momentul începerii, ca regulă, a curgerii termenului de prescripție a dreptului de opțiune succesorală (art.1103);

- se determină legea aplicabilă, în caz de conflict de legi în timp;
- se determină momentul până la care retroactivează acceptarea sau renunțarea la moștenire;

- se determină momentul inițial al indiviziunii, în cazul în care sunt mai mulți moștenitori și acela până la care retroactivează efectul declarativ al partajului.

Potrivit art.954 alin.2 din noul Cod civil, moștenirea se deschide *la ultimul domiciliu al defunctului*. Stabilirea ultimului domiciliu al defunctului, ca loc al deschiderii moștenirii, se impune din considerente de ordin practic, întrucât la ultimul domiciliu se află, de obicei, înscrisurile defunctului (testamentul), bunurile acestuia și se pot culege cel mai ușor informațiile despre moștenire și moștenitori. Dovada ultimului domiciliu se face, conform art. 954 alin.2, cu certificatul de deces sau, după caz, cu hotărârea judecătorească declarativă de moarte rămasă definitivă. Însă, domiciliul fiind o *stare de fapt*, dovada se poate face prin orice mijloace de probă.

Conform art. 954 alin.3 Cod civil, dacă ultimul domiciliu al defunctului nu este cunoscut sau nu se află pe teritoriul României, moștenirea se deschide la locul din țară aflat în circumscripția notarului public celui dintâi sesizat, cu condiția ca în această circumscripție să existe cel puțin un bun imobil al celui care lasă moștenirea. În cazul în care în patrimoniul succesoral nu există bunuri imobile, locul deschiderii moștenirii este în circumscripția notarului public celui dintâi sesizat, cu condiția ca în această circumscripție să se afle bunuri mobile ale celui ce lasă moștenirea. Atunci când în patrimoniul defunctului nu există bunuri situate în România, locul deschiderii moștenirii este în circumscripția notarului public celui dintâi sesizat. Aceste dispoziții legalese aplică în mod corespunzător și atunci când primul organ sesizat în vederea desfășurării procedurii succesoriale este instanța de judecată (art. 954 alin.4, Cod civil).

Interesul stabilirii locului deschiderii moștenirii constă în faptul că:

- acest loc determină competența teritorială a instanței de judecată care va judeca acțiunile referitoare la moștenire;

- secretarul consiliului local al localității ultimului domiciliu al defunctului poate cere (dacă moștenirea cuprinde bunuri imobile) deschiderea procedurii succesoriale notariale și, dacă este cazul, luarea măsurilor de conservare (art.68 și 70 din Legea nr.36/1995);

- procedura succesorală notarială este de competența notarului public de la locul deschiderii moștenirii (art.10 din Legea nr.36/1995).

Condițiile generale ale dreptului de a moșteni. Pentru ca o persoană să poată moșteni, aceasta trebuie să îndeplinească 3 condiții generale și cumulative, indiferent de tipul moștenirii, legală sau testamentară:

a) *să aibă capacitate succesorală*. Conform art. 957 alin.1 din noul Cod civil, "*o persoană poate moșteni dacă există la momentul deschiderii moștenirii. Dispozițiile art.36, 53 și 208 sunt aplicabile*". Prin urmare, orice persoană care există la data deschiderii moștenirii are capacitate succesorală. Deci, capacitatea succesorală nu este legată direct de capacitatea civilă (de folosință și de exercițiu), ci privește existența în viață a persoanei succesibile.

Au capacitate succesorală :

- *persoanele născute și aflate în viață la data deschiderii moștenirii*; este indiferent cât timp a trăit moștenitorul după deschiderea moștenirii, fiind

suficient ca, în momentul decesului persoanei despre a cărei moștenire este vorba, el să fi fost în viață, chiar dacă a decedat ulterior.

- *persoanele încă nenăscute, dar concepute la data deschiderii moștenirii*, cu condiția de a se naște vii (chiar dacă nu viabile). În acest sens, art. 36 din Codul civil prevede că "*drepturile copilului sunt recunoscute de la concepțiune, însă numai dacă el se naște viu*". Dovada concepției se face prin aplicarea prezumției timpului legal al concepției (art. 412), considerându-se că era conceput la data deschiderii moștenirii orice copil, cu vocație succesorală, născut înainte de împlinirea a 300 de zile de la data morții persoanei despre a cărei moștenire este vorba.

- *persoanele dispărute* : acestea sunt socotite de lege a fi în viață, până la declararea judecătorească a morții. După declararea morții, existența capacității succesore depinde, retroactiv, de împrejurarea dacă data morții, stabilită prin hotărârea judecătorească, se situează înainte sau după data deschiderii moștenirii.

- *persoanele juridice existente la data deschiderii moștenirii*, care au capacitate succesorală de la data înregistrării (dacă sunt supuse înregistrării) sau de la data actului de înființare, de la data autorizării constituirii lor sau de la data îndeplinirii oricărei alte cerințe prevăzute de lege (art. 205 alin.1 și 2 din noul Cod civil). Trebuie precizat că persoanele juridice pot dobândi moștenirea numai în temeiul unui testament (prin legat).

Nu au capacitate succesorală:

- *persoanele predecedate* (care au murit înaintea deschiderii moștenirii), precum și *persoanele juridice desființate* (care nu mai aveau ființă legală la data deschiderii moștenirii);

- *persoanele fizice încă neconcepute la data deschiderii moștenirii* (cele născute la mai mult de 300 de zile, socotite de la data deschiderii moștenirii) precum și *persoanele juridice care nu aveau încă ființă legală* la data deschiderii moștenirii;

- *comorienții și codecedații*. Potrivit art. 957 alin.2 din noul Cod civil "*dacă, în cazul morții mai multor persoane, nu se poate stabili că una a supraviețuit alteia, acestea nu au capacitatea de a se moșteni una pe alta*". În literatura de specialitate, *comorienții* sunt persoanele decedate în aceeași împrejurare, fără a se putea stabili că una ar fi supraviețuit celeilalte, persoane prezumate că au murit deodată, astfel încât nici una nu o va putea moșteni pe cealaltă. *Codecedații* sunt persoane cu vocație succesorală reciprocă, ce au decedat în același timp, chiar dacă nu în aceeași împrejurare, fără a se putea stabili că una ar fi supraviețuit celeilalte.

b. să aibă vocație succesorală. Potrivit art.962 din noul Cod civil, pentru a putea moșteni, o persoană trebuie să aibă calitatea cerută de lege sau să fi fost desemnată de către defunct prin testament. Rezultă că vocația succesorală este determinarea persoanelor îndreptățite să vină la moștenire, care se face fie prin lege, fie prin testament. Legea conferă vocație succesorală rudelor defunctului, soțului supraviețuitor și statului (comuna, orașul, municipiul).

c. să nu fie nedemnă succesoral. Pentru ca o persoană să moștenească trebuie să îndeplinească, pe lângă cele două condiții pozitive enumerate mai sus și o condiție negativă : să nu fie nedemnă de a moșteni.

Nedemnitățile succesorală este *sanctiunea civilă a decăderii* din dreptul de a moșteni, care se aplică persoanei (cu capacitate și vocație succesorală) vinovată de o faptă gravă față de *de cuius* . Sanctiunea nedemnității operează fie de drept, în temeiul legii, fie în baza unei hotărâri judecătorești, iar nu în temeiul voinței defunctului.

Nedemnitatea succesorală, ca sancțiune civilă, prezintă următoarele caractere juridice:

- se aplică numai dacă faptele au fost săvârșite *cu vinovăție*, deci, implicit, de persoane având discernământ;

- se aplică atât în cazul moștenirii legale, cât și în cazul moștenirii testamentare (*ceea ce este o noutate față de vechiul Cod civil de la 1864*);

- se aplică și produce efecte numai în privința autorului faptei, nu și față de alte persoane chemate la moștenirea defunctului, în nume propriu sau prin reprezentare;

- nu poate fi extinsă la alte moșteniri, nedemnul fiind înlăturat numai de la moștenirea persoanei față de care s-a făcut vinovat prin faptele comise;

- operează de drept, dar poate fi și judiciară (declarată de către instanța judecătorească);

- efectele nedemnității pot fi înlăturate *expres* de către cel care lasă moștenirea, fie prin testament, fie prin act autentic notarial (cu alte cuvinte, defunctul îl poate ierta pe nedemn, ceea ce nu era aplicabil în sistemul vechiului Cod civil de la 1864).

Din dispozițiile art. 958 și 959 ale noului Cod civil rezultă că, spre deosebire de dispozițiile vechiului Cod civil român de la 1864, nedemnitatea este de două feluri: *nedemnitatea de drept și nedemnitatea judiciară*.

Nedemnitatea de drept. Conform art. 958 alin. 1, Cod civil, este de drept nedemnă de a moșteni:

- persoana condamnată penal pentru săvârșirea unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide pe cel care lasă moștenirea;

- persoana condamnată penal pentru săvârșirea, înainte de deschiderea moștenirii, a unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide pe un alt succesibil care, dacă moștenirea ar fi fost deschisă la data săvârșirii faptei, ar fi înlăturat sau ar fi restrâns vocația la moștenire a făptuitorului.

Pentru ca o persoană să fie înlăturată de la moștenire pentru aceste cazuri de nedemnitate, trebuie să fie îndeplinite cumulativ următoarele condiții : moștenitorul să fi omorât sau să fi încercat să îl omoare (omor sau tentativă de omor), *cu intenție*, pe cel care lasă moștenirea; moștenitorul să fi fost condamnat penal, în calitate de autor, coautor, instigator sau complice, pentru omor sau tentativă de omor; hotărârea penală de condamnare să fi rămas definitivă. Dacă moștenitorul a fost achitat, el nu va fi considerat nedemn.

În schimb, potrivit art. 958 alin.2 Cod civil, în cazul în care condamnarea pentru faptele menționate mai sus este împiedicată prin decesul autorului faptei, prin amnistie sau prin prescripția răspunderii penale, *nedemnitatea de drept operează dacă acele fapte au fost constatate printr-o hotărâre judecătorească civilă definitivă*.

Conform art. 958 alin.3 Cod civil, nedemnitatea de drept poate fi constatată oricând, la cererea oricărei persoane interesate sau din oficiu de către instanța de judecată ori de către notarul public, pe baza hotărârii judecătorești din care rezultă nedemnitatea.

Nedemnitatea judiciară. Potrivit art. 959 alin.1 Cod civil, poate fi declarată nedemnă de a moșteni:

- persoana condamnată penal pentru săvârșirea, cu intenție, împotriva celui care lasă moștenirea a unor fapte grave de violență, fizică sau morală, ori, după caz, a unor fapte care au avut ca urmare moartea victimei;

- persoana care, cu rea-credință, a ascuns, a alterat, a distrus sau a falsificat testamentul defunctului;

- persoana care, prin dol sau violență, l-a împiedicat pe cel care lasă moștenirea să întocmească, să modifice sau să revoce testamentul.

Pentru ca o persoană să fie înlăturată de la moștenire de către instanța de judecată, pentru aceste cazuri de nedemnitate, trebuie să fie îndeplinite cumulativ aceleași condiții, arătate mai sus, în cazul nedemnității de drept.

Potrivit art. 959 alin.2 Cod civil, sub sancțiunea decăderii, orice succesibil poate cere instanței judecătorești să declare nedemnitatea, în termen de *un an* de la data deschiderii moștenirii. Dacă hotărârea de condamnare pentru faptele prevăzute la art. 959 alin. 1 lit. a) Cod civil se pronunță ulterior datei deschiderii moștenirii, termenul de un an se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare. Atunci când condamnarea pentru faptele menționate la art.959 alin.1 lit. a) este împiedicată prin decesul autorului faptei, prin amnistie sau prin prescripția răspunderii penale, nedemnitatea se poate declara dacă acele fapte au fost constatate printr-o hotărâre judecătorească civilă definitivă. În acest caz, termenul de un an curge de la apariția cauzei de împiedicare a condamnării, dacă aceasta a intervenit după deschiderea moștenirii (art.959 alin.4). În cazurile prevăzute la art. 959 alin.1 lit. b) și c), *termenul de un an curge de la data când succesibilul a cunoscut motivul de nedemnitate, dacă această dată este ulterioară deschiderii moștenirii* (art.959 alin.5). Acțiunea în declararea nedemnității poate fi introdusă și de către comuna, orașul sau municipiul în a căror rază teritorială se află bunurile la data deschiderii moștenirii, în cazul în care (afară de autorul faptei care atrage nedemnitatea) nu mai există alți succesibili.

Efectele nedemnității. Potrivit dispozițiilor art. 960 alin.1 Cod civil, nedemnul este înlăturat atât de la moștenirea legală, cât și de la cea testamentară.

Efectele nedemnității față de nedemn. Efectele nedemnității constau în desființarea retroactivă a titlului de moștenitor al nedemnului. Întrucât titlul de moștenitor al nedemnului este desființat de la data deschiderii moștenirii, el pierde dreptul la partea de moștenire care i s-ar fi cuvenit, inclusiv dreptul la rezerva succesorală. Partea sa de moștenire va fi culeasă de către ceilalți moștenitori. Prin urmare, înlăturarea de la moștenire a nedemnului va profita comoștenitorilor legali sau moștenitorilor legali subsecvenți, chiar și legatarilor sau donatarilor în cazul în care nedemnul era moștenitor rezervatar.

Dacă nedemnul a intrat în posesia bunurilor moștenirii, trebuie să le restituie persoanelor îndreptățite. În acest sens, conform art. 960 alin.2, posesia exercitată de nedemn asupra bunurilor moștenirii este considerată *posesie de rea-credință*. În privința fructelor naturale, industriale sau civile, fiind posesor de rea-credință de la data deschiderii moștenirii, nedemnul trebuie să le restituie *în natură*, iar dacă restituirea în natură nu este posibilă, întrucât nedemnul le-a consumat ori a neglijat să le culeagă, va restitui valoarea lor. Însă, nedemnul are dreptul să i se înapoieze sumele cheltuite pentru achitarea datoriilor moștenirii (cu dobânzi), precum și cheltuielile necesare și utile făcute cu privire la bunurile moștenirii, inclusiv cheltuielile ocazionate de perceperea fructelor. Mai trebuie reținut că drepturile și obligațiile nedemnului față de moștenire, considerate stinse prin confuziune, vor renaște.

Efectele nedemnității față de descendenții nedemnului. În sistemul vechiului Cod civil de la 1864, sancțiunea nedemnității producea efecte și față de descendenții

nedemnului, în sensul că aceștia nu puteau moșteni prin reprezentarea ascendentului lor nedemn. Descendenții nedemnului puteau veni la moștenirea lui *de cujus* numai în nume propriu.

Însă, noul Cod civil, la art. 967 alin.1 prevede că: "*poate fi reprezentată persoana lipsită de capacitatea de a moșteni, precum și nedemnul, chiar aflat în viață la data deschiderii moștenirii*". Prin urmare, în prezent, sancțiunea nedemnității nu produce efecte față de descendenții nedemnului, care vor putea veni la moștenire atât în nume propriu, cât și prin reprezentarea ascendentului lor nedemn.

Efectele nedemnității față de terți. Față de terții cu care nedemnul a contractat, în timpul cât a deținut bunurile moștenirii, art. 960 alin. 3 din noul Cod civil prevede că rămân valabile *actele de conservare și de administrare*, în măsura în care profită moștenitorilor. De asemenea, se mențin și *actele de dispoziție cu titlu oneros* încheiate între nedemn și terții dobânditori de bună-credință, regulile din materia cărții funciare fiind însă aplicabile.

Înlăturarea efectelor nedemnității. Potrivit art. 961 alin.1 Cod civil, efectele nedemnității de drept sau judiciare pot fi înlăturate *expres* prin testament sau printr-un act autentic notarial de către cel care lasă moștenirea.

Fără o *declarație expresă*, legatul lăsat nedemnului după săvârșirea faptei care atrage nedemnitatea, nu înlătură efectele nedemnității. Efectele nedemnității nu pot fi înlăturate prin reabilitarea nedemnului, amnistie intervenită după condamnare, grațiere sau prin prescripția executării pedepsei penale (art. 961 alin.2).

Invocarea nedemnității succesoriale. Nedemnitatea poate fi invocată de orice persoană interesată, care urmează să profite de înlăturarea nedemnului de la moștenire, cum sunt: comoștenitorii legali, moștenitorii legali subsecvenți, legatarii sau donatarii (în cazul în care nedemnul ar fi fost moștenitor rezervatar).

De asemenea, nedemnitatea poate fi invocată și de creditorii acestor persoane, pe calea acțiunii oblice, întrucât dreptul de a invoca nedemnitatea nu este un drept exclusiv personal. Considerăm că inclusiv nedemnul ar putea invoca *nedemnitatea de drept* (nu și nedemnitatea judiciară). În toate cazurile, nedemnitatea poate fi constatată sau declarată de către instanța judecătorească numai după deschiderea moștenirii și numai dacă vocația succesorală a nedemnului este concretă, nefiind înlăturat de la moștenire prin prezența unor moștenitori în rang preferat.

Bibliografie recomandată

- f. V. Marcusohn, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Universul Juridic, București, 2020;
- g. Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral*, vol. I, II, III, ediția a-3-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2014;
- h. D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, ediția a-2-a, Ed. Hamangiu, 2017;
- i. L. Stănciulescu, *Moștenirea. Doctrină și jurisprudență*, Ed. Hamangiu, București, 2017;

- j. G.Boroi, M.M. Pivniceru, C.A. Anghelescu, B.Nazat, I. Nicolae, T.V. Rădulescu, *Fișe de drept civil*, ediția a-3-a, Ed. Hamangiu, 2018.

Capitolul 10

Moștenirea legală – Principiile moștenirii legale și excepțiile de la principii. Reprezentarea succesorală.

Regulile generale ale devoluțiunii legale a moștenirii

Condițiile dreptului de moștenire legală. Dacă *de cuius* nu a lăsat testament sau a lăsat un testament care nu cuprinde legate ori care deși cuprinde legate, acestea sunt ineficace, legea cheamă la moștenire soțul supraviețuitor și rudele defunctului.

În această din urmă situație, art. 963 alin.1 Cod civil stabilește că *moștenirea se cuvine, în ordinea și după regulile stabilite în prezentul titlu, soțului supraviețuitor și rudelor defunctului, respectiv descendenților, ascendenților și colateralilor acestuia, după caz.*

Descendenții și ascendenții au vocație la moștenire indiferent de gradul de rudenie cu defunctul, pe când colateralii numai până la gradul al patrulea inclusiv (art. 963 alin.2 Cod civil).

Vocația succesorală a rudelor este reciprocă, reciprocitate care însă nu există în cazul moștenirii testamentare și nici în cazul persoanelor juridice, al comunei, orașului sau municipiului.

În ceea ce privește *rudenia*, aceasta este de două feluri : *firească* sau *civilă*.

Astfel, conform art. 405 cod civil, *rudenia firească* este legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun, pe când *rudenia civilă* este legătura rezultată din adopția încheiată în condițiile prevăzute de lege.

De asemenea, rudenii mai poate fi *în linie dreaptă* sau *colaterală*. Rudenia este în linie dreaptă în cazul descendenței unei persoane dintr-o altă persoană și poate fi ascendentă sau descendentă (art.406 alin.1 Cod civil).Rudenii este în linie colaterală atunci când rezultă din faptul că mai multe persoane au un ascendent comun (art. 406 alin.2 Cod civil).

Gradul de rudenie se stabilește, conform art. 406 alin.3, astfel:

a) *în linie dreaptă*, după numărul nașterilor (copiii și părinții sunt rude de gradul întâi, nepoții și bunicii sunt rude de gradul al doilea etc.);

b) *în linie colaterală*, după numărul nașterilor, urcând de la una dintre rude până la ascendentul comun și coborând de la aceasta până la cealaltă rudă (frații sunt rude de gradul al doilea, unchiul sau mătușa și nepotul, de gradul al treilea, verii primari, de gradul al patrulea)

Pentru a nu chema la moștenire deodată toate rudele defunctului (care dacă sunt foarte multe ar determina fărâmițarea excesivă a moștenirii), art.964 alin. 1 le împarte în patru clase de moștenitori, stabilind că rudele defunctului vin la moștenire în următoarea ordine:

- *Clasa întâi: descendenții* (adică rudele defunctului în linie dreaptă descendentă: copiii, nepoții, strănepoții, stră-strănepoții etc.);

- *Clasa a doua: ascendenții privilegiați și colateralii privilegiați* (adică părinții defunctului - firești sau adoptatori - și frații sau surorile defunctului, precum și descendenții acestora, până la gradul al patrulea);

- *Clasa a treia: ascendenții ordinari* (adică bunicii, străbunicii, stră-străbunicii etc.);

- *Clasa a patra: colateralii ordinari* (adică unchii și mătușile, verii primari și verișoarele primare etc.).

Concubinajul este indiferent, deoarece nu creează vocație la moștenire.

În lipsa moștenitorilor legali sau testamentari, patrimoniul defunctului se transmite comunei, orașului sau, după caz, municipiului în a cărui rază teritorială se aflau bunurile la data deschiderii moștenirii (art.963 alin.3 Cod civil).

Principiile generale ale devoluțiunii legale a moștenirii.

a) *Rudele defunctului sunt chemate la moștenire în ordinea claselor de moștenitori.* Astfel, descendenții, moștenitori din clasa întâi, vin la moștenire înaintea celor din clasa a doua, chiar dacă sunt rude de grad mai îndepărtat cu defunctul (de exemplu, strănepotul în linie dreaptă descendentă al defunctului, fiind descendent și deci moștenitor din clasa întâi, deși rudă de gradul al treilea, vine la moștenire înaintea părintelui defunctului, care este rudă de gradul întâi, dar care, ca ascendent privilegiat, face parte din clasa a doua de moștenitori, chemată la moștenire numai în lipsă de rude din clasa întâi).

Potrivit art. 964 alin.2, dacă în urma dezmoștenirii rudele defunctului din clasa cea mai apropiată nu pot culege întreaga moștenire, atunci partea rămasă se atribuie rudelor din clasa subsecventă care îndeplinesc condițiile pentru a moșteni. Prin excepție de la acest principiu, soțul supraviețuitor al defunctului (care nu este rudă cu acesta și nu face parte din nici o clasă) vine la moștenire în concurs cu oricare dintre clase. Deci, soțul supraviețuitor nu înlătură de la moștenire nicio clasă de moștenitori, dar nici nu este înlăturat de la moștenire, indiferent de clasa cu care vine în concurs.

b) *În cadrul aceleiași clase, rudele de grad mai apropiat cu defunctul înlătură de la moștenire pe cele de grad mai îndepărtat*, cu excepția cazurilor pentru care legea dispune altfel (art.964 alin.3). Se mai numește și *principiul proximității gradului de rudenie între moștenitorii din aceeași clasă*. De exemplu, copiii defunctului înlătură de la moștenire pe nepoți, strănepoți etc.; bunicii îi înlătură pe străbunici; unchii și mătușile pe verii primari etc.

Prin excepție de la acest principiu, în clasa a doua, părinții defunctului (rude de gradul întâi) nu înlătură de la moștenire pe frații și surorile acestuia (rude de gradul al doilea), ci vin împreună la moștenire. De asemenea, unele rude de grad mai îndepărtat cu defunctul nu sunt înlăturate de la moștenire, dacă vin la aceasta prin reprezentarea ascendentului lor, urcând în locul și gradul acestuia.

c) *În cadrul aceleiași clase, rudele de grad egal moștenesc în părți egale*, dacă legea nu prevede altfel (art.964 alin.4).

Prin excepție de la acest principiu, frații și surorile defunctului, dacă provin *din căsătorii diferite, primesc părți inegale*, întrucât moștenirea se împarte mai întâi *pe linii* și apoi partea cuvenită fiecărei linii se împarte la numărul fraților chemați la aceasta; dar,

frații buni moștenesc atât în linia paternă cât și în linia maternă, spre deosebire de frații consângenei sau de cei uterini, care moștenesc, fiecare, numai în linia respectivă.

De asemenea, rudele de același grad pot moșteni cote inegale, dacă toate vin la moștenire prin reprezentarea ascendentului lor, iar nu în nume propriu, căci în această situație moștenirea defunctului se împarte mai întâi pe tulpini și fiecare reprezentant vine la moștenirea tulpinii, adică a părții din patrimoniul succesoral cuvenită ascendentului său pe care îl reprezintă.

Reprezentarea succesorală

Noțiune. Potrivit art. 965 Cod civil "*prin reprezentare succesorală, un moștenitor legal de un grad mai îndepărtat, **numit reprezentant**, urcă, în virtutea legii, în drepturile ascendentului său, **numit reprezentat**, pentru a culege partea din moștenire ce i s-ar fi cuvenit acestuia dacă nu ar fi fost nedemn față de defunct sau decedat la data deschiderii moștenirii*".

Reprezentarea succesorală este o *instituție specifică* dreptului de moștenire, care nu trebuie confundată cu reprezentarea legală sau convențională din dreptul comun.

În al doilea rând, reprezentarea succesorală este un *beneficiu al legii*, deoarece, prin efectele pe care le produce, înlătură unele consecințe inechitabile ale principiului proximității gradului de rudenie și ale principiului egalității între rudele de același grad. De exemplu, dacă defunctul a lăsat trei copii, dintre care doi au precedat, dar care au la rândul lor copii (nepoți ai defunctului), dacă s-ar aplica principiul proximității gradului de rudenie, moștenirea defunctului ar fi culeasă de copilul în viață al defunctului (rudă de gradul întâi), înlăturând de la moștenire pe toți nepoții (rude de gradul al doilea). O asemenea soluție a fost apreciată, pe bună dreptate, ca injustă de către legiuitorul nostru, motiv pentru care a reglementat instituția reprezentării succesoriale. Cu ajutorul reprezentării succesoriale nepoții defunctului nu mai sunt înlăturați de singurul copil în viață, ci vin la moștenire prin reprezentarea părinților lor, culegând partea care s-ar fi cuvenit acestora (dacă ar fi fost în viață la data deschiderii moștenirii).

Pot veni la moștenire prin reprezentare succesorală ***numai descendenții copiilor defunctului și descendenții fraților sau surorilor defunctului*** (art.966 alin.1, Cod civil). Reprezentarea succesorală nu este admisă în privința altor rude ale defunctului, deoarece reprezintă o excepție de la principiul proximității gradului de rudenie și, uneori, de la principiul egalității rudelor de același grad.

Dispozițiile legale care reglementează reprezentarea succesorală sunt de strictă interpretare și nu pot fi extinse la cazuri neprevăzute expres de lege.

Astfel, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege, reprezentarea operează în toate cazurile, fără a deosebi după cum reprezentanții sunt rude de același grad ori de grade diferite în raport cu defunctul.

Așadar, pot fi reprezentați nu doar descendenții de gradul întâi ai defunctului, ci și descendenții de gradul al doilea sau al treilea.

Reprezentarea succesorală operează în toate cazurile, de plin drept și imperativ.

Condițiile reprezentării succesoriale. Pentru a putea opera, reprezentarea succesorală trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

a. Reprezentatul să fie decedat sau nedemn la data deschiderii moștenirii. În acest sens, noul Cod civil, spre deosebire de vechea reglementare în domeniu, prevede, la art.

967 alin.1, că *“poate fi reprezentată persoana lipsită de capacitatea de a moșteni, precum și nedemnul, chiar aflat în viață la data deschiderii moștenirii”*.

În ceea ce privește *persoanele lipsite de capacitate de a moșteni*, acestea sunt: persoanele fizice decedate la data deschiderii moștenirii, comorienții și codecedații.

Dacă un moștenitor este în viață la data deschiderii moștenirii, dar renunță la moștenire, descendenții lui nu pot moșteni prin reprezentare ci, eventual, pot veni la moștenire în nume propriu.

De asemenea, *o persoană dispărută nu poate fi reprezentată*, deoarece ea este socotită în viață până la data când intervine o hotărâre declarativă de moarte definitivă și deci are capacitatea de a moșteni. Prin excepție, dacă persoana dispărută este nedemnă, poate fi reprezentată în temeiul art. 967 alin.1 Cod civil.

Pe de altă parte, se consideră întemeiat că *pot fi reprezentați* nu numai descendenții în linie dreaptă sau descendenții din frați și surori ai defunctului, ci și cei *comorienți* (care au murit în aceeași împrejurare, fără să se poată stabili că unul ar fi supraviețuit celuilalt) sau *codecedați* (care au murit în împrejurări diferite, fără a se putea stabili că unul ar fi supraviețuit celuilalt).

În ceea ce privește *"nedemnul"*, din dispozițiile art. 967 alin.1 din noul Cod civil rezultă că acesta poate fi reprezentat indiferent dacă este decedat sau în viață la data deschiderii moștenirii și indiferent dacă este descendent în linie dreaptă al defunctului ori descendent din frații sau surorile defunctului.

b) Reprezentantul să fie descendent în linie dreaptă al defunctului sau descendent din frații sau surorile defunctului.

c) Reprezentantul să îndeplinească toate condițiile necesare pentru a-l moșteni pe defunct. În acest sens, conform art. 967 alin.2, pentru a veni prin reprezentare succesorală la moștenirea defunctului, reprezentantul trebuie să îndeplinească toate condițiile generale pentru a-l moșteni pe acesta, respectiv: să aibă capacitate succesorală; să aibă vocație proprie la moștenirea defunctului ; să nu fie nedemn.

Este indiferent dacă el a venit la moștenirea părintelui decedat pe care îl reprezintă, sau a fost înlăturat de la aceasta ca nedemn sau renunțator. În acest sens, potrivit art. 967 alin.3, reprezentarea operează chiar dacă reprezentantul este nedemn față de reprezentat sau a renunțat la moștenirea lăsată de acesta ori a fost dezmoștenit de el. Aceasta deoarece nu este vorba despre moștenirea lăsată de cel reprezentat. Reprezentantul nu trebuie să îndeplinească condițiile necesare pentru a-l moșteni pe cel reprezentat, ci pe defunct.

Efectele reprezentării succesorale. Efectele generale ale reprezentării succesorale constau în faptul că reprezentantul urcă în locul și gradul celui reprezentat și deci va culege din moștenire partea care s-ar fi cuvenit acestuia. Așadar, moștenirea se va împărți pe tulpini, iar nu pe capete (după numărul celor ce vin la moștenire). În acest sens, art. 968 alin.1 Cod civil prevede că în cazurile în care operează reprezentarea succesorală, moștenirea se împarte pe tulpină. Prin tulpină se înțelege:

- înăuntrul clasei întâi, descendentul de gradul întâi care culege moștenirea sau este reprezentat la moștenire;

- înăuntrul clasei a doua, colateralul privilegiat de gradul al doilea care culege moștenirea sau este reprezentat la moștenire.

Dacă aceeași tulpină a produs mai multe ramuri, în cadrul fiecărei ramuri subdivizarea se face tot pe tulpină, partea cuvenită descendenților de același grad din aceeași ramură împărțindu-se între ei în mod egal (art.968 alin.3 Cod civil).

Trebuie precizat că reprezentarea succesorală nu poate opera *per saltum* ori *omisio medio*, ci numai din grad în grad vacant, reprezentantul urmând să urce prin toate gradele vacante intermediare până în locul ascendentului, care dacă nu ar fi fost nedemn față de defunct sau decedat la data deschiderii moștenirii, ar fi putut moșteni pe defunct.

Potrivit art.969 alin.1 din noul Cod civil, ca un efect particular al reprezentării succesoriale, copiii nedemnului concepuți înainte de deschiderea moștenirii de la care nedemnul a fost exclus vor raporta la moștenirea acestuia din urmă bunurile pe care le-au moștenit prin reprezentarea nedemnului, dacă vin la moștenirea lui în concurs cu alți copii ai săi, concepuți după deschiderea moștenirii de la care a fost înlăturat nedemnul. Raportul se face numai în cazul și în măsura în care valoarea bunurilor primite prin reprezentarea nedemnului a depășit valoarea pasivului succesoral pe care reprezentantul a trebuit să îl suporte ca urmare a reprezentării. Raportul se face potrivit dispozițiilor prevăzute de noul Cod civil la art. 1146 - 1154.

Capitolul 11

Reguli aplicabile claselor de moștenitori legali

Clasa întâi de moștenitori legali: descendenții defunctului

Potrivit art. 975 alin (1) C. civ. " descendenții sunt copiii defunctului și urmașii lor în linie dreaptă la nesfârșit", indiferent de sex, ori dacă sunt din aceeași căsătorie, din căsătorii diferite ori din afară căsătoriei.

Potrivit art. 975 alin. (2), teza I, "*descendenții defunctului înlătură moștenitorii din celelalte clase și vin la moștenire în ordinea proximității gradului de rudenie*". Așadar, descendenții defunctului sunt chemați la moștenire în ordinea *proximității gradului de rudenie*: copiii (rude de gradul I) înlătura de la moștenire pe nepoți (rude de gradul II), strănepoți (rude de gradul III) etc.

- copiii defunctului (rude de gradul I) pot veni la moștenire *numai în nume propriu*, nu și prin reprezentare succesorală, pe când descendenții copiilor defunctului (nepoți, strănepoți etc.) pot veni la moștenire *atât în nume propriu* (atunci când nu sunt îndeplinite condițiile reprezentării succesoriale), *cât și prin reprezentare succesorală*.

- descendenții sunt *moștenitori rezervatari*, astfel încât liberalitățile făcute de defunct (donații, legate) prin care se aduce atingere rezervei succesoriale sunt supuse reduciunii, la cerere.

- descendenții sunt *moștenitori sezinari*, ceea ce înseamnă că beneficiază de stăpânirea de fapt asupra patrimoniului succesoral, având și dreptul de a administra patrimoniul succesoral și de a exercită drepturile și acțiunile defunctului chiar și înainte de eliberarea certificatului de moștenitor, act ce atestă calitatea de moștenitor ;

- descendenții au *obligația de a raporta donațiile* primite de la cel care lasă moștenirea, dacă donația nu a fost făcută cu scutire de raport³⁷.

Clasa a doua de moștenitori legali: ascendenții privilegiați și colateralii privilegiați

Există situații în care *de cuius* fie nu are descendenți fie, deși există descendenți, aceștia ori nu pot (fiind nedemni succesoral sau dezmoșteniți – caz în care vor culege doar rezerva succesorală), ori nu vor să vină la moștenire (fiind renunțatori). În aceste situații, vor veni la moștenire, conform legii, rudele care fac parte din clasa a II-a de moștenitori, respectiv *ascendenții privilegiați* (părinții defunctului) și *colateralii privilegiați* (frații și surorile defunctului și descendenții lor până la gradul al IV-lea inclusiv).

Ascendenții privilegiați sunt părinții (tatăl și mama) defunctului, din căsătorie, din afara căsătoriei sau din adopție.

- dacă la moștenire vin *doar ascendenții privilegiați* (neexistând colaterali privilegiați și soț supraviețuitor) moștenirea se împarte întotdeauna *în mod egal*, în funcție de numărul lor, potrivit principiului egalității între rudele din aceeași clasa și de același grad chemate la moștenire.

- dacă *ascendenții privilegiați vin la moștenire în concurs cu colateralii privilegiați*, art. 978 C.civ. prevede că moștenirea sau partea de moștenire cuvenită celor două categorii de moștenitori se împarte între aceștia *în funcție de numărul ascendenților privilegiați care vin la moștenire*, după cum urmează:

a) în cazul în care la moștenire vine un singur părinte, acesta va culege un sfert, iar colateralii privilegiați, indiferent de numărul lor, vor culege trei sferturi;

b) în cazul în care la moștenire vin 2 părinți, aceștia vor culege împreună o jumătate, iar colateralii privilegiați, indiferent de numărul lor, vor culege cealaltă jumătate.

- ascendenții privilegiați *pot veni la moștenire numai în nume propriu*, nu și prin reprezentare succesorală ;

- ascendenții privilegiați *sunt moștenitori rezervatari* ;

- ascendenții privilegiați *sunt moștenitori sezinari* ;

- ascendenții privilegiați *nu sunt obligați la raportul donațiilor*.

Colateralii privilegiați

Din clasa a II-a de moștenitori legali fac parte, alături de părinții defunctului, și colateralii privilegiați, adică frații, surorile și copii acestora până la gradul al IV-lea inclusiv (nepoți și strănepoți de frate/soră).

În acest caz, problema este diferită după cum colateralii privilegiați vin la moștenire singuri sau în concurs cu ascendenții privilegiați ai defunctului.

Astfel:

³⁷ Potrivit art. 1146 alin (1) C. civ.: “Raportul donațiilor este obligația pe care o au între ei soțul supraviețuitor și descendenții defunctului care vin efectiv și împreună la moștenirea legală de a readuce la moștenire bunurile care le-au fost donate fără scutire de raport de către cel ce lasă moștenirea”.

- dacă vin singuri la moștenire, colateralii privilegiați vor culege întreaga moștenire;

- dacă vin în concurs cu ascendenții privilegiați, colateralii privilegiați (indiferent de numărul lor) vor primi: 3/4 din moștenire în concurs cu un singur părinte sau 1/2 din moștenire, când vin în concurs cu ambii părinți. Desigur, când la moștenirea lui *de cuius* vine și soțul supraviețuitor al acestuia, acesta va intra în concurs cu colateralii privilegiați, cota sa stabilindu-se cu prioritate.

- colateralii privilegiați ai defunctului pot veni la moștenire *numai în nume propriu, nu și prin reprezentare succesorală*, pe când descendenții fraților și surorilor defunctului pot veni la moștenire atât în nume propriu (atunci când nu sunt îndeplinite condițiile reprezentării succesoriale), cât și prin reprezentare succesorală.

- colateralii privilegiați *nu sunt moștenitori rezervatari*.

- colateralii privilegiați *nu sunt moștenitori sezinari*.

- colateralii privilegiați *nu sunt obligați la raportul donațiilor*.

Clasa a treia de moștenitori legali: ascendenții ordinari

În situația în care defunctul nu are moștenitori din primele două clase ori, deși există, aceștia nu pot (din cauza nedemnității ori a exheredării) sau nu vor să vină la moștenire, renunțând la aceasta³⁸, legea cheamă la moștenire pe *ascendenții ordinari*, adică rudele în linie dreaptă ascendentă ale defunctului, cu excepția părinților acestuia: bunici, străbunici, etc., fără limita în grad (art. 982 alin.1, C.civ.).

- ascendenții ordinari ai defunctului pot veni la moștenire *numai în nume propriu, nu și prin reprezentare succesorală* ;

- ascendenții ordinari *nu sunt moștenitori rezervatari* ;

- ascendenții ordinari nu sunt moștenitori sezinari ;

- ascendenții ordinari *nu sunt obligați la raportul donațiilor*.

Clasa a patra de moștenitori legali : colateralii ordinari

Colateralii ordinari sunt rudele colaterale ale defunctului până la gradul al IV-lea inclusiv, cu excepția colateralilor privilegiați (art. 983 alin.1 C.civ.), adică unchii, mătușile, verii primari și unchii/mătușile mari (frații sau surorile bunicii defunctului. Dacă defunctul nu are moștenitori din primele trei clase ori aceștia nu pot (din cauza nedemnității sau a exheredării) ori nu vor să vină la moștenire, renunțând la ea, legea îi cheamă la moștenire pe colateralii ordinari³⁹.

- colateralii ordinari ai defunctului pot veni la moștenire *numai în nume propriu, nu și prin reprezentare succesorală* ;

- colateralii ordinari *nu sunt moștenitori rezervatari* ;

³⁸ Potrivit art. 982 alin.2 C.civ., “Ascendenții ordinari vin la moștenire dacă descendenții, ascendenții privilegiați și colateralii privilegiați nu îndeplinesc condițiile necesare pentru a moșteni”. În acest sens, dispozițiile art. 964 alin. (2), conform cărora dacă în urma dezmoștenirii rudele defunctului din clasa cea mai apropiată nu pot culege întreaga moștenire, atunci partea rămasă se atribuie rudelor din clasa subsecventă care îndeplinesc condițiile pentru a moșteni, se aplică în mod corespunzător.

³⁹ Potrivit art. 983 alin.2 C.civ., “colateralii ordinari vin la moștenire dacă descendenții, ascendenții privilegiați, colateralii privilegiați și ascendenții ordinari nu îndeplinesc condițiile necesare pentru a moșteni. Dispozițiile art. 964 alin. (2) se aplică în mod corespunzător”.

- colateralii ordinari nu sunt moștenitori *sezinari* ;
- colateralii ordinari *nu sunt obligați la raportul donațiilor*.

Bibliografie recomandată

- V. Marcusohn, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Universul Juridic, București, 2020;
- Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral*, vol. I, II, III, ediția a-3-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2014;
- D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, ediția a-2-a, Ed. Hamangiu, 2017;
- L. Stănciulescu, *Moștenirea. Doctrină și jurisprudență*, Ed. Hamangiu, București, 2017;
- J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, 2016.
- G.Boroi, M.M. Pivniceru, C.A. Anghelescu, B.Nazat, I. Nicolae, T.V. Rădulescu, *Fișe de drept civil*, ediția a-3-a, Ed. Hamangiu, 2018.

Capitolul 12

Drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor

Pe lângă condițiile generale ale dreptului la moștenirea legală, pentru a-l putea moșteni pe defunct, soțul supraviețuitor mai trebuie să îndeplinească și o condiție specială, respectiv aceea de ***a avea calitatea de soț la data deschiderii succesiunii***.

Enumerarea drepturilor succesoriale ale soțului supraviețuitor

Soțului supraviețuitor al defunctului îi sunt recunoscute următoarele categorii de drepturi:

A) un drept de moștenire în concurs cu oricare dintre clasele de moștenitori legali sau în lipsa rudelor din cele patru clase (art. 971 C.civ.);

Pornind de la dispozițiile art. 971 alin.1 C.civ., conform cărora “soțul supraviețuitor este chemat la moștenire în concurs cu oricare dintre clasele de moștenitori legali”, rezultă că deși soțul supraviețuitor nu face parte din nici o clasă de moștenitori legali, acesta este chemat să participe la moștenire, în baza legii, în concurs cu oricare dintre clasele de moștenitori legali. Practic, soțul supraviețuitor nu este înlăturat, dar nici nu înlătură de la moștenire rudele soțului defunct.

Cota succesorală a soțului supraviețuitor variază în funcție de clasa de moștenitori legali cu care vine în concurs. Astfel, conform art.972 alin.1 C.civ., cota soțului supraviețuitor este de:

- un sfert din moștenire, dacă vine în concurs cu descendenții defunctului;
- o treime din moștenire, dacă vine în concurs atât cu ascendenți privilegiați, cât și cu colaterali privilegiați ai defunctului;

- o jumătate din moștenire, dacă vine în concurs fie numai cu ascendenți privilegiați, fie numai cu colaterali privilegiați ai defunctului;
- trei sferturi din moștenire, dacă vine în concurs fie cu ascendenți ordinari, fie cu colaterali ordinari ai defunctului.

În situația în care nu există moștenitori legali sau aceștia, deși există nu pot (sunt nedemni) sau nu vor (sunt renunțatori) să vină la moștenire, soțul supraviețuitor va culege întreaga moștenire.

Caracterele juridice ale dreptului la moștenire al soțului supraviețuitor

- soțul supraviețuitor poate veni la moștenire *doar în nume propriu* ;
- soțul supraviețuitor este *moștenitor rezervatar*;
- soțul supraviețuitor este *moștenitor sezinar* ;
- dacă vine în concurs cu descendenții defunctului, soțul supraviețuitor este *obligat la raportul donațiilor* primite de la soțul decedat.

B) un drept de moștenire special asupra mobilierului și obiectelor de uz casnic care au fost afectate folosinței comune a soților (art. 974 C.civ.);

Pentru ca soțul supraviețuitor, care îndeplinește condițiile cerute de lege pentru a putea moșteni, să dobândească mobilierul și obiectele de uz casnic, trebuie îndeplinite și **două condiții speciale**, și anume :

- *soțul supraviețuitor să nu vină la moștenire în concurs cu descendenții defunctului*
- *soțul decedat să nu fi dispus de partea sa din aceste bunuri prin liberalități între vii (donații) sau pentru cauză de moarte (legate).*

C) un drept temporar de abitație asupra casei de locuit (art. 973 C.civ.).

Potrivit art. 973 alin. (1) C.civ., "*soțul supraviețuitor care nu este titular al niciunui drept real de a folosi o altă locuință corespunzătoare nevoilor sale beneficiază de un drept de abitație asupra casei în care a locuit până la dată deschiderii moștenirii, dacă această casă face parte din bunurile moștenirii*".

Dreptul de abitație al soțului supraviețuitor are următoarele **caractere juridice** :

- a) este un **drept real**,
- b) este un **drept temporar**
- c) este un **drept strict personal**,
- d) este un drept conferit soțului supraviețuitor **cu titlu gratuit**.

Bibliografie recomandată

- g. V. Marcusohn, Drept civil. Succesiuni, Ed. Universul Juridic, București, 2020;
- h. Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral*, vol. I, II, III, ediția a-3-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2014;
- i. D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, ediția a-2-a, Ed. Hamangiu, 2017;
- j. L. Stănciulescu, *Moștenirea. Doctrină și jurisprudență*, Ed. Hamangiu, București, 2017;
- k. J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, 2016.

- I. G.Boroi, M.M. Pivniceru, C.A. Anghelescu, B.Nazat, I. Nicolae, T.V. Rădulescu, *Fișe de drept civil*, ediția a-3-a, Ed. Hamangiu, 2018.

Capitolul 13

Drepturile statului asupra moștenirii vacante

Potrivit art. 1.135 alin.1 C.civ., “dacă nu sunt moștenitori legali sau testamentari, moștenirea este vacantă”.

După cum arată legiuitorul care a elaborat actualul Cod civil, “în lipsa moștenitorilor legali sau testamentari, patrimoniul defunctului se transmite comunei, orașului sau, după caz, municipiului în a cărei rază teritorială se aflau bunurile la data deschiderii moștenirii.”

De menționat că potrivit art. 553 alin.2 C.civ., *moștenirile vacante se constată prin certificat de vacanță succesorală și intră în domeniul privat al comunei, orașului sau municipiului, după caz, fără înscriere în cartea funciară*. Aceste dispoziții se vor aplica exclusiv moștenirilor deschise după intrarea în vigoare a actualului Cod civil, respectiv data de 1 octombrie 2011⁴⁰.

Potrivit art. 1.137 C.civ.: “(1) Dacă în termen de un an și 6 luni de la deschiderea moștenirii nu s-a înfățișat niciun succesibil, notarul, la cererea oricărei persoane interesate, îi va soma pe toți succesibili, printr-o publicație făcută la locul deschiderii moștenirii, la locul unde se află imobilele din patrimoniul succesoral, precum și într-un ziar de largă circulație, pe cheltuiala moștenirii, să se înfățișeze la biroul său în termen de cel mult două luni de la publicare. (2) Dacă niciun succesibil nu se prezintă în termenul fixat în publicație, notarul va constata că moștenirea este vacantă.”

Potrivit art. 553 alin.2 teza I C.civ., „moștenirile vacante se constată prin certificat de vacanță succesorală”.

Bibliografie recomandată

- a. V. Marcusohn, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Universul Juridic, București, 2020;
- b. Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral*, vol. I, II, III, ediția a-3-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2014;
- c. D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, ediția a-2-a, Ed. Hamangiu, 2017;
- d. L. Stănciulescu, *Moștenirea. Doctrină și jurisprudență*, Ed. Hamangiu, București, 2017;
- e. J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, 2016.
- f. G.Boroi, M.M. Pivniceru, C.A. Anghelescu, B.Nazat, I. Nicolae, T.V. Rădulescu, *Fișe de drept civil*, ediția a-3-a, Ed. Hamangiu, 2018.

⁴⁰ Conform art. 55 din Legea nr.71/2011 pentru punerea în aplicare a noului Cod civil.

Capitolul 14

Moștenirea testamentară Testamentul. Formele testamentului.

Noțiunea de testament. Patrimoniul succesoral se poate transmite nu numai în temeiul legii, ci și în temeiul voinței persoanei care lasă moștenirea, manifestată prin testament. În acest caz, moștenirea este testamentară.

Deși în dreptul nostru civil moștenirea legală este regula, totuși ea poate fi înlăturată, în tot sau în parte, prin testamentul lăsat de defunct.

Potrivit art. 1034 Cod civil *"testamentul este actul unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită testator, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul când nu va mai fi în viață"*.

Caracterele juridice. Testamentul prezintă următoarele caractere juridice:

- este un *act juridic*, adică o manifestare de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice. Prin urmare, testamentul trebuie să îndeplinească toate condițiile de fond cerute de lege pentru valabilitatea oricărui act juridic, plus cele specifice pentru valabilitatea actelor cu titlu gratuit;

- este un *act juridic unilateral*, valabil prin exprimarea unei singure voințe, aceea a testatorului, independent de orice manifestare de voință a beneficiarului;

- este un *act juridic personal*, adică nu poate fi încheiat prin reprezentare sau cu încuviințarea ocrotitorului legal;

- este un *act juridic revocabil*, adică testatorul poate, oricând până la deces, să revină în mod discreționar asupra dispozițiilor testamentare, fie revocându-le, fie modificându-le ori înlocuindu-le cu altele noi. Orice clauză de renunțare la dreptul de a revoca dispozițiile de ultimă voință este nulă;

- este un *act juridic solemn*, deoarece voința testatorului trebuie să fie exprimată în una dintre formele cerute de lege;

- este un *act juridic pentru cauză de moarte* întrucât, deși este valabil de la data întocmirii sale, dacă s-au respectat cerințele legii, produce efecte juridice numai de la data încetării din viață a testatorului.

Testamentul, fiind un act juridic, trebuie să îndeplinească *condițiile de validitate ale actului juridic în general*: capacitatea de a încheia actul în cauză, consimțământ valabil, obiect determinat și licit, iar cauza să existe, să fie licită și morală.

A. Capacitatea. Pentru ca dispoziția testamentară să fie valabilă, testatorul trebuie să aibă *capacitatea de a dispune* prin liberalități (legate) sau alte acte juridice cuprinse în testament, iar persoana care beneficiază de dispoziția testamentară să aibă *capacitatea de a primi*.

Regula este aceea că *orice persoană poate face și primi liberalități, cu respectarea regulilor privind capacitatea* (art.987 alin.1 Cod civil).

Sunt incapabile de a dispune prin testament, potrivit legii, următoarele persoane:

- *Minorii,*

- *Minorul devenit major, nu poate dispune prin liberalități în favoarea celui care a avut calitatea de reprezentant ori ocrotitor legal al său, înainte ca acesta să fi primit de la instanța de tutelă descărcare pentru gestiunea sa.*

- *Persoana pusă sub interdicție judecătorească,*

Nu pot primi prin testament, potrivit legii, următoarele persoane:

- *Medicii și farmaciștii, precum și alte persoane care l-au tratat pe testator de boala care este cauză a decesului.*

- *Preoții sau alte persoane care acordau asistență religioasă în timpul bolii care este cauză a decesului.*

b. Consimțământul. Pentru ca dispozițiile testamentare să fie valabile, nu este suficient ca testatorul să aibă capacitatea de a dispune, ci este necesar ca voința acestuia să nu fie afectată de vreun viciu de consimțământ (eroarea, dolul sau violența; problema leziunii nu se pune în această materie, deoarece dispozițiile testamentare nu sunt acte juridice bilaterale, cu titlu oneros sau comutativ).

Din punctul de vedere al formei, condițiile cerute pentru valabilitatea oricărui sunt: *forma scrisă și actul separat.*

Formele testamentului

Enumerare. Formele de testament prevăzute de noul Cod civil sunt următoarele:

- *testamente ordinare*, adică obișnuite, pe care testatorul le încheie în condiții normale. Din categoria testamentelor ordinare fac parte: testamentul olograf și testamentul autentic;

- *testamente privilegiate*, adică extraordinare, pe care testatorul le încheie numai în situații excepționale. Din categoria testamentelor privilegiate fac parte cele menționate la art. 1047 alin.1 din noul Cod civil;

- *alte forme de testament*, special permise de lege cum ar fi: testamentul sumelor și valorilor depozitate, testamentul cetățenilor români aflați în străinătate.

Testamentele ordinare. Conform art. 1040 din noul Cod civil, testamentul ordinar poate fi olograf sau autentic.

a) **Testamentul olograf.** Potrivit legii, sub sancțiunea nulității absolute, testamentul olograf trebuie *scris în întregime, datat și semnat de mâna testatorului* (art.1041 Cod civil). Aceste trei cerințe (să fie scris în întregime, datat și semnat *de mâna testatorului*) trebuie să fie întrunite *cumulativ*, în lipsa oricăreia dintre ele testamentul este nul.

b) **Testamentul autentic.** Potrivit art. 1043 alin.1 "*testamentul este autentic dacă a fost autentificat de un notar public sau de o altă persoană investită cu autoritate publică de către stat, potrivit legii*".

Testamentele privilegiate. Conform art.1047 alin.1 Cod civil, se poate întocmi un testament valabil în următoarele situații speciale:

a) în fața unui funcționar competent al autorității civile locale, în caz de epidemii, catastrofe, războaie sau alte asemenea împrejurări excepționale;

b) în fața comandantului vasului sau a celui care îl înlocuiește, dacă testatorul se află la bordul unui vas sub pavilionul României, în cursul unei călătorii maritime sau fluviale. Testamentul întocmit la bordul unei aeronave este supus aceluiași condiții;

c) în fața comandantului unității militare ori a celui care îl înlocuiește, dacă testatorul este militar sau, fără a avea această calitate, este salariat ori prestează servicii în cadrul forțelor armate ale României și nu se poate adresa unui notar public;

d) în fața directorului, medicului șef al instituției sanitare sau a medicului șef al serviciului ori, în lipsa acestora, în fața medicului de gardă, cât timp dispunătorul este internat într-o instituție sanitară în care notarul public nu are acces.

În toate cazurile prevăzute mai sus, este obligatoriu ca testamentul să se întocmească în prezența a 2 martori.

Bibliografie recomandată

- g. V. Marcusohn, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Universul Juridic, București, 2020;
- h. Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral*, vol. I, II, III, ediția a-3-a actualizată și completată, Ed. Universul Juridic, București, 2014;
- i. D. Chirică, *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, ediția a-2-a, Ed. Hamangiu, 2017;
- j. L. Stănciulescu, *Moștenirea. Doctrină și jurisprudență*, Ed. Hamangiu, București, 2017;
- k. J. Kocsis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, 2016.
- l. G.Boroi, M.M. Pivniceru, C.A. Anghelescu, B.Nazat, I. Nicolae, T.V. Rădulescu, *Fișe de drept civil*, ediția a-3-a, Ed. Hamangiu, 2018.

Cuprins

<i>Capitolul I Caracterizarea general a dreptului civil</i>	<i>pag. 2</i>
<i>Capitolul II Raportul juridic civil.....</i>	<i>pag.12</i>
<i>Capitolul III Teoria actului juridic civil.....</i>	<i>pag. 22</i>
<i>Capitolul IV Contractul de vânzare. Noțiunea, caracterele juridice, condițiile de validitate și efectele contractului de vânzare.....</i>	<i>pag.62</i>
<i>Capitolul V Contractul de vânzare. Efectele contractului de vânzare.....</i>	<i>pag.65</i>
<i>Capitolul VI Contractul de vânzare. Pactul de opțiune, promisiunea de vânzare, dreptul de preempțiune. Varietăți de vânzare.....</i>	<i>pag. 70</i>
<i>Capitolul VII Noțiunea și caracterele juridice ale contractului de schimb. Noțiunea, caracterele juridice, condițiile de validitate și efectele contractului de furnizare..</i>	<i>pag.72</i>
<i>Capitolul VIII Noțiuni generale, caractere juridice ale transmisiunii moștenirii, deschiderea moștenirii, condițiile generale ale dreptului la moștenire.....</i>	<i>pag.73</i>
<i>Capitolul IX Deschiderea moștenirii, condițiile generale ale dreptului la moștenire.....</i>	<i>pag.75</i>
<i>Capitolul X Moștenirea legală – Principiile moștenirii legale și excepțiile de la principii. Reprezentarea succesorală.....</i>	<i>pag.81</i>
<i>Capitolul XI Reguli aplicabile claselor de moștenitori legali.....</i>	<i>pag.85</i>
<i>Capitolul XII Drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor.....</i>	<i>pag.88</i>
<i>Capitolul XIII Drepturile statului asupra moștenirii vacante.....</i>	<i>pag.90</i>
<i>Capitolul XIV Moștenirea testamentară Testamentul. Formele testamentului...pag.</i>	<i>91</i>